

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ
ОСТАТИ ВЕРАН СНУ: АНДРИЋГРАД, КУСТУРИЦА
И ДРУЖИНА ОСТАЛА

Издање аутора

Аутор

Владимир Димитријевић

Наслов

**ОСТАТИ ВЕРАН СНУ:
АНДРИЋГРАД, КУСТУРИЦА
И ДРУЖИНА ОСТАЛА**

Уредник

Зоран Чворовић

Рецензенти

Зоран Чворовић

Бошко Обрадовић

Штампа

Добротољубље, Београд

Тираж

100

ISBN-978-86-906722-4-0

Ова књига је
задужбина господина
Горана Бојовића

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ

**ОСТАТИ ВЕРАН СНУ:
АНДРИЋГРАД, КУСТУРИЦА
И ДРУЖИНА ОСТАЛА**

Чачак, 2025.

САДРЖАЈ

НА КАПИЈАМА АНДРИЋГРАДА: ПОКУШАЈ ПЕНТАПТИХА У ПЕТ КО- РАКА (ПИСАНО 2019. ГОДИНЕ ГОСПОДЊЕ)

ПРВИ КОРАК: КАКО СУ КУЋЕ ОЖИВЕЛЕ

СА ВЕРОМ У УМЕТНОСТ	9
ПАСИОНИРАНОСТ НА ДЕЛУ:	10
ДРВЕНГРАД КАО МОДЕЛ	10
ПУТ У ЗАМАК	12
ПОКУШАЈ ЗАМКА	13

ДРУГИ КОРАК: ПОРЕКЛО ОСТВАРЕНОГ СНА

ОСНОВНА ИДЕЈА АНДРИЋГРАДА	15
ПОТРЕБА ЗА СЛОБОДОМ	17
НЕ ЖИВЕТИ У ЛАЖИ	18

ТРЕЋИ КОРАК: СЕНКЕ И СТРАЖЕ

АНДРИЋЕВЕ СЕНКЕ ОКО АНДРИЋГРАДА	21
АНДРИЋЕВА МОЛИТВА	23
АНДРИЋЕВО ПРОТИВРЕЧЈЕ	23
ЧЕЖЊА ЗА РАЈЕМ	25
ЕТИКА НЕПРИХВАТАЊА СМРТИ	26
АЛИ – ХОЦИНА ВЕРА	27

ЧЕТВРТИ КОРАК:ДИСКУРС СЛОБОДЕ КАО ОСНОВА СРПСКЕ КУЛТУРЕ

ОДАКЛЕ НАПАДИ НА ХАНДКЕА И КУСТУРИЦУ.....	31
КО ЈЕ НА ГУБИТКУ	31
СЛОБОДА ИЗБОРА КАО ТЕМЕЉ СВЕТОСАВЉА.....	33
НИ КАМЕН МРТВОЈ АУСТРОУГАРСКОЈ	34
РЕЛИГИЈА ЊЕГОШЕВА	35
НОВО ДОБА И ПРОЈЕКАТ ОСЛОБОЂЕЊА	36
ПРОТИВ КУЛТУРНЕ КОЛОНИЗАЦИЈЕ	37
ПРЕ СВАЧИЈИ СУЖЊИ НО ИЧИЈЕ СЛУГЕ	38
ЗАПАД ПРОТИВ СРБА	40
ТЕОРИЈА И ПРАКСА.....	41
АНДРИЋГРАД ЈЕ НАУЧЕНА ПЈЕСАН.....	42

ПЕТИ КОРАК: ЖИВЕ КЊИГЕ И ЖИВО КАМЕЊЕ

КЊИГЕ СУ ЖИВЕ.....	45
НИЈЕ СЕ КУРВАТИ СА ВЕЧНОШЋУ	46
ИМА МЕСТА ЗА СВАКОГ	47
ЗАВОЛЕТИ ВЕЛИКОГ БРАТА	48
НЕ ЗАВОЛЕТИ ВЕЛИКОГ БРАТА.....	49
БУДИ НЕАДЕКВАТАН.....	50
И БОРИТИ СЕ ПРОТИВ НОВЦА.....	51
НАДРЕАЛИЗАМ НА ДЕЛУ	53
СА ДОН КИХОТОМ ДО КРАЈА	54
ОСТАТИ ВЕРАН СНУ	55
АНДРИЋГРАД, КОСОВСКИ ЗАВЕТ И „ХАНДКЕОВ ПАРАДОКС“	56
МОМЧИЛО И ГАВРИЛО	59
ЗА АНДРИЋГРАДСКУ СИНТЕЗУ МОМЧИЛА И ГАВРИЛА	62
ЈОШ НЕШТО О ПРИНЦИПИМА.....	63
ПРИНЦИП КАО ЗАДАТАК	64
КА АРХЕТИПУ АНДРИЋГРАДА	65

РАЗМИШЉАЊА СА МЕЂАВНИКА: О ЈЕСЕЊЕМ КРСТОВДАНУ 2020. ГОДИНЕ

ЧИЊЕНИЦЕ	69
ЈЕСЕЊИ УТИСАК	71
СА КЊИГАМА ДРВЕНГРАДСКИМ	73
СУСРЕТ СА ИСИДОРОМ ЂУКОВИЋЕМ	74
ШТА ИМ СМЕТА У НАШОЈ КЊИЖЕВНОСТИ	75
И ЈОШ	77
ТЕХНИКА НАС ЈЕ УБРЗАЛА	78
ВРАЋАМО СЕ.....	81
ШТА ЋУ МОРАТИ ДА ЧИТАМ (А НЕ ЧИТА МИ СЕ БАШ ТО)	82
БРАНА ПЕТРОВИЋ О НОВОМ ПОРЕТКУ	84
СИЛАЗЕЋИ СА МЕЂАВНИКА	85

ЉУБВЕОБИЛНИ ДИНКО ПОД ЗИДИНАМА

АНДРИЋГРАДА, А О МУЛТИКУЛТИВАТОРИМА ДА И НЕ ГОВОРИМО

РАДИКАЛНИ ГОВОР ЉУБАВИ	87
МРШАВ, АЛИ ПРЕПУН ЉУБАВИ.....	88
ДОК ЧЕКАШ САБАХ (У, ДИНКА?) СА ШЕЈТАНОМ	89
ШТА БАШТИНИ АНДРИЋГРАД?	92

ИЗАЗОВ УПУЋЕН ЗВЕРИ	93
У ОЧЕВИМ СТОПАМА.....	94
ЈЕДАН „МЛАДОБОСАНСКИ“ ФИЛМ	95
И ЈЕДАН МЛАДОБОСАНСКИ ОПТИМИЗАМ	96

ШТА РУСИ МОРАЈУ ДА СХВАТЕ О СРБИМА: СА ЕМИРОМ КУСТУРИЦОМ, УОЧИ ШЕСТОГ АПРИЛА

БЕЗ РАЗУМЕВАЊА НЕМА БУДУЋНОСТИ	99
КО ЈЕ БИО ЂЕНЕРАЛ МИХАИЛОВИЋ	100
РАСКОРАЦИ	101
СРАМНА ПОЛИТИКА ТИТОИСТА	102
ТЕТУРАЊЕ КОЈЕ СЕ НАСТАВЉА	104
ДВЕ АВЕТИ: ТИТОСЛАВИЈА И КундК МОНАРХИЈА	105
РАТ КОЈИ ТРАЈЕ	106

АУТОБИОГРАФИЈА СРБА У ДВА, КРАЈЊЕ ЛИЧНА, ГЛАСА: БЕЋКОВИЋ И КУСТУРИЦА О СЕБИ И ЕПОХИ

ОПКОЉЕН И НЕ ПРЕДАЈЕ СЕ	109
СА ПРАДУБИНЕ	109
ВАЉЕВО ПОНОВО ЖИВИ	110
КУСТУРИЦА ГАВАРИТ	111
КАКО РИБЕ БУТЕ	112
ШТА РУСИ ТРЕБА ДА ЗНАЈУ	112
БЕЋКОВИЋ И КУСТУРИЦА: ЗАЈЕДНИЧКА ИСКУСТВА	113

ХАНДКЕ И ДИС: ДВОГЛАС ЈЕДНЕ ОСЕЂАЈНОСТИ – СКИЦА ЗА ЧИТАНКУ

ОН И МИ	121
ШТА СМО НАШЛИ КОД ХАНДКЕА	122
ХАНДКЕ У ЗАВИЧАЈУ ПЕСНИКА ДИСА	123
РАЗГОВОР О ДИСУ	125
ШТА ЈЕ ХАНДКЕ НАШАО КОД ДИСА	127
О ЈЕДНОМ СРПСКОМ НЕСРЕЋНИКУ	129

ДРУГА СРБИЈА ОПЕТ ПРОТИВ ХАНДКЕА ИЛИ ШТО, ПОГАНИ, ОД ЉУДИ ЧИНИТЕ: ОДГОВОР НА ПИТАЊЕ ВОЈВОДЕ ДРАШКА

ЛЕГИОН ПРОТИВ САМОТНИКА	135
ПОЛУИНТЕЛИГЕНЦИЈА НА ДЕЛУ	136

ЧИСТАЧИ ТУЂЕ ОБУЂЕ	137
БИРНАМСКА ШУМА ЈЕ КРЕНУЛА	137

ДОСТОЈЕВСКИ И СРПСКА ХРИШЋАНСКА МИСАО ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА: МОЈ ОГЛЕД ИЗ НЕПРИСТАЈАЊА НА НАУЧНОСТ

ЗАШТО ОВО НИЈЕ НАУЧНИ РАД?	139
НА СТРАНИ ЧОВЕКА ИЗ ПОДЗЕМЉА.....	140
ШТА СУ ВИДЕЛИ НАШИ	142
ЕКСКУРС: ИЗ СНА У СТВАРНОСТ ИЛИ НИЧЕОВ КОНАЧНИ СЛОМ .	144
ИСИДОРА: ЗАШТО ЈЕ РАСКОЉНИКОВ ПРИЗНАО ЗЛОЧИН	145
ОТАЦ ЈУСТИН И ДОСТОЈЕВСКИ	146
НАСТАСИЈЕВИЋ О ДОСТОЈЕВСКОМ.....	148
ЗАШТО ПОСВЕТА КУСТУРИЦИ?	153
КУСТУРИЦА НА ТРАГУ ФЈОДОРА МИХАЈЛОВИЧА.....	154

НА ПРАВОЈ СТРАНИ ИСТОРИЈЕ: ВИДОВДАНСКЕ СВЕТКОВИНЕ

У АНДРИЋГРАДУ 2021.

ЦРНА СЛУТЊА.....	157
РАЗВЕЈАВАЊЕ ЦРНИХ СЛУТЊИ.....	157
ГРАД И ВИЗИЈА.....	158
ЛАУРЕАТ ГОВОРИ	159
ИЗЛОЖБА У АНДРИЋЕВОМ ИНСТИТУТУ	161
КОНТИНЕНТ ДАНОЈЛИЋ.....	162
ДИЈАЛОГ НАШ НАСУШНИ	163
СЛИКЕ ИЗ ФРАНЦУСКЕ	164
НЕСРУШИВ ЈЕ АНДРИЋЕВ ГРАД.....	165

ЕМИР КУСТУРИЦА И ГЛАС НАШЕ САВЕСТИ

ОПЕТ ПОКУШАЈ ДА ГА УЋУТКАЈУ	167
ОН НЕ МОЖЕ ДА ЋУТИ	167
АРХЕТИПСКА ПРИЧА	168
НАША ДЕЦА И МЛАДА БОСНА	169
НУШИЋЕВ СИН	170
МЛАДОБОСАНСКО ПОКОЛЕЊЕ.....	171
НЕ ЖИВЕТИ У ЛАЖИ.....	172

ДРУЖИНА ОСТАЛА НА ВИДОВДАН 2021. ГОДИНЕ:

БЕСЕДА У АНДРИЋГРАДУ	174
----------------------------	-----

Не нама, Госјоде, не нама, већ имену Твом дај славу
(Пс. 113: 9).

НА КАПИЈАМА АНДРИЋГРАДА: ПОКУШАЈ ПЕНТАПТИХА У ПЕТ КОРАКА (ПИСАНО 2019. ГОДИНЕ ГОСПОДЊЕ)

ПРВИ КОРАК: КАКО СУ КУЋЕ ОЖИВЕЛЕ СА ВЕРОМ У УМЕТНОСТ

Пре Андрићграда, био је Дрвенград.

„Дрвене куће које су ухваћене у тренутку распадања, демонтиране су и однесене, добиле су у Дрвенграду још један живот“. (1, 194)

Емир Кустурица је прегао да сагради место предаха у апокалиптичним ритмовима садашњице. Када се, на Међавнику, појавио Дрвенград, изгледало је да смо добили квинтесенцију наших старих добрих вароши, чије су мере биле, во времја оно, непорециво људске. (Као код Платона – полис не треба да има више од пет хиљада становника. Јер морал је могућ само као, по Жарку Видовићу, завичајна обичајност; а још у 19. веку Бодлер је уочио да месец дана можеш да луташ Паризом, и да не сретнеш познато лице – ту морал више не станује).

Оне кућице, прагови давно несталих пруга који су постали степеништа, стари аутомобили, револуционарно –

еколошки сокови, дрво прекривено књигама, биоскоп под земљом... Била је то, кад се Међавник појавио, насушна доза суптилног, „надреалистичког“, померања стварности заснованог на искуству балканског мултиперспективизма. Плус Шарганска осмица и заврнути Кустуричини рукави као знак да је пред нама човек спреман да ради својим рукама, али и да се туче са онима који желе да мокрогорску чедност униште рудником никла. И црква Светог Саве, да се зна почетак; и вера у уметност као слободу, у уметност која се не клања Мамону... Међавник, са својим фестивалима, није квазиестетска обмана која, маскирана у постмодернизам, тврди да је све бесмислено и да је побуна немогућа. Фестивали на Међавнику и даље показују да је истинска уметност живља од живота, који нас, овакав каквим је постао, затупљује потрошачком репетитивношћу, и мири нас са потоњим сивилом неолибералног капитализма.

А ко, иоле нормалан, може да са тако нечим помири? Ко жели да утоне у потоње сивило?

ПАСИОНИРАНОСТ НА ДЕЛУ:

ДРВЕНГРАД КАО МОДЕЛ

Међавник је, сматра угледни научник Миломир Степић, модел који нам поручује како би се могла оживети, све напуштенија, унутрашњост Србије. Тај модел проговара и о Кустуричиној пасионираности као путу обнове који нам се, ако и даље желимо самосвојност, нуди.(2)

Али, шта је пасионираност?

По чувеном руском научнику, Лаву Гумиљову, етногенеза (настанак једног народа) се дефинише као локална

варијанта унутрашњег обликовања условљеног утицајем историјског и пејзажног чиниоца. Као елементи природе, етноси улазе у састав динамичних система у којима се налазе домаће животиње, биљне културе, природни и вештачки предели, рудна богатства и предмети културе. То су, аналогно биоценозама, тзв. етноценозе. Етничност је природна особина човекова, а етничка припадност се осећа као природна чињеница. У непоновљивом склопу одређеног пејзажа настају извесни етноси, а предели утичу на духовност и обичаје народа (планине, степе, реке, језера, шуме обликују етносе ништа мање од њихове религиозности). Етноси настају од разних народа (Руси су, по Гумиљову, словенско-угрофинска мешавина, са извесним елементима татарске генетике). Етноси имају субетничке формације („горштаци“ и „долинари“ код Шкота, на пример), али се укључују и у суперетносе (какви су, рецимо, „Запад“, „Исламски свет“, итд.). Да би настао нови „етнос“, потребан је нарочити чинилац, који Гумиљов назива „пасионарност“ (А.Л.Андрејев га дефинише као „посебан ефекат вишка биохемијске енергије, који се испољава у појачаном нагону људи за акцијом“). Пасионирани људи су тзв. „пасионари“, који, желећи да промене свет, стварају и проповедају нове религије и научне теорије, крећу у освајања или, пак, неодступно бране отаџбину. Само пасионари су кадри да стварају нове етносе и да одржавају постојеће.(3)

После Дрвенграда, насеља од чисте пасионараности, бајковитог одморишта и „временске машине“ која нас враћа у доба напуштених људских премера, на ред је дошао Андрићград, покушај да се сазда трајна тврђава наше културе.

ПУТ У ЗАМАК

Један од највећих српских сликара, који је, у исти мах, био и мислилац, заточник „Медиале“ Леонид Шејка, веровао је да се мора прећи пут који је сам дефинисао као кретање од Града (плода отпадије од Алфе и Омеге, Града као симбола самозатворености и самодовољности), преко Ћубришта, својеврсног пакла, до Замка, раја поново стеченог.

Док се праве планови за освајање свемира, а прогресу нема граница, велика машина ради беспрекорно, иако јој непрестано прети Ћубриште. Реч је о ономе што Шејка зове „mundus discontinuo: „Сок у стабљивици не допире до огранка. Покрет руке, који је намењен да изврши радњу, застаје на једном делу пута, без видљиве препреке, и губи из вида свој циљ“(4,64). На Ћубришту, предмети губе битијност, и све се маске скидају. Њиме господари Шејкин Групулекс, сами ђаво.

Шејка верује да ово умножавање предмета саздаје пустињу у којој ће ипак бити могуће откровење, и да ће мрачна посуда, бар у будућности, у себе примити светлост. Савремени град је Некрополис, а Ћубриште његова логична последица, сматрао је Шејка. Ипак, веровао је - и то је хаос из кога може настати космос.

Кустурица, који је, чезнући за неоствареном нашом ренесансом, кренуо ка Андрићграду, не пристаје на свет као на ыубриште, о чему је причао најављујући свој филм „На Млечном путу“: „(...) Цео наш свет је постављен наглавачке, Велики брат и његов рођак су читаве народе довели до колапса, од света су направили ыубриште. Свима нама, а мислим на 99 одсто човечанства, преостало је да

прихватимо да су наши животи тек комад отпада на глобалној депонији. Свако ко начелно прихвата овакву идеју уложа укључује се у поредак нове паганске цивилизације. Она усвојавља не само крај идеје о народима, већ и крај идеје о људским бићима. Мој је циљ да из сопственог искуства и стваралачке страсти створим повољан исход за гледаоце. Филм стоји на супротној страни, он је ту ради одбране људскости од глобалног политичког подземља, а нема бољег начина за то него да користим архетипове добра, лепог и узвишеног.“(5)

Не пристајући на идеју краја народа и краја људских бића, Кустурица се определио за изградњу места посвећеног књижевнику - посвећенику калокагатијског идеала, јединства Добра, Лепоте и Истине.

ПОКУШАЈ ЗАМКА

У том смислу, Андрићград је својеврсни покушај Замка као, по Шејки, предела блакости, озареног уточишта логонаутике. Пред његовим капијама нема видљивог моста који се подиже да би заштитио оне који тамо обитавају. Немогуће је то у Вишеграду, граду ћуприје на Дрини. Ћуприја позива да се река пређе. Андрићград позива да се у њега уђе.

Снага призива је, овде, недвосмислена: креће се од храма Светог кнеза Лазара, који нам Видовдан нуди као основу постојања народа на размеђи светова.

Одмах испред храма је споменик заветном песнику Његошу, који нам поставља питање шта је човек, истичући да се, и пре одговора на кључно питање православне (дакле

апофатичке) антропологије, мора бити – управо човек. Док тражиш одговор, буди човек.

Кад се изађе са храмовног трга, сачекује нас замишљени Андрић, човек узнемирене свести и савести, вулкан покривен велом непрозирног стоицизма. И, пре свега и изнад свега, човек Европе које више нема, а коју је тако потресно описао Штефан Цвајг у „Јучерашњем свету“. Ту је и незаобилазник Никола Тесла, који је доказао да је и међу нама могућ Леонардо, иако нисмо имали ренесансу.

А онда, испред капије, патријарх Макарије Соколовић, са својим братом Мехмед – пашом, покрај чијег моста се диже Андрићград; они су својеврсни подсетник, између осталог и на то шта смо могли бити. Да су нам дозволили. Да смо имали мудрости. Да нисмо, како рече Владика Николај, народ многих почетака.

И Андрићград је својеврсни почетак.

“Овде се камен враћа тамо гдје никада није био. Ипак, могао је да буде или је био у литератури Иве Андрића.“ (1,195)

УПУТНИЦЕ ЗА ПРВИ КОРАК

1. Емир Кустурица: Шта ми ово треба, Вукотић медија, Београд, 2018.
2. http://adattar.vmmi.org/sajtok/27799/pecat_2019.06.28_26.pdf
3. <http://kpolisa.com/KP23/kp23-I-2-Djurkovic.pdf>
4. Леонид Шејка: Град -Ђубриште -Замак 1, Књижевне новине, Београд 1982.
5. <https://iskra.co/reporteri/kusturica-srbi-su-svetu-dali-najvece-sinove-i-kceri/>

ДРУГИ КОРАК: ПОРЕКЛО ОСТВАРЕНОГ СНА

ОСНОВНА ИДЕЈА АНДРИЋГРАДА

Одакле долази Андрићград?

Свакако, то је идеја Емира Кустурице.

Али, Кустурице који, сав, потиче из културе отпора и непристајања, којим каже: „Када би на нашој планети остао само један који изговара Истину, требало би стајати иза њега!“⁽¹⁾

Тај Кустурица каже: „Како се постаје политички коректан? Тако што, ако не можеш сам, неко други мора да ти избије из главе сваку мисао која се супротставља глобализацији. Ако не може тољага, може „мејнстрим“ телевизија, могу сајтови на интернету. Мозак би можда савладао механизам машине за прање веша, али центрифугу не може никако! Када се кортекс добро исцентрифугира Холивудом, „Ролингстоунсом“, хуманитарцима НАТО генерације, добијемо политички коректну особу која вјерује да су фашисти антифашисти и обрнуто! Ту се изненада смањује потреба за љевичарским страстима: саосјећање, касније и губитак разумјевања за људе који немају право на храну и текућу воду, па се полако повјерује да је „Монсанто“ најзгоднији произвођач хране, али и у то да на свијету има превише људи те да је неопходно смањивати им број. Ко те пита како! Завршна фаза је фатализам као последњи стадиј капитализма. Све што јесте мора тако бити и не питај зашто. Као што не можемо сазнати зашто на Форбсовој листи најбогатијих нема Ротшилда и Рокфелера!“⁽²⁾

А то се, на кафанском зиду Андрићграда, претвори у слику Рокфелера, окруженог наводним светским моћницима, који је, у ствари, пуки шибицар.

Или, на самом улазу у Андрићград, портрети Младобосанаца, које је тако страсно мрзео Ричард Холбрук јер је, гле – баш због њих! – почео Први светски рат. А није почео због аустријске окупације Босне и Херцеговине, због жеље Германа да се шире на Исток, због цара и краља Фране Јосифа и кајзера Вилхелма! Тамо, на улазу, стоји Млада Босна, као стража чисте и непатворене поезије, која ником није од материјалне користи, али је насушна, као хлеб.

Уосталом, то је у својој песми „Принцип“ већ рекао Ђорђо Сладоје:

Не црном руком но вођен мишљу светом
Ја сам се дуго у сну рвао са том метом
И да сам промашио свеједно било би свету
Ал ја сам обећо сестри и заклео се кмету
Ја сам се Жерајићу заклео тврдом вером
И немам никакве везе с вашом свињском афером

Јесам злотвора гађо ал нисам пуцо у њу –
Смејо се мојој капи руго се моме гуњу
А могао је наћи неко сретније место
И тамо отићи мирно на излет са невестом

Прихватам вашу казну ал не могу да признам
Да је то просто злочин варварство тероризам

И да сам страшни повод и узрок светског бола –
Мене је водила рука што је аждају збола

И сад кад наша драма скончава у водвиљу
Ја бих се судијо опет жртвово истом циљу

ПОТРЕБА ЗА СЛОБОДОМ

Андрићград је настао из потребе да се живи у слободи. Да се не живи под сталном контролом господара дискурса који мисле да су господари свега. Јер, како каже Кустурица: „Под изговором борбе против тероризма људски род се ставља под масовну контролу. Све се прислушкује, а материјала је толико много да се човјек са slabим живцима лако може сажалити над запосленим и његовим менталним здрављем када види колики посао га очекује! Преслушавати три милијарде људи, то личи на средњевјековну казну када монаха који учини гријех осуде да преписује Нови Завјет до краја живота! (...) Са Асанжом и његовим свједошанством је почео 21. вијек!“⁽¹⁾

Слобода је увек имала своју цену. И унутрашњу и спољашњу. Личност је бол, каже Берђајев (а личност је слобода). „Истина је са слободом нераскидно везана,/ обојима једна песма од Срба је спевана“, каже Свети владика Николај. И зато Кустурица, са висине Међавника и са Андрићевог моста, виче: „Сејачи ратова са својом армијом волонтера тиквана, плаћеника који широм свијета, у домицилним земљама, не плаћају порез, дресери револуционара батинаша који су кроз обојене револуције, спречавали аутентичне националне и социјалне покрете, водили су ратове, опљач-

кали пола планете, заробили националне банке, прогласили глобализацију судбином, а у људски мозак убризгали инфекцију фатализма капитализма! Идеја да је битна реалност коју они произведу, те да Истина никоме више не треба и да је превазиђена. Истина није cool! Ако је тако, како ћемо знати шта је неистина? Нема неистине! Кажу ови? Како нема? Само реалност коју они искреирају може да се сматра Истином, а то је непрестана намјештаљка! Чињенице су глупе и неупотребљиве!“⁽¹⁾

И кад све ово изговори, спреман је да прими на себе мржњу оних који не желе да мисле, него им је, као у стаји, топло од греха, лажи и подлости једне антизаједнице која, ипак, опстаје, док је редовних примања и шопинга („гојимо се од грехова и од блата“, вели Дис у „Нашим данима“); али, опстаје до есхатолошког часа, опет Дисовог: „Ал` кад пожар подухвати на све стране,/ Куда ћемо од светлости и од суда?“

НЕ ЖИВЕТИ У ЛАЖИ

Када је својој књизи дао наслов „Шта ми ово треба?“, Кустурица је поставио право питање. Јер, стварно, шта му је све ово требало и шта му све ово треба? Или шта је требало и треба Асанжу? Или Петеру Хандкеу, о коме је идејни творац Андрићграда сасвим исправно рекао да он није стао уз Србе као Србе, него уз истину као Истину? А све је, увек, било садржано у Солжењницином диктуму: „Не живети у лажи“.

Усред свемоћи совјетског тоталитаризма, Александар Солжењџин је написао: „Када насиље нахрупљује у ми-

ран људски живот – лице му пламти од самоуверености, оно и на застави носи, и виче: „Ја сам Насиље! Разилази се, размакни се – сатрћу!“ Али насиље брзо стари, која година – и оно више нема самопоуздања и, да би се одржало, да би долично изгледало – неизоставно за савезника позива Лаж. Јер: насиље се нема чиме прикрити осим лажи, а лаж се може одржати само насиљем. И насиље не ставља сваког дана нити на свако раме своју тешку шапу: оно од нас захтева само покорност лажи, свакодневно учешће у лажи – и у томе је сва поданичка верност. И управо ту лежи најпростији, најдоступнији кључ за наше ослобођење, који пренебрегавамо: лично неучествовање у лажи! Па нека је лаж све покрила, нека лаж свиме влада, али у оном најмањем се ускопистимо: нека не влада кроз мене! И то – прорез у тобожњем прстену наше пасивности! – и јесте оно најлакше за нас и најразорније за лаж. Јер када се људи одврате од лажи – она напосто престаје да постоји. Она као и зараза може постојати само на људима. Не одазивамо се, нисмо дозрели да идемо на тргове и громогласимо истину, искажемо оно што мислимо – и не треба, то је страшно. Али макар одбијајмо да говоримо оно што не мислимо! Управо то и јесте наш пут, најлакши и најдоступнији за наш проклијали органски кукавичлук, знатно лакши од (страшно је изговорити) Гандијеве грађанске непослушности. Наш пут: ни у чему свесно не подржавати лаж! Спознавши где је граница лажи (свако је још различито види) – да узмакнемо од те гангрenske границе! Да не прилепљујемо мртве кошчице и крљушти Идеологији, да не крпимо труле дроњке – и бићемо запањени како ће брзо и беспомоћно лаж отпасти, и оно што треба да је голо – то ће се пред светом појавити голо.

Дакле, због наше бојажљивости нека свако изабере: да ли ће остати свестан слуга лажи (о, дабоме, не из склоности, него да прехрани породицу, да васпита децу у духу лажи!), или му је већ време да то стресе и остане частан човек, достојан поштовања и деце своје и савременика.“(3)

Андрићград не сме да лаже. Он постоји као сведочанство на граници светова да је могуће, макар уз напор и труд, ићи путем Истине.

УПУТНИЦЕ ЗА ДРУГИ КОРАК:

1. <https://iskra.co/kolumne/zivot-ispod-oblaka/>
2. <http://www.politika.rs/scc/clanak/352220/Fatalizam-kapitalizma>
3. <https://facebookreporter.org/2018/11/27/aleksandar-solzenjicin-najprostiji-najdostupniji-kljuc-za-nase-oslobodjenje-je-ne-ziveti-u-lazi/>

ТРЕЋИ КОРАК: СЕНКЕ И СТРАЖЕ

АНДРИЋЕВЕ СЕНКЕ ОКО АНДРИЋГРАДА

Шта би, о граду културе који носи његово име, рекао сам Андрић? Не знам. Тешко је рећи. Он је био човек изразито осетљиве савести. Изгледа да су га муке свести и савести увеле у дугогодишње несанице, о којима је писао у „Знаковима поред пута“. Да му је савест била нека врста свагдашњег Страшног суда, сведочи и овај запис из „Знакова“: „Никакав вашар, ниједна црква, ниједно позориште нису тако живи и многољудни као ти мрачни сати у којима би требало спавати. Ту врви и гамиже цео један народ, под оштром светлошћу савести и сећања. Једни пролазе, неумољиво полагано, и ја се сећам да сам давно приметио као се несрећним људима никуда не жури. Иде, али не одмиче бескрајна поворка оних које сам увредио, презрео, којима сам без права и потребе учинио на жао или којима нисам учинио добро кад сам могао и морао. Неки још носе у руци писмо на које им нисам одговорио. Они које сам обмануо и изневерио од страха, из нижих обзира или због своје гордости не казују ништа ни речима ни покретом, али им с лица не слази један осмејак, тих и лелујав, као маска од светлости, страшни осмејак од којег њима није лакше а моја мука бива већа./.../Они на чију сам љубав одговорио себичним ћутањем, поругом или заборавом, крећу се много брже јер је љубав страшна снага која никад и нигде не губи своју моћ, круже као планете и кад прођу испред мене, обасјани, задрхте још једном од ударца који сам им некад задао, и изгубе се опет у тами а остављено место уступе

другом. И у далекој даљини, докле поглед сеже, у дну видика, на самим ивицама обзорја, половином lika на земљи а половином на небу, седе просјаци којима нисам уделио. Да ли стога што је небо сумрачно или што је мој поглед мутан, али ми се чини да их има толико да их никад не бих могао све даривати и скинути са мога видика, па да се сав распродам, или да десет живота живим, радим и зарађујем. Присећам се и знам да је било и таквих које сам у животу добрим задужио, које сам помогао, придигао и утешио, знам, али њих нигде не могу да видим и узалуд се напрежем да им се сетим лица и имена? И тако, без снаге да се правдам и браним и без могућности да ма шта поправим, гледам без престанка и олакшања грозну позорницу пред собом, чекајући да је дан прекрије белим сјајем као завесом“.

У том смислу, као човек стално изложен суду савести, која му никад није дозвољавала да буде задовољан собом, својим делом, будућношћу свог имена, Андрић можда не би био задовољан ни Андрићградом; питао би се, рецимо - ако сам желео да се одморим од себе и света са оне стране гроба, чему ова зиданица на песку? Зар је моје постојање, зар је моје дело вредно једног града? Уосталом, све је, у коначном исходу, прах и пепео. Његово незадовољство, ако би га било, не би потицало од самог изгледа и службе Андрићграда (јер се тој смислотворини објективна културна вредност не може порећи), него од Андрићеве језгрене сумње у себе и свет, у Бога и човека, која је свагда била на личје искреног пишчевог хуманизма.

АНДРИЋЕВА МОЛИТВА

С друге стране, Андрић никад није одбијао да се ангажује око свега што очовечује човека на тешким путевима историје. Знајући ко смо, трудио се да будемо бољи него што смо. Иако се мучио кад га вуку на „друштвене задатке“, никад није одбијао да их испуни – да упути мудру реч, охрабри, оснажи оне који се боре за смисао кроз културу и стваралаштво. Био је жељан земље у којој ће се људи смирити и помирити, престати да се мрзе. Земље бар једном благословене. Била је то његова молитва у запису „У Улици Данила Илића“, писаном неколико година после краја Првог светског рата: „Господе, који си над световима и владаш и знаш, погледај, молимо те, и на ову брдовиту земљу Босну, и на нас који смо из њена тла никли и њен хлеб једемо. Дај нам оно за што те дан и ноћ, свака на свој начин, молимо: усади нам мир у срце и слогу у градове. Не дај да нас туђин више злом задужује. Доста нам је крви и ратничке ватре. Мирног хлеба смо жељни. Погледај нас, Господе, и услишај не ради нас злих и несложних, него ради овог великог праведника и мученика, сарајевског учитеља, Данила Илића.“

Ено Данила на зиду Андрићграда.

АНДРИЋЕВО ПРОТИВРЕЧЈЕ

Кустурица је осетио Андрићево противречје, које писца није спречавало да се ангажује у корист заједнице: „Миран као океан, рањиве, али несаломиве душе, огромног дара, доктор философских наука, он је поред великог литерарног дјела у своју биографију уписао и борбу за сло-

боду свога народа, био је члан ослободилачке организације Млада Босна“(1, 200)

Симфонијски оркестар, багери и булдожери на почетку подизања Андрићграда, реакција на чињеницу да су у Београду „крлежијанци и демократе ретко спомињали Иву Андрића“(1, 174), означили су почетак града који „жели да помири прошлост, да његова појава буде залог за будућност, и да својим дјеловањем умири становништво и отежа суноварат у ново крвопролиће. Каква утопија!“ (1, 175)

А зар живот с погледом на смрт није утопија?

Али живи се. И гради се. И траје. И релативне вредности могу бити освештане.

Јер, како је писао кнез Евгеније Трубецкој: „Има безброј једноличних, сивих послова, који подсећају на изношење ђубрета: свим тим пословима стварају се релативне и пролазне вредности. Али, када у те сиве послове човек уноси религиозну послушност, када у њих улаже осећање безграничне љубави према Богу, отаџбини или једноставно према блиским људима, о којима брине, тиме подиже нешто бесмртно и бескрајно драго, што на вјеки вјеков остаје.(...) Не хладним и пасивним односом према човечанству већ марљивим и несебичним служењем њему, човек припрема последњу, коначну појаву Богочовека, чиме се светска историја завршава. На тај начин мисао о блискости краја не обесцењује релативне вредности, него само наводи на размишљање о њиховом подређеном значају.“ (2,12)

Андрићград је доказ.

ЧЕЖЊА ЗА РАЈЕМ

Иако човек суштински религиозно утемељене савести, велики писац није могао да нађе религиозна решења за своје духовне проблеме. У “Знаковима поред пута”, Андрић пише, између осталог, и следеће: „Против веровања у пакао буни се осећање, а против веровања у рај буни се све у мени и све што видим и знам око себе одувек. Ни сам Створитељ са својом бескрајном добротојом ни драгоцену крв највеће жртве, ништа није у стању платити цену која би требало да се само и једна чета одабраних уведе у рај, ако рај треба да буде оно што се каже да јесте. Нема делиће једног на нама који би био могућ и способан за вечно блаженство и смирење у Божанству. Нема и не може га бити, ни после свих испаштања и очишћења, чак ни по снази божје милости и љубави. Човек по своме бићу и позиву није предмет спасења и блаженства, него ствар која пада и пропада. Јер, ми рођену крв проливамо и, што је горе, ми један другог судимо, и то стално, непотребно, бездушно и бесмислено, тврдим срцем и кратким разумом. Зато, ако постоји рај намењен нама људима, он је празан и остаће довека празан, а то је као и да не постоји. Ничега у нама нема што би могло оправдати постојање раја. И највише што се за нас могло учинити, то је да нам је дат сан о рају“.

После свега, пред крај живота, Иво Андрић чезне за рајем. Остао је један запис из 1973: „Ни богова ни молитава! Па ипак бива понекад да чујем/ Нешто као молитвен шапат у себи.//То се моја стара и вечно жива жеља/ Јавља однекуд из дубина/ И тихим гласом тражи мало места/ У неким од бескрајних вртова рајских,/ Где бих најпосле на-

шао оно/ Што сам узалуд тражио овде:/ Ширину и пространство, отворен видик,/ Мало слободна даха.“

Песник неизрециве патње тражио је ширину и пространство. Да све што га чека с оне стране гроба буде рајско, непролазно. И није могао да верује ће га тако нешто сачекати.

ЕТИКА НЕПРИХВАТАЊА СМРТИ

А Андрићград је, захваљујући пронађеној вери у васкрсење, „етици неприхватања смрти“ о којој, као темељној вредности Руса и Срба говори руски мислилац Владимир Варава, поверење у могућност есхатолошког Града, у који ће сви народи донети своје дарове. Чувени руски теолог, отац Георгије Флоровски, говорио је о свом сусрету са супругом у вечности: „Никаких нација неће бити у Царству Божијем, али т а м о, приликом новог, радосног сусрета са Ксенијом Ивановном, ја ћу, природно, с њом проговорити на руском, јер мој рођени језик улази у састав бесмртне душе“(3)

Онај који, упркос очевидностима, верује да је „смрт непроверена гласина“, могао би да потпише, скупа са Варавом, ове речи као темељ Андрићграда: „И тако, светосавска традиција преодолевања зла и смрти, немирење са злом и смрћу – оно је што једино философско доимање света Руса и Срба. Немогућност, нежељење удобног живота у свету у коме је зло и страдање непресушно је заједничко словенским народима. (...) Живот је дат не зарад среће у несрећном свету, већ зарад непрестаног, саборног искања Истине и Правде. То је оно што срођава наше народе и оно

што је тако несхватљиво свима што хоће „достојно“ и „цивилизовано“ да живе у глобалном свету зла и порока.“(4)

Док има смрти, нема човештва. Човештво је стална борба против смрти.

Зато Варава додаје: „Србин се, као и Рус, не боји смрти, он је презире и не прима је као зло и неправду. У западноевропској култури, нарочито америчкој, изванредно је развијена танатофобија, то јест панични, животињски страх за свој постојећи телесни живот. Овде се чак и не поставља питање о превладавању смрти; смрт је природни закон, који је потребно довити се што дуже избегавати и најудобније продужавати свој емпирични живот у безбедности и достатку. Херојски култ смрти, својствен традиционалним културама, овде једноставно одсуствује; танатофобија паралише све моралне тежње душе, и сви вредносни нагласци померају се у правцу оностране стварности, која се признаје за једину и највишу. Танатофобија пати и од *византиофобије*, види у византизму отвореног непријатеља и претњу личном постојању.“(4)

У том смислу, Андрићград постоји као сведочење Принциповог принципа, утемељеног на Жерајићевој жртваи: „Ко хоће да живи нек мре, ко хоће да мре нек живи“.

Видовдан, као наше *credo quia absurdum*, сјајка из ових речи.

АЛИ – ХОЦИНА ВЕРА

Андрићград је представа о српској култури као тактној култури три вероисповести – православне, римокатоличке, исламске. У њему се, као код Андрића, препли-

ћу историја и легенда. (Андрић је, у „Ђуприји“, све легенде протумачио историјом; оставио је, нерешену, причу о Милану Гласинчанину који се коцкао са незнанцем, оличењем демонских сила новца који је продро у Вишеград да га заувек увуче у ковитлац модерности.)

Андрићград је споменик слободи да се буде маргиналан, да се не пристаје на систем Молоха, због које се Кустурица, својевремено, определио за Марадону и Мухику, не-сентименталне романтичаре, свесне да машина меље, али да јој треба поломити макар један зубац.

Андрићград сведочи да је наш нобеловац био истински космополита, и да је срамно за „антибошњаштво“ оптуживати писца који је у темељ свог романа о мосту сместио чуваре логосности, попут племенитих хоџа Даута и Алије из фамилије Мутевелића, који се не мире са сверазорним протоком времена и тријумфом рашчовечења (тако стари Даут од свог новца оправља Каменити хан, задужбину Соколовићеву, а Али – хоџа умире кад зло руши мост, да га не буде ни међу обалама, ни међу људима). Да и не говоримо о моћним ликовима Авдагине Фате, Шемси-бега Бранковића, па чак и Ђоркана, човечијег од свих оних који га напијају румом да би му се ругали.

Андрићград је, 2014, бранио истину о Младој Босни и истинским узроцима Првог светског рата, доносећи, на свом зиду, слику Принципа и других, сасвим у складу са оном речју писца који је Младој Босни припадао не само именом, него и духом: „Било је и биће звезданих ноћи над касабом, и раскошних сазвежђа и месечина, али није било и богзна да ли ће још бити таквих младића који у таквим разговорима са таквим мислима и осећањима бдију

на капији. То је нараштај побуњених анђела, у оном кратком тренутку док још имају и сву моћ и сва права анђела и пламену гордост побуњеника. Ови синови сељака, трговаца или занатлија из забачене босанске касабe добили су од судбине, без свога нарочитог напора, отворен излаз у свет и велику илузију слободе.“

Звездано небо над касабом и морални закон у њима, неумрлим младићима; и велика илузија слободе, која никад није и не може бити само илузија, ма шта Молох тоталитаризма зарезао из свог грла пуног дечје и младићке крви! Да је само илузија, не би било Андрићграда, који се, од фатаморгане наших занесених дечака, претворио у камену стварност.

Ми смо народ искидан, измучен. Нама је Андрићград потребан као нешто што никад нисмо имали – као предах, уживање у нашим великанима и њиховим делима, место где смо своји и где нас ништа не скреће са пута ка себи. Јер, као и Али – хоџа, знамо да је смисао непобедив: „Ко зна? Може бити да ће се ова погана вера што све уређује, чисти, преправља и дотерује да би одмах затим све прождрла и порушила, раширити по целој земљи; можда ће од васцелог божјег света направити пусто поље за своје бесмислено грађење и крвничко рушење, пашњак за своју незајажљиву глад и несхватљиве прохтеве? Све може бити. Али једно не може: не може бити да ће заувек нестати великих и умних а душевних људи који ће за божју љубав подизати трајне грађевине, да би земља била лепша и човек на њој живео лакше и боље. Кад би њих нестало, то би значило да ће и божја љубав угаснути и нестати са света. То не може бити.”

Божја љубав не може нестати са света. Андрићград јој се приноси као уздарје.

УПУТНИЦЕ ЗА ТРЕЋИ КОРАК :

1. Емир Кустурица, Шта ми ово треба, Вукотић медија, Београд, 2018.
2. Евгениј Трубецкој: Катастрофичке епохе и последњи дани, Источник/ Часопис за веру и културу, 6/1993, Београд
3. <https://teoloskipogledi.spc.rs/files/pdfs/1982/1-2/1-8.pdf>
4. <http://sloven.org.rs/srb/?p=2691>

ЧЕТВРТИ КОРАК:

ДИСКУРС СЛОБОДЕ КАО ОСНОВА СРПСКЕ КУЛТУРЕ

ОДАКЛЕ НАПАДИ НА ХАНДКЕА И КУСТУРИЦУ

Напади Странке демократске акције и „фундаментализованог“ Сарајева на Петера Хандкеа и Емира Кустурицу нису пуки дневнополитички испади, као што ни Пецолијева забрана Хандкеу да дође на Косово и Метохију не потиче само од политикантских и пропагандних побуда. Реч је о нечем много дубљем – страху од слободе, страху од самосталног мишљења, страху да се не буде у гомили која виче: „Распни!“⁽¹⁾

Бити слободан, пркосити општеобавезујућем мишљењу потпомогнутом НАТО тенковима и авионима (то је оно што раде и Хандке и Кустурица: пркосе НАТО тенковима и авионима ничим другим до слободном речју) – где би то пало на памет онима који се скривају у колективном одбијању да се суоче са чињеницом да НАТО не воли ни Бошњаке, ни Арбанасе, него их користи за своје погане циљеве на Балкану и другде? Њих су у последњој деценији 20. века убеђивали да су „НАТО цвијеће“, као што су их, у Другом светском рату, из нацистичког Загреба убеђивали су да „хрватско цвијеће“, а из фашистичког Рима тврдили да ће им дати „Велику Албанију“.

КО ЈЕ НА ГУБИТКУ

По Кустуричином мишљењу, суморна куранска идеја да је сваки човек увек на губитку, настала на Блиском Ис-

току, у Босни је „добила своју драматичну форму“ (2, 173). Још кад је требало да се зида Андрићград, званично Сарајево је устало против намере да се у Вишеграду упали светло. Морао је Кустурица да у касабу доведе представницу УНЕСКОа, да она види и потврди да будући град културе није у заштићеној зони Соколовићеве ћуприје, како су тврдили Изетбеговићеви „мултикултуралисти“: „Све због тога што је њихова идеја да само повратак Вишеграда у њихове руке задовољава, све остало је четништво.“ (2, 175) Чак су, ти исти „мулти-култи“ сарајевски „антиандрићевци“ тврдили да је на простору где треба градити вршен покољ над вишеградским муслиманима, што је, вели Кустурица, била још једна пресна лаж: „Ужички корпус је стигао када се већина муслимана иселила из Вишеграда, а убиства која су се десила била су осветничко и криминално дело Лукића.“ (2, 175)

Кустуричин циљ није имао никакве везе са „србочетницима“ и „геноцидом“: „Истина је да Андрићград настаје као град стваралштва, умјетности и помирења, биће то интернационална позорница на којој ће се понављати пропуштене лекције из ренесансе.“ (2, 198)

Слобода, дакле, основни *rathos* Хандкеа и Кустурице: то је оно што смета.

Код Кустурице, томе се може додати у вера у васкрсење, вера највеће слободе, слободе од греха и смрти, у складу са увидом Владимира Вараве: „На *Свакоја ко се ујујуи Савиним ђрајовима* (Матија Бећковић) кидишу силе зла и смрти, јер св. Сава и јесте велики символ, чак не символ, већ, као и сваки светитељ, стварни победитељ непобедивог – смрти. Овим смртоборачким настројем блиска су срца Срба и Руса.“ (3)

Срби и Руси као борци против смрти: изазов, немашта!

СЛОБОДА ИЗБОРА КАО ТЕМЕЉ СВЕТОСАВЉА

У свом огледу о српском културном обрасцу у књижевности, Милан Радуловић сведочи: „Српски културни образац, у чијем је језгру Светосавље и Косовски завет, образован је управо из слободног избора. Прво из Савиног избора између живота и господарења у владарском двору или монашке послушности и скрушености у манастиру; а потом између монашког подвигања у пустињи, куда га је вукло срце, или проношења вере кроз свој народ, служења вером држави и роду у хаотичној историји и нижем свету. А затим из Лазаревог избора између страдања за веру или уживања у великој слави због силне војничке победе. Пошто је утемељен у слободи избора, српски културни образац сваком свом следбенику оставља могућност избора. Другачија тумачења тог обрасца, како она која не осећају слободу у сржи српске културе и традиције, као и она која сматрају да је човек самим тим што је рођен у српском народу дужан и обавезан да живи у националној заветној заједници коју је организовао Свети Сава, нису данас ретка, можда су и преовлађујућа, али она нису веродостојна. Веродостојно је само оно разумевање српског културног обрасца које у њему осећа слободу као Божији дар човеку, које осећа радост од слободе, али и које стрепи пред слободним избором као пред судбинским животним искушењем.“(4)

Слобода као извор радости и слобода као стрепња: зар то није наша распетост, вековима? Извор наше снаге, али и стална саблазан, која је Владику Николаја у „Речима српском народу кроз тамнички прозор“ навела да каже да би се дивље звери, да их је Господ пет векова дресирао, понеле боље од Срба, који су своју слободу после Првог светског рата страћили на грех и срамоту.

НИ КАМЕН МРТВОЈ АУСТРОУГАРСКОЈ

Желећи да за изградњу Андрићграда употреби камење аустроугарских бункера, расејаних по Херцеговини у доба окупације, Кустурица је истицао: „Учинио ми се да је боље камену са распале карауле да буде на вратима града нашег нобеловца и својом патином улепша атмосфесру у којој ће боравити великани музике, филозофије, али и обични грађани“. (2,196) Било је овде, можда несвесно, и жеље да се (рушењем окупаторских бункера и употребом њиховог камена за једну уметничку и научну смислотворину) објави тријумф малог народа и његове културе над империјом која је пала у прах и пепео, и то не без велике заслуге тог малог, свагда слободарског, народа. Уосталом: „Ништа Аустрија није изградила што је завриједило заштиту. Ништа као мост на Дрини кога је, на крају, заштитио УНЕСКО!“ (2,195)

Унети оно што је пропало у оно што васкрсава: логонутски подухват...

РЕЛИГИЈА ЊЕГОШЕВА

Наш познати историчар књижевности, Душан Иванић, у огледу „Антиимперијални дискурс или Дискурс слободе у српској књижевности (Назнаке и фрагменти)“, истиче да је читава нововековна култура Срба настала на темељу борбе за слободу: „Империјални дискурс, дискурс освајања/ хегемоније, потчињавања, централизације моћи и привилеговања једне државно-национално-политичке позиције (турске, аустријске, руске, евро-америчке), или става који изражава такве позиције, има противтежу у дискурсу слободе, дискурсу борбе против освајања, или борбе за ослобађање од такве (над)моћи, отпора поробљавању, трајању својеврсног ропства, како се схваћала у модерном свијету власт туђе националне државе, туђег језика и туђе културе. Пошто се модерна српска култура од 18. вијека рађала на подручјима двију империја позног средњовјековља, Турске и Аустрије, она се у борби за очување националног идентитета колебала између различитих центара моћи, настојећи да их искористи колико је било могуће ради очувања властитог постојања. Тако се може разумјети борба за овладавање медијима новог доба, штампом и књигом, потом школским институцијама и општенационалним друштвима као што је Матица српска, до постепеног усвајања идеја које су обиљежиле модерно доба међу Србима с подручја Хабсбуршке монархије. На другој страни, у Турској царевини, тежња за ослобођењем се испојила у оружаним устанцима почетком 19. вијека.“(5) По Емиру Кустурици, то слободољубље је својеврсна „религија Његошева“, о којој је он говорио приликом откривања споменика митрополиту Петру Другом 2013, настојећи да покаже да је вера

у бивање онога што бити не може сама срж нашег претра-
јавања на овим просторима.

То је Његош кога је болело што, наводно слободољуби-
ви, Запад - како је његову реч забележио Љуба Ненадовић
у „Писмима из Италије“ - држи „мртву турску руку под на-
шим грлом“. То је Његош који је својевремено маштао да
побегне у Америку, као у, бар тако се онда мислило, земљу
слободе, у којој је могућ нови почетак.

НОВО ДОБА И ПРОЈЕКАТ ОСЛОБОЂЕЊА

Читава наша култура новог доба заснивала се, вели
Душан Иванић, на идеји борбе за ослобођење. И позна-
та *Сѿемаѿиоѿрафија* Жефаровићева рађена је у том прав-
цу: „*Сѿемаѿиоѿрафија*, прва значајна нововјековна српска
књига (1741) изузетан је примјер трансформације туђег
империјалног дискурса у дискурс властитог ослобођења.
У књизи је искоришћен план једне империје (Хабсбуршке
царевине) – амблематска (хералдичка) представа земаља
које би она могла или жељела присвојити – да се назначи
сасвим други циљ – ослобађање хришћанских земаља ко-
је су се налазиле у оквирима Турске царевине. Тако су се
сви грбови земаља на које је претендовала Аустрија нашли
у вијенцу који окружује цара Душана, испод копита њего-
вог коња. У неочекиваном стапању империјалног дискурса
и ослободилачког „антидискурса“ настала је имплицитна
визија рушења постојећег (хабсбуршког) царства ради об-
нове, васкрса Душановог царства. *Сѿемаѿиоѿрафија* је за-
четак српске препородне мисли: са сјећањем на стару славу

спајала се нада у обнову националне слободе посредством националне државе.“(5)

По Иванићу, веома рано се у нас обликује критичка дистанца према империјалним претензијама моћних и великих. Захарија Орфелин у „Плачу Србији“ описује тешки положај свог народа између Беча и Стамбола, не пристајући на такав положај. И Доситеј иде путем слободе, спреман да учествује, по мери својих сила, у Карађорђевој устанку.

ПРОТИВ КУЛТУРНЕ КОЛОНИЗАЦИЈЕ

Од средине 18. до средине 19. века, додаје Иванић, води се борба против културне колонизације, у доба кад је немачки био језик школе, а мађарски - језик државне администрације, и када се тражио прелазак православних на римокатолицизам ако се хоће напредак у служби. По Иванићу, у то време борба Срба је „добила облик конструисања сопственог културног идентитета, истовремено издвајајући вриједности које се укључују у европски хоризонт вриједности.“(5) Са Вуком Караџићем, народна поезија постаје нова основа наше самоистовестности, она првотност којој романтизам тежи као битијној обнови заједнице.

Онда долази и до суочавања са Европом: „Конфронтирације културних образаца (српско/европско), фрагментарно садржане у списима Доситеја Обрадовића, па и Милована Видаковића, постаће велика књижевна тема: Његош, поред Бранка, па Љубиша, Глишић и Лазаревић, који ће томе свему дати и унутарнационални и интернационални план.

„Други“ у очима наших писаца постаје извор двоструке или вишеструке, прије свега ироничне пројекције, али та пројекција захвата и простонародно-наивну, неискусну свијест у сусрету са модерном цивилизацијом на Западу (Његошев мотив „војвода Драшко у Млецима“, Љубишин Кањош у Млецима), колико и у сусрету мачванско-шумадијског сељака са обичајима и техничким иновацијама у граду (у Глишића и Лазаревића). Топос *Европе* се уклапа у бинаран поредак вриједности (слобода/ропство), гдје се оно што је у начелу позитивно („просвијећенац“, „изображеник“) преображава у негативно.“(5)

Шта би на то, данас и овде, рекли муљатори звани другосрбијанци, који праксу „у се, на се и пода се“ прикривају теоријским „еуропејством“?

ПРЕ СВАЧИЈИ СУЖЊИ НО ИЧИЈЕ СЛУГЕ (ДУЧИЋ)

Андрићград је знак да се „просвећеност“ и „изображеност“ не могу бити извор ропског духа. Зашто? О томе Иван Негришорац у „Истрази предака“, у огледу „Српски етос слободе и Млада Босна“, сведочећи о Младој Босни као феномену наше историјске самосвести: „Срби, за разлику од неких других, бројчано малих народа света, не дочекују своје окупаторе осмесима и цвећем нити надом да ће им ти окупатори решити нека суштински важна питања. Срби су научили да оне који им одузимају слободу називају окупаторима, да такве сматрају својим непријатељима и да је свети налог да се против таквих насилника води борба. Срби знају да сва питања свога живота морају

решити пре свега сами, својом памећу и снагом, дакако и сарадњом са другима, али не слепом послушношћу и ропским подаништвом. Срби знају да са другим народима и културама, а нарочито са великим, морају и треба да сарађују, али не пристају да се та сарадња остварује тако што ће они преузети улогу пуког извршиоца нечијег ума и воље изван самог себе. Срби су учили и научили да поштују себе и сопствену слободу, али исто тако и да поштују туђе право на слободу.“(6,350)

Или, како је то опевао велики српски песник Иван Гундулић:

О лијепа, о драга,
о слатка слободо,
дар у ком сва блага
вишњи нам Бог је д'о.
Узроче истини
од наше све славе,
уресу једини
од ове Дубраве,
Сва сребра, сва злата,
сви људски животи
не могу бит' плата
твој чистој љепоти.

ЗАПАД ПРОТИВ СРБА

Српска интелигенција је, у 19. веку, незадовољна понашањем западноевропских сила које подржавају опстанак Турског царства. Чују се гласови отпора Симе Милутиновића Сарајлије и Јована Стерије Поповића, а, како каже Иванић, „друга, или већ трећа, генерација романтичара локално-националне вриједности хипостазира, пошто је глас српске народне традиције постао дио хора европских традиција (српске народне пјесме су већ преведене на главне европске језике). Тај правац води у идеју о изворности као главној вриједности националне културе, узимајући утицај других култура као „грешку“ или странпутицу на путу развоја.“⁽⁵⁾ Изворност народа и његова слобода главни су стубови изградње храма националне културе; ко није спреман да слободу постави у темељ народности, није кадар да допре до себе. Његош у „Шћепану Малом“ каже о Бошњацима: *О слободи и о народности/ у њих нико њоњатија нејма;/ у њих су их одје сахранили.*“

И владике Рада „Вијенац“ је својеврсна песничка борба против империјалног дискурса. Ту се сукобљавају реторика силе на чијој је страни већина и реторика отпора мањине која одбија да се покори, која је спремна на жртву у борби за слободу, као и реторика империјалног „протоглобализма“ против реторике корена – клице („Мањи поток у виши увире,/ код увора своје име губи“ на једној, а „Ђе је зрно клицу заметнуло/ Онде нека и плодом почине“ на другој страни).

После отпора Турцима, јавља се отпор империјалној Европи. Иванић истиче да је „Миодраг Павловић је написао да је Стерија био „наш западњак против Запада“, да је

осјетио потенцијал националне културе и да је *Европа* у његовим пјесмама метафора наличја модерне просвијећености („Изображенику“, „Турци“, „Година 1848“).“(5)

Стерија се Европљанину обраћа кроз песму „Изображенику“: „Кад Турчин робље продаје на тргу,/ Безбожник он је и звер,/ Кад ти за посао купујеш црнце,/ Среће отвараш им двор.“(5)

ТЕОРИЈА И ПРАКСА

Глас против империјалне Европе дижу и Змај, Ђура Јакшић, Лаза Костић. То јест, по Иванићу: „Антимперијални дискурс српске књижевности и српске јавне ријечи никада није био само теоријски, већ повезан с конкретним околностима у којима је живио српски народ. Интелектуално водство тога народа, расијаног у десетак државних цјелина (Турска, Аустрија, Аустро-Угарска, Далмација, Војна Граница, Хрватска и Славонија, Кнежевина Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина у оквиру Турске и под окупацијом), повијало се између конституисања духовне основе ослобођења кроз покрет културног обједињавања (Уједињена омладина српска, 60-их година 19. вијека) и конкретне акције држава које су припремале војне акције (Србија и Црна Гора).“(5)

И то нам је постао архетип. Из овог архетипа се про-
молио Андрићград.

Или, како би то рекао Бранко Ћопић: „Од кад се за нас знаде,/ то кажу писци стари,/ ми смо ти вјечито били,/ велики слободари.../ Пред оком сваког борца,/ док је

освету ков`о,/ био је Обилић Милош,/ Страхинић и Косово.“(7,107)

АНДРИЋГРАД ЈЕ НАУЧЕНА ПЈЕСАН

Култура је памћење које се преноси из века у век. Памћење је слобода, право да се не буде сопствени савременик. Андрићград је оличење културе која не дозвољава да црни бесмисао прелије светлост у нама. А о свему томе певао је Миодраг Павловић.

НАУЧИТЕ ПЈЕСАН

Кроз каква друштва треба још проћи,
кроз какве људске видике,
кроз злоходнике, пауке-војнике,
кроз шуме пошасника,
кроз уши доушника,
треба још ићи уз раме дволичника,
с напасником облачити самуре,
с цариником завлачити руке у мошње,
гледати пандуре како бију по кичми!
Свуда се дигли борци против откровења
и јашу велике коње, вребају крв,
засадају праведнике и сваког ко се јави
између човека и бога, на брвну.
Куда ће они што се клоне звери?

Браните се! Научите песму!
Уђите кроз гусле у мраморно око,
певајте, орите се, појте
и стојте мирно кад се зачује питање
ко ће међу вама да затвори врата,
славословите док се храму не пробије теме,
стаклени прозор нек се обрати мору
док не проклија сиње срце,
жаморите, жуборите, роморите,
нека вас нађе светло као срп своје снопље,
као што мученичка крв нађе своје копље,
ускликните, утројте, узхвалите,
док се и лобањи не отвори горњи вид
и песма не покуља на слеме,
попевајте, коледајте,
усред овог рата који сећање брише
научите пјесан, то је избављење!

УПУТНИЦЕ ЗА ЧЕТВРТИ КОРАК :

1. <https://iskra.co/kultura/milos-kovic-odgovor-na-napad-sda-na-handkea-i-kusturicu-strela-je-opet-odapeta/>; <https://iskra.co/kultura/piscu-ne-daju-ni-na-kosovo-pacoli-proglasio-handkea-personom-non-grata/>
2. Емир Кустурица: Шта ми ово треба, Вукотић медија, Београд, 2018.
3. <http://sloven.org.rs/srb/?p=2691>

4. http://www.ikum.org.rs/files/biblioteka/obrazac_teorija.pdf)
5. <http://www.filum.kg.ac.rs/dokumenta/izdavastvo/zbornici/2011%20Zbornik%20Drustvene%20krize.pdf>)
6. Иван Негришорац, Истрага предака, Књижевна задруга Српског народног вијећа, Фондација Група север, Подгорица, Београд, 2018.
7. Ђуро Бодрожих, Српски идентитет, Књижевна задруга Српског народног вијећа, Српска књижевна задруга, Подгорица, Београд, 2015.

ПЕТИ КОРАК: ЖИВЕ КЊИГЕ И ЖИВО КАМЕЊЕ

КЊИГЕ СУ ЖИВЕ

Ове, 2019. године, док се око нас руше светови, и таласи мржње заплјускују обале човечанства, Андрићев институт објавио је седамнаест нових наслова. И то је плод Андрићграда, који је, упркос НАТО гаулајтерима што Босну и Херцеговину држе у постмодерном зиндану, успео да споји Србију и Српску под сводовима смисла. После свих црних коњаника који су, столећима, кидали утробу Балкана и на-тицали на колац главе припадника народа који није хтео да се помири са силом као мером и провером стварности, сазидан је и стоји.

Андрићград се, између осталог, уздигао и зато да каже да у њему има места за све који желе да кроче тамо где је још увек могуће срести насушну реч уместо холивудске слике. Иако и у њему постоји биоскоп, град дише, пре свега, у својим књигама. И у филмовима који личе на књиге. Књиге су, као у Шантићевој „Претпразничкој вечери“, рајске птице које у *ноћ хладну многих милиона носе ѿојле Божије свешћилке*.

Чувени семиотичар Борис Успенски је указивао на чињеницу да руски интелектуалци, чак и сасвим световни, за разлику од западних, нису тек тако могли да бацају своје књиге, искрзаних корица и поцепаних страница, у ђубре. За разлику од западних интелектуалаца, за које то није био проблем (књига је, у свету прагматичних, пуки предмет за употребу, са роком трајања), Руси су баштиници право-

славни однос према књижи, светињи; у руској црквеној традицији, књига се, као и стара фреска, сахрањивала у земљу, а није бацана у отпад.

Књиге, вековима после тренутка у коме су написане, могу да проклијају, и донесу плод.

Зато су сахрањиване.

Нешто од овог сакралног књигољупства постоји у издавачким подухватима Андрићевог института. И у многим укориченим просторима на Међавнику, где свако, док пије кафу, ракију, сок и гледа ка недогледу може да слободно узме и прелистава понуђено, тражећи оно што му треба да би се пробудио. Или му не треба да би се пробудио, али га одмара од електронске буке од које ваља, бар повремено, побећи. Књиге су живе. Бар на нашем Истоку, обасјаном Истоком истока, како акатист Исусу Најсладошнијем назива Христа. („Дошао си, Источе истока, тамноме западу, природи нашој...”)

НИЈЕ СЕ КУРВАТИ СА ВЕЧНОШЋУ

Неке су књиге живље од данашњих људи.

О њима (у ствари, о нама, полуживима, смлаћенима и смућенима, доступнима црву празнине кад год напустимо своје призивање), певао је Рилке у „Часловцу“:

Са вечношћу се курвасмо, а када
час порођаја дође, из нас пада
мртворођенче наше смрти;
заметак крив и кржљав и пун јада

и који (к` о да ужас га облива)
кличице ока шакама покрива,
а луком чела већ му се и сада
језовит страх од свега оцртава
што тек ће једном доћи да га сатре, -
и свако као дроља окончава
од царског реза, грчева и ватре. (1, 14)

Опет Владимир Варава: „Све филозофске снаге европске културе усмерене су на бесконачне анализе другостепених реалности (то јест језика, друштва, културе, текстова). Док је истовремено филозофско стремљење словено-српског мудрољубља упућено на само Биће, на његово непотребно стање у коме је зло и смрт, па је зато истински филозоф онај што превладава ломове самог бића и тражи пут ка највишој онтолошкој истини, односно свету апсолутне Светлости и Правде. Духовно значење руско-српског савеза је у супротстављању окрутном притиску савремене вестернизације, која свету прети уништавањем националних култура уопште кроз ширење једног техно-хедонистичког начина живота.“(2)

Андрићград опомиње: нема блудничења са вечношћу.

ИМА МЕСТА ЗА СВАКОГ

Неко ће рећи: претерујем. Какав Рилке? Каква вечност? Зар то ипак није само туризам? Туризам у култури, егзотичнији од Паралије, али ипак... Из перспективе сит-

ница у којима таворимо, знам да претерујем. Ипак, ако се сазире са окна оног језгреног у нама, знам да не претерујем, и да то није и не може бити пуки туризам, иако у Андрићграду има места за сваког...И за оне који сврате да обиђу и заобиђу, да са неба сиђу на сладокусачко непце, на буреке и пециво, да попију пиће, да се сликају, да прошетају, да забораве на *шум времена*; али и за оне који би, да могу, спречили продор небитија у овај свет и који су, са Бранком Миљковићем, схватили да „границе у којима живимо нису границе у којима умиремо“. Сви смо ми, поред ћуприје на Дрини, пожељни гости, само ако не покушавамо да постанемо киборзи, и да, без срца, постигнемо успех у ономе што Крис Хејз зове „империјом илузија“ (још један овогодишњи наслов Андрићевог института).

Просветљени људскошћу, на путу који пориче просветитељство „Волтерове копилади“ (Џон Ралстон Сол), нађемо се пред Андрићградом, који је, сасвим недавно, био фатаморгана, а онда се, вођен јасновидошћу смислотражитељства, јавио као оаза.

ЗАВОЛЕТИ ВЕЛИКОГ БРАТА

Јер свет је, идући путем копиланске „просвећености“, до ропства дошао. Пишући роман „1984“, Џорџ Орвел је говорио о будућем тоталитарном поретку у коме човек ни мисли неће моћи да сакрије од свемоћног поретка. Винстон Смит, као и сви око њега, претвара се да обожава Великог Брата, али води тајни дневник у скривеном углу куће, налази забрањену љубав свог живота и, ухапшен, док га саслушава злокобни О`Брајен, један од челника државне без-

бедности, у прво време пружа отпор. Чак и кад, после мука, пристаје да се прогласи кривим, он у себи зна да је систем против кога се борио лаж. Међутим, О`Брајен каже Смит-у да није довољно што СПОЉА признаје кривицу. Треба се изнутра „очистити“: “МИ ЂЕМО ТЕ СТРЕЉАТИ, АЛИ ПРВО МОРАШ ДА ЗАВОЛИШ ВЕЛИКОГ БРАТА!“, опомиње га Велики Инквизитор „енглсоца“ („енглески социјализам“ - тако се зове поредак описан у Орвеловом роману). Јер, ако умре са мржњом према Систему, Смит је опет, на метафизичком плану, победио, показавши да постоји људска слобода и да се човек не може сломити до краја.

Ни то му не дају – да у часу кад га стрељају мрзи Великог Брата. Такви су плодови просветитељства без светлости Божије.

НЕ ЗАВОЛЕТИ ВЕЛИКОГ БРАТА

Бити становник Андрићграда зато значи одбити да заволиш Великог Брата. И имати право да се не буде срећан у стаду робова потрошње, онако како америчке робове корпорација приморавају на срећу, о чему пише Крис Хеџис у „Империји илузија“: „Види се мрачна и подмукла црта ове идеологије коју промовишу психолози позитивне психологије. Они осуђују све друштвене критичаре и рушитеље конвенционалних вредности, дисиденте и индивидуалце, јер не успевају да се покоре и траже лично испуњење у заједничком менталитету корпоративног стада. Они гуше креативност и моралну аутономију. Теже да укалупе сва људска бића и од њих направе покорни колектив. Основно учење овог покрета, које осликава ту идеологију корпоративне државе, диктира да лично испуњење треба наћи

у потпуној и безрезервној друштвеној сагласности, коју све тоталитарне и ауторитарне структуре теже да наметну онима којима доминирају. Његово лажно обећање да ће донети хармонију и срећу само увећава унутрашњу тескобу и осећања неадекватности.“ (3, 200)

А то осећање морамо освестити – да је добро што смо неадекватни у царству привида. То је осећање достојно наше свести.

Оне свести о којој је писао Андрић: „А моја самоћа, то није тишина и непомичност, мрак и бесвест; то је вапај и кликтај свих људских судбина и животних захтева, од постанка света до данас, то је вихорно кружење безбројних сунаца, према којима је ово што нас греје само играчка, то је брујање милиона васионских звона у којима су планете клатна. И кроз ту васиону без краја и имена, пободен је, од врха до дна, као стожер, мач од светлости – моја свест“ (4,214).

Мачем од светлости против аждаје корпоративног „усрећења“...Задатак као из бајке, нерешив док не кренеш ка циљу. А онда ти помажу и биље и животиње, и Сунце и Месец. Јер, као у сина Адамовог, сва твар гледа у тебе и чека да је Логосом ослободиш.

БУДИ НЕАДЕКВАТАН

И Андрићград ти каже: буди искрено неадекватан; буди несрећан као Његош, коме су отели Лесендро и Врањину; буди чудак као Тесла, радостан кад бела голубица дође по своју мрву; буди интровертан као Андрић, који зна да бука трга не доноси ни спокој, ни величину...Буди, реци-

мо, још и Црњански који у песми „Мизера“ моли своју другарицу Иду Лотрингер да, бар она, не буде срећна попут осталих.

Буди, пре свега и изнад свега, будни сапатник и са-страдалник свога рода, као Владика Николај, који се обраћа Господу и каже: „ Спаси, Господе, народ свој, и спаси мене. Ако не спасеш народ Твој и мој, а спасеш мене, ја ћу се у Рају осећати у туђини. Услиши, Господе, молитву праведника Твојих Саве и Немање, те грешни народ спаси Твој, иако је грешан. Како си спасавао Јерусалим од незнабожаца и кривоклетника, тако спаси и Београд од безверника, да се гласи спасење од Тебе, а не од људи. Изнеможе народ Твој од чекања, не кушај до краја стрпљење његово, Господе. Сва се земља покри труповима верних Твојих, не можемо да копамо, а да мотика не звекне о кости сродника наших и не одјекне болно у душама нашим. Нема њиве која није гробље, нити дрвета које није надгробни споменик. Сва је српска земља гробље. Смилуј се, Господе и спаси народ свој, са мношћом или без мене. Амин.“(5)

То је слобода у Христу.

И БОРИТИ СЕ ПРОТИВ НОВЦА

Дакле, слобода. Али слобода мора бити и од материјалних везаности. Јер, новац је, пречесто, ђавоља сила. О томе француски књижевник Уисманс, декадент који је постао ревносни хришћанин, у свом роману „Тамо доле“ пише: „Правила новца су свеобухватна и свима јасна. Пара на пару иде, тежи да се гомила на истим местима, најрадије иде хуљама и просечњацима; а када се, по необјашњивом изу-

зетку, згрне код каквог богаташа који у души није ни убица ни ђубре, новац постаје јалов, неспособан да се преточи у неко разумно добро; чак и у дарежљивим рукама немоћан је да оствари неки виши циљ. Рекло би се да се тако свети што је стигао на погрешно одредиште, да се намерно паралише када не припада ни последњој битанги, ни најгорем тупацији. Још је необичнији када, сасвим ванредно, залута у кућу сиромаша; одмах га упрља ако је био чист; најскромнијег гољу претвара у расипника, истовремено делује на тело и на душу, свог власника наводи на најнижу саможивост, на срамну охолост, наговара га да свој новац троши само на себе; од понизног човека направи безочног лакеја, од најдарежљивијег, шкртицу. Новац, у секунди, мења све навике, преокрене све идеје, преобрази најтврдокорније страсти, док оком трепнеш. Новац је најкалоричнија храна за највећи број грехова, а он им је, на неки начин, и марљиви књиговођа. Ако парајлији допусти да се заборави па удели милостињу и задужи неког сиромаша, одмах код тог сиромаша изазове мржњу према добротинству; тврдичлук замени незахвалношћу, поново успостави равнотежу, тако рачун буде поравнат, да случајно не буде почињен један грех мање. Међутим, заиста постаје чудовиштан тек кад се, скривајући сјај свог имена под црним велом једне речи, назове капиталом. Тада се његово дејство не своди на индивидуалне подстицаје, на савете да се краде и убија, већ се протеже на читаво човечанство. Сама реч капитал одлучује о монополима, оснива банке, капарише намирнице, располаже животом, може, ако хоће, уморити глађу на хиљаде људи! Новац се, за то време, храни, гоји и сам себе опођује у некој каси; и оба света падају пред њим на колена, умиру

од жеље за њим, као за Богом. Е па онда, или је новац, који је на овакав начин господар душа, ђавоља работа, или га је немогуће објаснити“.

Ђавоља работа, с којом се Гласинчанин, оне ноћи, срео на ћуприји. И оседео.

НАДРЕАЛИЗАМ НА ДЕЛУ

Кустурица је решио да уђе у битку против новца визијом; али и новцем. Када је на полуострву, месту додира Рзава са Дрином, застао са Мајом Мандић, својом невестом, док су ишли на свадбени пут, одсевши у кући Алије Акшалије, с чијим је сином Мехмедом учио, сетио се тамошњег закупца ораха који се, чим му је поплава уништила залихе, убио. Подсетило га је то на чињеницу да је новац ђубре којим се хране илузије, самим тим бескрајна опасност; имаш га, немаш га, имаш душу, немаш душу. И, кад умреш, ништа немаш. Ни новац ни душу. И десет година касније, кад су вишеградски матуранти полагали цвеће на празан постамент Андрићевог споменика, с којим се обрачунао Мурат Шабановић, дошло му је до свести да се нешто мора предузети у граду пишчевог детињства.

Згодан повод за обрачун са новцем, у Босни, земљи у којој је „све под милим Богом трошак и ниједно књиговодство не може ту да књижи добит“.(6,173)

То јест, ако парафразирамо Бретонов „Манифест надреализма“: „Добит је негде другде“. Зато је, као и Међавник, Андрићград својеврсни надреализам.

СА ДОН КИХОТОМ ДО КРАЈА

Желимо да у Андрићграду видимо непобедиву стварност идеала, о којој је Бранко Ћопић, у предговору за своју „Башту“, писао Зији Диздаревићу, што га је чекао с оне стране гроба: „Збогом, драги мој. Можда је неком смијешна старинска одора, прадједовско копље и убого кљусе, које не обећава богзна какву трку. Јах, шта ћеш...“ (7)

Сасвим на том трагу, Емир Кустурица у уводу своје књиге „Шта ми ово треба“, упућује на Дон Кихота, „витеза од чемерне прилике“, у чије име је, као у име културе чистог човештва, и настао Андрићград. Као што је, својевремено, Владимир Вујић истакао: „Који пут је кихотизам? Да ли је кихотски напор онај којим се тражи, визионарски, своје сопствено иживљавање? Да ли је кихотски онај напор којим се, верујући и идући за нагоном стваралачким, осећа дужност доласка наше речи и нашег посланства? Ако се добро схвати кихотизам, онако како је изнет у свима овим напоменама и скицама духовним, онда је несумњиво он у томе схватању за нова мучеништва, али духовна, за нове напоре, али без физичког узидавања костију, и за нова стваралаштва на плану духовном. Несумњиво кихотски напор у нужном преображавању нашег живота који је био борба и који ће бити борба. Који је био борба за голо опстајање и који ће бити борба за духовно постајање. И ко зна? Може бити да од нас самих зависи, ипак наша будућност; може бити да ћемо, свесно и напорно избегавајући смрт у статичким облицима западњачке техничке културе, свесно и напорно враћајући се на духовне изворе живе силе народне, може бити, да ћемо се упутити правцем новом

животу и новом стварању и ићи напореда са путем неизбежне судбине култура. И верујем да ће тај кихотизам тачно осетити линију живота а избећи, по сваку цену, линију умирања: и да се ту преварити неће...”(8,165-166)

Андрићград, непреварни...

ОСТАТИ ВЕРАН СНУ

Лаза Костић, још један од наших Дон Кихота, написао је песму о витезу од Манче, чија последња строфа гласи: „Ал’ кад видим паметаре,/где с’ клањају шупљој сили;/ кад јунаке видим старе/ где их скоцка наслад гњили,/ те сад оно пале, жаре,/ чем’ су били борци чили;/ да желуцу није сметње/мач отпашу са бедрине; –/ такве слике нису вредне будалине Саведрине.“

Владимир Вујић коментарише Костићеву поуку: „Све се може посматрати извесном ведрином са мало туге и у свему се може видети слика Дон Кихота, витеза у вечној заблуди: у животним ситницама и крупнијим обртима и бедама, у разочарењима, у очигледности људске таштине и људске глупости. Али кад је реч о превртању вером, о издајству снова, о бежању из мушке борбе, о извлачењу из чојства и јунаштва, о напуштању витештва, ту не може да се евоцира слика узвишеног витеза од Манче, Дон Кихота. Кад се мач отпаше са бедара и све одбаци што је у животу човекову духовни вођ и путоказ кроз слабости и срамоте човечанског животињства, – то није вредно сјајног борца за сан и поезију, узвишеног Кихота, онога који је, упркос свом пролазу кроз комично, сам увек озбиљан и без шале

на уснама, остао веран мученик за идеалнији живот и веран заточник лепога сна.“(8,146)

Андрићград, израз заточништва лепоме сну, остаје да нас позива да не отпасујемо мач, онај духовни, који у нама раздваја Лепоту од ругобе и Истину од лажи.

Андрићград, који нам не допушта да се предамо сопственој анималности, хоће да нам омили мучеништво као сведочење освита на обзорју тегобнеисторије.

АНДРИЋГРАД, КОСОВСКИ ЗАВЕТ И „ХАНДКЕОВ ПАРАДОКС“

Недавно је Кустурица формулисао оно што би се могло назвати „Хандкеовим парадоксом“; то јест, ако је Петер Хандке, после свега што му се десило у непристајању на НАТО империјални дискурс о Србима и рату за југословенско наслеђе, ипак, на основу предметне очевитности свог књижевног дела, добио Нобелову награду, то је доказ да не смемо предавати Косово и Метохију, чија је мистичка и политича очевитност најдубљи основ нашег битија. Јер, Косово и Метохија су мање земља, а више небо, мање политика, а више завет. О томе је писао умни историософ Александар Гајић: „Упркос манипулативном коришћењу у најновијем историјском раздобљу (1987-1999) која је послужило као основ за компромитацију целокупног садржаја „косовског завета“ те покушаја његовог свођења на пуки „мит о националном идентитету“ од стране заговорника „деконструктивистичке рационалности“ и истовремених твораца контра и парамитоманије савремене Србије, изворни „косовски завет“ и од стране народа доживљени „косовски мит“ у

својој сржи је био и остао – хришћански. „Наука Косовска” (Н. Велимировић) кроз историјски избор Лазара и Обилића морално је утемељена у хришћанској вери у саможртвовање за праведну ствар и испуњење моралних обавеза: витештва, преданости вољи Божијој, свечарства, задужбинарства. Када историчар Радован Самарџић примећује да „косовски завет” и „косовско опредељење” нису само некаква легенда и мит, већ дубоко жива хришћанска идеја коју је, у склопу животне нужде, прихватио један истински побожан народ, он погађа суштину „косовског завета”, то јест оног што се назива „косовским митом” – а то је да он није накнадна хришћанска интерпретација и “конструкција” једног историјског догађаја (Лазар као Христос, „Кнежева вечера” као „Тајна вечера”, Косово као Голгота) у циљу постизања етничког самоодређења, већ да се он реалноисторијски остварио у догађању саме битке због хришћанског, смисленог живљења средњовековне Србије и њеног црквеног „угледања на Христа”, и као његова потврда и као залог и путоказ за тешку будућност. Заветна црта „косовског опредељења” није само израз формалне припадности „православљу” и “православној цивилизацији”, те „борбени наступ” некавих православних „светих ратника по дефиницији” као што је случај са шехитима у исламу, већ конкретан, историјски новозаветни израз литургијског учешћа стварних актера косовске битке у духовном животу који се преплиће са психофизичким као и, на њиховом примеру и узору слободно изабраном, и многих будућих покољења једног хришћанског народа. Народа који је, кроз лични однос са Богом – кроз молитвеност, покајање, причешће и мученичко сведочење вере својим живљењем и умирањем

зарад истине, правде и слободе, не само оне спољашње, земалске, већ и унутрашње, духовне, сведочио, упркос својим многим падовима и гресима, врлинско, „небеско опредељење живљења у Христу”. „Косовски завет” опредељења за „царство Небеско” био је и одлазак принца Растка Немањића у светогорско монаштво пуно жртве и самоодрицања; то и највећи део историје немањићке Србије који је запечаћен Лазаревом судбоносном одлуком уочи битке на Косову пољу а потом прихваћен од највећег дела српског народа у временима када су се над њим надвили облаци ропства. И управо стога је „косовски завет” био истрајно спровођен и изнова потврђиван у наредним вековима. Он је и покретач и унутрашњи оријентир Карађорђевих устаника и црногорских племена вођених владикама из фамилије Петровића (уметнички симболизован у „Колу око Цркве” у Његошевом „Горском вијенцу”); у њему се налази не само мотив српске војске за победоносни продор на Куманову и Битољу у Балканским ратовима, него још више, пар година касније, морална снага приликом суочавања са уништењем српских армија опкољених на Косову пољу почетком 1916. године за одважност да се упуте ка „албанској Голготи”, издрже је и васкрсну на Солунском фронту и касније ослободе поробљену и злостављану отаџбину. Израз Косовског опредељења је и рушење пакта 25. марта („не Хитлеру”) на кога је у говору 27. марта указао тадашњи патријарх Гаврило, и одупирање налетима најмоћнијег војног савеза у светској историји на измаку другог миленијума у одбрани простора Косова и Метохије.“(9)

Стојећи на граници светова, на „племенитој међи“ (Филип Вишњић), која је, у исти мах, и „међа склиска“

(како рече Рајко Петров Ного), Андрићград је још један израз Косовског завета народа који је узмогао да опстане на страшном месту.

МОМЧИЛО И ГАВРИЛО

Оглед о Андрићграду требало би засладити откривањем једне мале тајне – тајне о томе да су, док је Гаврило Принцип боравио у Београду, он и Момчило Настасијевић силно друговали. О томе пише Момчилов брат Светомир, композитор и архитекта: „Поред Косте Миличевића, свакодневни гости код Момчила били су Гаврило Принцип и Милан Вујаклија, обојица врло интелигентни младићи, али због нередовног школовања обојици је била потребна помоћ за брже и лакше савлађивање школских предмета. У том смислу Момчило је повремено помагао Милану Вујаклији за више предмета, а Гаврилу Принципу давао је свакодневно редовне часове из математике и француског језика што му је било потребно за полагање приватно седмог разреда гимназије. Принцип да би се на неки начин одужио Момчилу за ове часове, давао је часове нашој сестри Даринки из немачког језика. Тако је њему било омогућено да сваки дан долази у додир са Момчилом, па је тако међу њима остварено и пријатељство, које се често испољавало у дугим разговорима и дискусијама, као и честим шетњама на Калемегдану. Момчило никад није волео да прича о својим интимним мислима и осећањима, нити да износи шта разговара и полемише са својим друговима, па су тако и ови његови разговори са Гаврилом приликом шетњи по Калемегдану за нас остали непознати. Иначе, када би се код Момчила окупљало веће друштво ових младих емиграната,

Гаврило Принцип кога су у том друштву звали Гага, обично би повучено седео у неком куту собе и ћутао. По причању наше сестре Даринке, он је био врло пристојан и лепо васпитан младић, скроман и уздржљив у изразима. Када јој је давао часове из немачког језика био је доста ауторитативан и праведан у процењивању њеног знања. Писмене задатке пажљиво је прегледао и оцењивао и увек потписивао целим именом и презименом, затим их давао Момчилу на проверавање. У часовима одмора волео је да се усами и предаје размишљањима. На Калемегдану постојала је једна усамљена и забачена клупа на којој је Принцип често сати-ма седео, сам, удубљен у своје мисли. Ту су га затицали другови и одводили у друштво или шетњу. Волео је да слуша или ужива у музици. Даринка је одлично певала и свирала на мандолини, старија наша сестра Наталија такође је била врло музикална и лепо певала, Момчило је свирао у флауту, а млади бег из Сарајева пратио их на гитари. Тако су они приликом састанка могли да остваре интересантно и занимљиво музицирање, које је одушевљавало и Принципа и остале присутне омладинце. Занимљиво је поменути, да је из целог овог друштва једино духовити и праскави Коста Миличевић могао да засмеје Гаврила Принципа. Тако је то потрајало за време целе школске 1913/14. године, а онда је се Гаврило Принцип крајем месеца маја сасвим нечујно и неопажено повукао из овог друштва. Нико није ништа знао о његовим даљим намерама. Онда се на Видовдан 1914. године догодио Сарајевски атентат, затим је уследио Први светски рат. Момчило и сестре Наталија и Даринка напустили су Београд и долазе у Горњи Милановац. Онда наступа за напаћену Србију трагична јесен 1915. године. Момчило се

повлачи са војском на југ. Живорад је на фронту у првим борбеним редовима из чувеног ђачког скопског батаљона 1300 каплара. Непријатељска војска је пред Горњим Милановцем. У последњем моменту сестра Наталија досећа се да су из Београда у нашу кућу донете и свеске из математике Гаврила Принципа са његовим оригиналним потписима и свеска сестре Даринке из немачког језика као и нека писма са Принциповим потписима. Наталија брзо прикупља све те свеске и писма и са узбуђењем ставља их у заложену пећ. Затим у пећ одлази и Принципова фотографија са посветом сестрама Наталији, Даринки и Момчилу, потписана читким пуним именом и презименом Гаврила Принципа. Ова болна предосрожност наше најстарије сестре била је врло умесна и спасоносна за целу нашу породицу, јер су одмах по доласку непријатељске војске уследили озбиљни и детаљни претреси наше куће од стране непријатељске војске и њених агената. Интересантно је напоменути да је исту предострожност учинио и Живорад у Минхену, када је по извршењу атентата у Сарајеву истог дана дознао за тај догађај. Он је спалио сва писма и све карте које је добијао из Београда, а у којима је Принцип дописивао по који ред и потписивао се. И он је добро урадио, јер је сутрадан минхенска полиција изненада упала у његов стан и врло детаљно га претресла. Треба напоменути да је се и Живорад дружио са напред поменутих омладинцима из Аустрије, а једно време и са Гаврилом Принципом.“(10,54-56)

Живорад Настасијевић, још један друг Принципов, велики сликар, био је, касније, оснивач групе „Зограф“, која је тражила орођавање наше византијске традиције са најбољим плодовима модерног сликарства.

ЗА АНДРИЋГРАДСКУ СИНТЕЗУ МОМЧИЛА И ГАВРИЛА

И Гаврило и Момчило нису могли да ратују како су желели; због телесне неразвијености, Гаврила нису примили у четнике за бој у Старој Србији, а због привремене неспособности, Момчило је, у Првом светском рату, постао добровољни болничар. Ипак, и један и други су били непоклекли борци: Гаврило је пуцао у црно – жутог надвојводу, а Момчило је, избегавши заробљавање у повлачењу ка Албанији, у родном Горњем Милановцу био талац окупатора да би, кад је почело повлачење непријатеља из Србије, са групом грађана преузео власт у вароши и спречио нереде (између осталог, убедивши италијанског одметника Ђелпина, горки плод рата у таковском крају, да се преда).

Плодове Принципове борбе Момчило је дочекао, доживевши да заокружи „Седам лирских кругова“; записао је у дневнику: „14. октобар 1918., недеља пред вече, последњи аустријски војник излази из Милановца; комите су по околним шумама, примичу се мачјим кораком. Треба оставити рад, изаћи им у сусрет и прославити прве часове слободе.“(10,67).

Гаврило – наша епска традиција; Момчило, чиста лирика... Обојица заточници отаџбине и слободе, иако битијни песимисти: човек је ограничен смртношћу, али заветан свакој моралној дужности. Нема коначних победа на земљи, али, како рече Ростанов Сирано: „Са надом у успех никад се не бије:/ не, узалуд кад је, много је дивније“. Уосталом, учи нас један мислилац, супротност оптимисти није песимиста (обојица су борци, само другачије гледају на

исход борбе коју воде), него дефетиста, онај што бежи из борбе.

И тој синтези Момчиловог и Гавриловог сна јесте место у Андрићграду.

Очекујем један Настасијевићев кутак поред моста знаменитог Соколовића.

ЈОШ НЕШТО О ПРИНЦИПИМА

И још бих додао, у музејском простору Андрићграда, понеко сведочење о Принциповој породици: о томе како је Андрија Артуковић наредио да се сви Принципи побију, и како су усташе убиле његовог брата Николу(11), лекара, и синовца Гаврила, који је покушао да се склони у Србију (12). А јавља се и један, не знам који, Принцип, доведен у Јасеновац, о коме прича Мориц Монтиљо што је из логора побегао: „И Ранко Принцип је био са нама: „Ти си убио Фердинанда“, рекао му је Милош (Љубо, онај што је, буквално, жртвама пио крв из прекланих врата, нап. В.Д.). Ми ћемо тебе у стаклени сандук ставити, па нека сви гледају“.(13, 265)

Одредити идентитет Ранка Принципа. Ко је он био?

Треба то знати јер смо, како рече Жарко Видовић, логорашка нација, били четници или партизани (и четници и партизани су имали одреде који су носили име „Гаврило Принцип“, а Гаврилов синовац Слободан – Сељо пао је, као партизан, 1942, од тифуса, не дочекавши да гледа страшне плодове грађанског рата међу Србима.)

Као достојне логора смрти виде нас сви наши непријатељи. За њих смо сви, колико нас има, логораши за истребљење.

ПРИНЦИП КАО ЗАДАТАК

Ранко Принцип: задатак за историчаре. И то на трагу Андрића, јер је он, по Жарку Видовићу, „у четири своја романа – после своје докторске дисертације – приказао не само тајну историје као тајну смисла и личности, него и како се тај феномен јединства Србије и Босне збива **„егзистенцијално“**: у осећањима, у души, интими сваког босанског човека!“ (14,131)

Ако, по Видовићу, и Вишњићева „племенита међа“, Дрина, и Пећка патријаршија Соколовића, и мост у Вишеграду, и Андрићев роман о њему, казују да је мисија Србије и Босне јединствена, онда је, опет по Видовићу, „завет српске историје – да евро – западни **крсташки** ратни однос према Исламу и Православљу буде коначно замењен **меди-теранским дијалогом** ислама и хришћанства, духовним јединством без ратова.“ (14,130)

А ето задатка (Ранко Принцип, задња пошта Јасеновац, НДХ) и Кустурици, који пише: „Одрастао сам уз Принципов мост, ни сам не знам колико сам испуцао невидљивих метака у окупатора, а мој отац, да би ме забавио, и сам је глумио цара!“ (6,201)

Памтимо Ранка Принципа. Јер, како каже Никола Гиљен у својој драгоцености историософској студији „Крштење Клио“: „Да ли ћемо пити воде с реке памћења- Мнемосине, или реке заборава и немара – Лете, за човека и нацију кру-

цијално је епистемолошко (гносеолошко), али и онтолошко и егзистенцијално историјско питање. Управо у избору да се напоји са Мнемосине, човек остварује и своју онтолошку слободу, а историја му се том приликом показује у свом правом светлу, као историја спасења, а не као бесмисао и фарса“. (15,377)

Јер, учи нас велики Лихачов: „Памћење је превладавање прошлости, превладавање смрти. У томе је највећи морални значај памћења.(...) Савест је у својој основи једнака памћењу, којем се придружује морална оцена оног што је учињено. Али ако се учињено не чува у сећању, онда те основе нема. Без памћења нема савести.(...) Култура човечанства је активно сећање, активно укључено у садашњост“. (16, 184-185, 187)

И Ранко Принцип, кад га откријемо, припашће Андрићграду.

КА АРХЕТИПУ АНДРИЋГРАДА

Град о коме смо писали израз је наше монуметалне историје и културе на њеном трагу; али, како се чини, и стремљења патника који је написао „На Дрини ћуприју“, а у својим „Знаковима поред пута“ се исповедио земљи и небу, казујући шта бива кад се оствари његова визија краја историје: „Над свим оним што су људи радили и говорили, неописиво страшним, али ишчезлим и покопаним заувек, зацари се тишина, не мртва и безлична тишина људских насеља, него велика васиона тишина, један нов свет, сав од тишине, нем, величанствен и непролазан. Блокови тишине, сенке и просијања на зградама, и у дну видика, један нов

живот оних који су изгубили игру у свету, рај који остаје пошто се избесни материја у њеном облику који видимо и додирујемо сваког дана и који нас трује и сатире сваког минута.“(4,212)

Уосталом, коначни смисао Андрићграда је (као и сваком граду који би да опстане на Крајеугаоном Камену) у архетипу сваког саздања људског, у Небеском Јерусалиму, Граду Јагњетовом, у коме желимо да се, ако Бог да, сретнемо о дану свеопштег васкрсења, кад времена више неће бити и кад ће бити отрвена свака суза са лица страдалника. Како рече Аљоша Карамазов својим младим другарима на дан Иљушине сахране, биће то прилика да се обавезно видимо, обавезно загрлимо и све једни другима испричамо.

УПУТНИЦЕ ЗА ПЕТИ КОРАК:

1. Рајнер Марија Рилке, Изабране песме, Нолит, Београд, 1986 (превео Бранимир Живојиновић)
2. <http://sloven.org.rs/srb/?p=2691>
3. Крис Хеџиз, Империја илузија/ Крај писмености и тријумф спектакла, Андрићев институт, Вишеград, 2019. (превела Сандра Јосиповић)
4. Драгољуб Стојадиновић, Мудрости и тајне у делу Иве Андрића, Алтера, Београд, 2011.
5. <http://www.eparhija-sremska.rs/molitve/molitva-za-srpski-narod>
6. Емир Кустурица, Шта ми ово треба, Вукотић медија, Београд, 2018.
7. https://citalici.files.wordpress.com/2015/01/basta_sljezove_boje_bran-ko_copic_jutra_plavog_sljeza.pdf

8. Владимир Вујић, Спутана и ослобођена мисао, Алгоритам, Београд, 2008.
9. <http://www.ips.ac.rs/publications/izmedju-carstva-zemaljskoga-i-ne-beskoga/>
10. Светомир Настасијевић: Момчило Настасијевић – човек и уметник, Музеј рудничко – таковског краја, Горњи Милановац, 2012, приредила Тања Гачић
11. <https://web.archive.org/web/20170217064244/http://rtvpancevo.rs/Vesti/Lokal/porodica-princip-od-atentata-u-sarajevu-do-danas.html>
12. https://sr.wikipedia.org/wiki/Породица_Принцип#Породица_Гаврила_Принципа
13. Сећања Јевреја на логор Јасеновац, Савез јеврејских општина Југославије, Београд, 1972.
14. Жарко Видовић: Библио-био-графија:1948-2015, Задужбина „Жарко Видовић“, СА Синод СПЦ, Београд, 2018, уредник Богдан Лубардић
15. Никола Гиљен, Крштење Клио, Дерета, Београд, 2018.
16. Дмитриј Лихачов, Писма о добром и лепом, Службени гласник, Београд, 2017, превео Новица Јањушевић

РАЗМИШЉАЊА СА МЕЂАВНИКА: О ЈЕСЕЊЕМ КРСТОВДАНУ 2020. ГОДИНЕ

ЧИЊЕНИЦЕ

Дрвенград, на Међавнику, у Мокрој Гори, место је које је створио редитељ и књижевник Емир Кустурица. То је насебина "динарског типа", начињена од дрвених кућа са Таре, преуређених по савременим потребама, туристичко насеље са четири "звезде". Кустурица је својевремено добио Европску награду за архитектуру „Филип Ротије“ за Међавник, у коме и данас живи. Улице Дрвенграда носе имена по познатим режисерима, писцима, спортистима и романтичном лику једног побуњеника.

Први систем за вештачко оснежавање у Србији, имао је Међавник, на свом Скијалишту "Ивер", које се налази на истоименом, другом по висини, врху Таре. Међавник има и свој хелиодром.

Дрвенград се снабдева из сопствених извора – у шталама се гаји аутохтоно „гатачко говече“, које производи млеко, а воће и поврће се узгајају на њивама и у пластеницима који припадају овом насељу.

У дрвеним кућама Међавника на располагању су бежични интернет, све врсте комуникација оптичким каблом, бежична телефонија, кабловска телевизија, електрична енергија, водовод, канализација...

У оквиру овог простора одржавају се и фестивали, од филмског „Кустендорфа“ до класичне руске музике, „Бољшој“.

Геополитичар Миломир Степић говори о „Кустурица – моделу“ као могућем начину ревитализације српског села: „Шта је суштина *Кустурица-модела*? Прво, потребни су лична харизма, оригинална идеја, челична воља, вера у успех, спремност на ризик сопственог финансирања, одсуство комплекса монденског и урбаног живљења по сваку цену и „живци као конопци“ да се издржи надгорњавање(...) Следећи изазов је проналажење погодне географске области и конкретне локације. Кустурицу је „Бог погледао“ и кроз облаке му упутио сунчев зрак на малени плато будућег Дрвенграда. То је лепо, чисто место, довољно близу и довољно далеко од друмске саобраћајнице и бивше „ћири-не“ пруге Ужице – Вишеград, као и туристички атрактивних Златибора, Таре, Дрине... Изградњом луксузног етнохотелског комплекса, а потом и осталих садржаја (Шарганска осмица, скијашки центар, парк природе, нешто удаље-нији, али комплементаран Андрић-град...), уз бројне, неке чак и светски значајне манифестације, постигнуто је не сезонско, већ целогодишње функционисање и самоодрживост. Коначно, ангажовање локалног становништва ради производње и понуде аутохтоне „здраве хране“, сувенира „народне радиности“ и услужних послова, те довођењем стручнијих кадрова са стране, отворена су нова радна места, заустављено је одсељавање и читава околина је оживела. Ето уџбеничког примера успеле „ревитализације сеоских, планинских и пограничних подручја Србије“!

Лепо размишљање...Још кад бисмо, поред Дрвенграда, имали и државу, мој господине Степићу...Али, наша судбина је, што се државе тиче, судбина рибарчета из Радичевићеве песме „Циц!“ Дечачић у чуну снива:“Он хитнуо

удичицу, рибицу је стек`о, метнуо на жеравицу, па је тако пек`о!“ Међутим:“Чун се љуљну, он се трже – оде санак пусти!“

Ипак вреди сањати државу. Ако је, једног дана, заиста будемо имали, можда ћемо моћи да применимо „Кустурица модел“ за ревитализацију српског села.

Зато, макар за промену, није забрањено примењивати стваралачку уобразиљу на Међавнику, и жмиркати, жмиркати под благим сунцем...

ЈЕСЕЊИ УТИСАК

Лепе ли ране јесени дрвенградске...Дани као из доба кад су комшинке сатима биле на кафи једна код друге: одеш у госте, домаћица у суседној бакалници купи сирову кафу, испече је, самеље у воденичици, па онда кува...А док то траје, слатко се прича...И време се лењо вуче, меандрира, као Црњанскова реченица у првим „Сеобама“...Ваздух до Међавника дотиче као поток пун ситних планинских пастрмки; сунце зари, а не жеже. Жмиркаш, и опет жмиркаш, збуњено блажен, као сужањ кога ослободе, макар привремено, из „азачке тамнице“, као дервиш из „Бановић Страхиње“ кога је Нетко Бјеше хранио и појио, и на сунце изводио, и на крају га пустио на вересију, да донесе откуп, ако има одакле. Тако ти све прија...

У насељу дрвених кућица, осликаном наивним представама света који је, у надама „апсолутних почетника“ постојао пре отприлике седам деценија, међу старим аутомобилима који су били нечији сан, а сада одмарају од брзине прекривени невидљивом маховином сете, са црквицом

Светог Саве која нам каже ко смо и куда треба да идемо, уз сва обећања „спорта и разоноде“, док у кафићу и ресторану, на полицама, али као у безваздушном простору космичког брода, лебде књиге Кустуричине отворене библиотеке - чекају да их неко прелиста - осетим се, наједном, као у песми „Жагубица“ Милована Данојлића, стихованој визији који ме прати још од детињства:

Где си, о где си, лепа дангубице,
Па да отпутујем до Жагубице!

Ах, нико не зна шта човека
У Жагубици може да чека!

Кад је јануар и кад је зима,
Тишине тамо много има;

У главној улици, у кротко вече,
Можеш гледати како све тече:

Два милицајца, као два брата,
Шеткају, и ноћ се полако хвата.

Ђак са књигама, коњ пред бичем,
Лампа што светли ником и ничем.

Мали аутобус у седам сати
Оде, да се никад не врати.

Једног дана ја ћу, збиља,
Доћи до тог коначног циља,

И проводити лета вечита
С књигама које нико не чита.

Ето, то је замка за моју узнемирену свест: веровање да Дрвенград може постати трајно стање, права Жагубица, у којој ћу заиста „проводити лета вечита/ С књигама које нико не чита“.

А и узео сам књиге, које читам у соби где сам одсео, а праве цитате преписујем у свеску.

СА КЊИГАМА ДРВЕНГРАДСКИМ

Покојни Кијук је говорио да људи траже књиге, али и да књиге траже људе.

Тако је било и овог пута. Носим у собу, са ресторанских полица, неколико наслова. Крсто Пижурица: „Жена у Његошевом дјелу“ - нагласак на сестри Батрићевој, чија трагична смрт буди главаре, који су се „скаменили, камим у дом“ и на баби „вештици“, коју Турци уцењују да иде међу Црногорце и завађа их лажним вестима, као претеча СиЕнЕна. Шијанови „Разговори око филма“ – „Ко то тамо пева“, нихилизам преливен пенушавим смехом што га производе наши најбољи глумци...Први број часописа ЛИК, издања Андрићевог института. Борислав Пекић – „Тамо где лозе плачу“ (размишљам о чињеници да наш највећи космополита, аутор „Писама из туђине“, није, што би рекли Хрвати, „обљубљен“ међу другосрбијанцима, због тога што никад није хтео да се одрекне свог народа и његове будућности, јер је сматрао да демократија није самодржања)...Франц Кафка, „Снови“ (чека ме, ако буде живота и

здравља, писање текста о ониричном кафикијанском свету у који нас је, са свом могућом арбитрарношћу, бацила „коронократија“, па се, у Србији, на хиљаде њих окупи на „незваничној“ *Кујусијаги* у Мрчајевцима, а у школу, са маскама у ходу до клупе, може да иде само половина ученика, и не сме хорски да се пева – да се не шири вирус)...

С нарочитом пажњом прелиставам „Држање за ваздух“ Здравка Шотре – лепршаво, лагано, али...Има да се прочита и шта се крило иза кулиса. Рецимо, серија „Више од игре“ жестоко је критикована, у доба „социјализма са људским лицем“, због величања духа грађанске Србије, и представљања образности српске паланке, њене људскости и антинацизма (а Константиновић је, наравно, јасно показао да из наше паланке проистиче „српски нацизам“, па се „Више од игре“ није уклапало у шему).

СУСРЕТ СА ИСИДРОМ ЋУКОВИЋЕМ

У Кустуричиној отвореној библиотеци нађем књигу Исидора Ћуковића, који се дуго бавио страдањем Срба у аустроугарским логорима у доба Првог светског рата. Драгоцена студија, објављена 2008. у Београду, суочава се са аустроугарским заробљеницима у Србији. Ћуковић, на основу докумената и мемоара – између осталог, и заробљеног аустроугарског „часника“, потоњег Павелићевог доглавника, Милета Будака, бележи: „Србија није имала аустроугарски систем смештаја заробљених у логорима, у потпуној изолацији од живота изван логора. Није било тортуре и ускраћених права, слободе и хране, као у Аустро-

угарској. У Србији је већина аустроугарских заробљеника била смештена у касарне српске војске, која се налазила на фронту, и уживала већа права и слободе од оних предвиђених Хашком конвенцијом“. И још вели Ђуковић: „У Србији, заробљеници никада нису били лишени основних права и слобода – као што су то били српски заробљеници у аустроугарским логорима. Места становања била су им увек на здравом и оцедитом земљишту. Услови за здрав живот били су им обезбеђени. Никада нису гладовали, осим при преласку преко Албаније“.

А Катарина Клара Штурнценгер, Швајцаркиња на хуманитарном послу у нашој земљи ратног доба, у књизи „Србија у рату 1914 – 1918“ о заробљеним аустроугарским војницима пише: „Сваки је дневно добијао килограм хлеба, добру супу и парче меса. Хране је било сасвим довољно“.

И још: „Искрено речено, не верујем да се ма где у свету са заробљеницима поступа тако као овде“.

О овоме ни речи у српским уџбеницима историје. Ипак би је морало бити. Да се зна да нисмо били злочинци према заробљеном непријатељу. Као професор књижевности једне гимназије „у унутрашњости“, у крају који се толико жртвовао за слободу Србије, имам пуно право да о томе мислим и говорим. А зна се коме смета свака светла чињеница из наше прошлости.

ШТА ИМ СМЕТА У НАШОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Грађанистичка перјаница, Весна Пешић, још је 1994, у огледу „Ратничке врлине у читанкама за основну школу“, упозорила да се у нашим читанкама „неумерено глорифи-

кује ратно јунаштво, насиље и смрт као ЈЕДИНИ начин да се очува слобода, и то с намером да се створи АУТОМАТ-СКИ ПОЗИТИВАН ОДНОС ПРЕМА ЖРТВОВАЊУ ЖИВОТА ЗА ДОМОВИНУ”. Анализирајући примере из наших читанки, Весна Пешић уочава да „мировна опција” Мајке Јевросиме у песми „Орање Краљевића Марка” губи пред „ратном опцијом” њеног сина; да је васпитно скоро штетан и опис борбе у „Српској трилогији” Стевана Јаковљевића... Засметао је и одломак из текста „На Кајмакчалану” Душана Костића јер испада да „кости и гробови” одређују шта је чија територија; нарочито су штетни „Светли гробови” Јована Јовановића Змаја по коме су гробови колевке нових прегнућа. Весна Пешић указује чега се морамо клонити ако хоћемо да се „евроатлантски интегришемо”:1. Неизрецивог јунаштва које „сурово уништава непријатеља” и пева док пати (пример је епска песма „Мали Радојица”);2. Смрти као извора живота и страдања као услова народног опстанка и подвига;3. Стицања славе и части код нас и у свету путем страдања; 4. Памћења пораза и полагања завета да ће пораз бити освећен и претворен у победу (Милан Ракић је, у песми „На Газиместану”, нарочито опасан.) 5. Називања себичношћу и кукавичлуком дилеме да ли да се гине за отахбину; 6. Идеје да су наши ратни порази последица неслоге и борбе са јачим непријатељем.

Иза страха од спољњег непријатеља, сматра Весна Пешић, „прикрива се још једна, неизговорена вредност: офанзивност и територијални империјализам који се покривају тобожњом оданошћу основном, дефанзивном интересу државе и народа да опстану”. Ево опет Срба као могућих хитлероваца: „Знак једнакости између жртвовања живо-

та и патриотизма је толико пренаглашен у нашим уџбеницима као да између појединца и национално-државног колектива не постоји никакво посредовање у виду власти која најчешће сама одлучује о рату и сама дефинише рат као праведан (ослободилачки или одбрамбени), чак и када он то није (на пример, Хитлерова Немачка је водила рат за „легитимни животни простор”).

Што је Весна Пешић писала 1994, данас се спроводи. Избацивање културно – патриотских садржаја из наше лектире и из читанки обавља се по плану и програму. Кодрукије мисли, у дубокој је заблуди. Али, не смемо се митити са таквим процесом.

Тако, читаоче, из библиотеке на Међавнику, долећу књиге и идеје. Ако, после доброг ручка или вечере, коју нуди полетна послуга, не заспиш. Ипак, пробај да не заспиш – попиј неку кафу, прошетај по ноћном ваздуху, полакоми се, као у младости, за знањем које те чини вишим од затеченог себе, пожури, као мали Ћопић у „Походу на Мјесец“, за звездама које само што ниси додирнуо – и читаћеш. Нећеш задремати, не брини.

Утопија, дакле: вечите јесени на Међавнику с књигама које нико не чита.

И ЈОШ

Силазак до Јатара. Станица реконструисаног „ћире“. И ту време стоји, ветрић се претвара да је на свету све у реду. То несрећно време, које нас прождире...Познати физичар Вајтхед писао је: „Посреди је то да је у прошлости временски распон значајне промене био знатно дужи од времен-

ског распона појединог људског живота. Тако је људски род обучавао да се прилагођава устаљеним околностима. Данаас је тај временски распон знатно краћи од распона људског времена, следствено, наша обука мора припремати људе да се суочавају са новином околности”. У раном Средњем веку, и на Западу и на Истоку, на зидање храмова и кућа могло се трошити неколико векова – мирно смењивање поколења било је саставни део погледа на свет. Није било журбе. Река времена је текла тихо и лагано.

Зато кад дођеш на Међавник или сиђеш у Јатаре чини ти се да нигде не мораш да стигнеш, и да си, с пуним правом, стао. Не требе се померати. Оснажи те, мало касније, и сусрет са храмом Светог Јована Претече, златословесно осликаним, уроњеним у цвеће, поред кога је лековити извор... Али...

Морамо се вратити. Поремећај који су направили је такав да свет више никад неће бити исти.

ТЕХНИКА НАС ЈЕ УБРЗАЛА

Техника је, авај, победила.

Трајно нас је убрзала.

И лишила нас морала, који је Жарко Видовић звао завичајном обичајношћу.

Мој живот под сенком технике: рођен сам 1969. Кад сам био гимназијалац, појавио се први персонални рачунар, *комодор 64*; игрице су биле на нивоу *џакмена*; видео – рикордер је коштао преко хиљаду марака...Моју прву књигу, штампану 1989, радио је словослагач...А прву везу између више рачунара видео сам негде почетком деведесетих

година прошлог века, у чачанској фирми „Марко Флекс“, чијег сам власника знао – касније се формира Интернет. Са одушевљењем сам буљио у први лап топ, у канцеларији код Ђакона Нешка при Вазенсењском храму у родном граду. Деци сам узимао цртиће и филмове из видеотека, којих је у Чачку било, ако се не варам, пет...Редовно сам ишао у Интернет клуб близу Гимназије...Каквом се брзином све угасило – нема, одавно, никаквих словослагача, видеотека, Интренет клуба, а и књиге се ређе читају на хартији – све је на Мрежи... Лап топ је смешан у односу на ајфон...Већ говорим о победи вештачке интелигенције и трансхуманизма...

На Међавнику, где техници није дато више од онога што јој припада, заборављам и на вештачку интелигенцију и на трансхуманизам...

И сећам се предратног нашег филозофа технике, Владимира Вујића, који, у огледу „Етика и техника“, јасно пише: „Постоји једна теза добронамерних људи, по којој ваља технику етизирати. Унети етос у техничкоекономске односе људи. Не треба заустављати технички напредак (ни привремено ни коначно) него уносити етос, правичне односе, водећи рачуна да су у питању односи човека а не мртвих ствари, предмета, стројева.

Међутим, немогуће је етизирати технику. Десило се у европској цивилизацији обрнуто: етос се технизирао. Машина је убила дух, машинизам је изагнао потпуно из глава људских мисао да су они људи. Десило се то у европској култури.

И кад се говори о етизирању технике, говори се о једној немогућности. Говори се о томе да ће дух људског, чо-

вечанског, осећања своје етичке природе уноси у дух машинизирања у коме нема слободних етичких бића. Две савршено супротне тезе, две савршено супротне мисли. Нема етизирања технике сем тако ако етос технику уништи, технику која је етос изагнала из људских односа. Наивно је говорити о уношењу етичности у људске односе онде где те односе регулише једино мисао о томе да је човек машина за производњу, а производња и потрошња врховни облици живота. Данашњи претставници економског поретка (који је у љуљању несумњивом) желе производњу као врховно начело човековог живота: јер се производи да се троши тј. купује а они су произвођачи. Сутрашњи представници економског поретка пуног машинизма и колективизације прокламују производњу као врховно начело живота: јер ништа сем производње и потрошње и нема на свету: људи производе да би трошили и друго живљење и нема смисла; у том мравињаку, колективном, материално влада правичност у питањима произвођача и потрошача. Али — да ли је човек само једно од та два лица материалног бића?

Како да се замисли уношење етоса у техничкоекономски поредак социалног живљења људи? Сам систем собом потпуно је ван етоса. Да етос уноси једна мањина људи, која би била санкционисана „озго“, искључиво етичка каста? То би било опет владање мањине — ако не материално а оно духовно. (...) Етичко идеалистичко схватање живота по суштини својој опречно је механистичком схватању света. Мирења ту нема. „Уношења“ етоса нема; има само борба, разарање и нове основе живота.“

Да се, опет и опет, зна: нема мирења етике и технике. Или ће победити живот, са својом етичношћу завичаја, или

ће победити техника, у рукама бестидних кривотворитеља стварности.

ВРАЋАМО СЕ

Не иде ми се са Међавника. (Циник би могао рећи: „Ни мени се не би ишло, уз такву клопу и смештај“). Осећам да ми да не бих у свет коронократије, у коме се све мења на начин о коме нисмо ни мислили. Јер у том свету чека нас оно што је, у најновијем броју „Геополитике“, описао најпрецизнији антиглобалиста, Виљем Енгдал: „Људи на западној хемисфери понашају се као јагањци, преплашени да ће их инфицирати неки невероватно опасан нови вирус од кога им прети страшна смрт. Тим триком глобалисти планирају да доврше посао укидања националних држава, да укину кеш и уведу дигитални новац који називају крипто-валутама и слично, које ће бити под тоталном контролом кабале централних банака. План је и да људи остану без могућности да се слободно крећу“.

Под маском медицине, праве свет у коме се никад нећемо моћи да сакријемо.

Ко то чини?

Како каже Никола Маловић, оних 0,666% најмоћнијих. За њих смо мрави које треба погизати на путу у светлу будућност „златне милијарде“.

ШТА ЋУ МОРАТИ ДА ЧИТАМ
(А НЕ ЧИТА МИ СЕ БАШ ТО)

Кад сиђем са Међавника, треба да читам о банкстерским злотворима, чији је, донедавно најстарији, а однедавно најмртвији, члан насликан као шибицар у Андрићграду: „Улога породице Рокфелер у трансформацији медицине датира из времена када је Џон Д. Рокфелер оснивао Рокфелерову фондацију богатством компаније *Стандард оил*, 1913. године, дакле пре више од сто година. Један од њених првих пројеката из 1940-их био је потпуна реорганизација америчког медицинског система. Они су купили Америчко медицинско удружење и научни часопис овог удружења. Главни уредник је био Рокфелеров човек који је промовисао фармацеутске компаније у које су Рокфелерови уложили новац од нафте, како би поседовали све водеће фармацеутске компаније у свету, а потом и глобално. Њихова улога у стандардизацији медицине је огромна и о томе би се могла написати посебна студија. Неопходно је знати да се Рокфелери после Другог светског рата основали су ново поље биологије – молекуларну биологију, засновану на редукционизму, која своди комплексност природе на ген којим се може манипулисати. Ово ново поље директно се надовезивало на еугеничке пројекте које је финансирала породица Рокфелер.“

И још, по Енгдалу: „До 1939. и током Другог светског рата, Рокфелерова фондација финансирала је биолошка истраживања на Институту Кајзер Вилхелм у Берлину. Била је то нацистичка еугеника која се бавила разматрањем проблема како узгајати супериорну расу и како убити или стерилисати оне које су сматрали „инфериорнијима“.

Рокфелер је био водећи финансијер нацистичке еугенике. Рокфелерова нафтна компанија Стандард оил такође је прекршила амерички закон како би потајно снабдевала нацистичке ваздухопловне снаге током рата дефицитарним горивом. Након рата, браћа Рокфелер договорили су да водећи нацистички научници, укључени у језиве експерименте на људима, буду доведени у САД и Канаду под опраним идентитетима како би наставили своја еугеничка истраживања. Многи су радили у тајном пројекту ЦИА – МК Ултра. Педесетих година прошлог века, браћа Рокфелер основали су „Популациони савет“ за унапређивање еугенике, прерушен у истраживање популације у контексту контроле рађања. Браћа Рокфелер била су 1970-их одговорна за строго поверљив пројекат америчке владе, НССМ-200, који је израдио Рокфелеров саветник за националну безбедност Кисинџер, под називом *Импликације пораста броја становништва широм света за америчку безбедност и прекоморске интересе*.“

Енгдал додаје: „Можете ли да замислите! НССМ-200 је направио програме у свету за смањење становништва и прихватање тих програма је било предуслов за добијање америчке помоћи. Фондација Дејвида Рокфелера 1970-их такође је заједно са СЗО финансирала израду посебне вакцине против тетануса која је имала за циљ ограничавање раста становништва чинећи жену неспособном да одржи трудноћу, дакле буквално се устремила на људски репродуктивни процес. Рокфелерова фондација створила је целокупно поље генетичке манипулације својим власништвом над корпорацијом Монсанто и финансирањем универзитетског истраживања биологије ради стварања

„генског топа“ и других техника за вештачко мењање експресије гена дате биљке.“

Опет све то знати, и опет живети са идиотизмом глобалистичког сатанизма.

БРАНА ПЕТРОВИЋ О НОВОМ ПОРЕТКУ

Али, не очајавати. Сетити се песника Бране Петровића и његовог записа „Нови светски поредак“: „Ако је историја учитељица живота (а није) онда су Срби без конкуренције њени најгори ђаци. Историјско знање свих Срба једва је за прелазну. И тзв. Нови светски поредак за Србе је као нека историјска сензација, никад виђено. Кроз миленијуме људске историје силници се свим силама упињу да га успоставе „палећи, робећи и уништавајући народе изокола“, али Срби за тако нешто никада нису чули.

Срби нису чули за Александра Македонског (тог парадигматичног лудака, парадигме лудила) који је за свог кратког адолесцентног живота покорио цео тада познати свет успостављајући Нови светски поредак. Како је поковао: правдом, добротом, љубављу?

Историја Римског царства за Србе је прескочена лекција. Шта је било Римско царство до Нови светски поредак оног времена?

Зар би Наполеон одвео Француску у загрљај руске зиме и у погибију која је и Русима тешко пала, да у својој тврдој корзиканској главурди није имао Нови светски поредак? Зар преко грбаче српског народа није прешао Нови светски поредак турске силе и неправде? Зар то није она

једина лекција из историје коју сваки Србин зна напамет? Или му је и та лекција промакла?

Мало ли је искуство Хитлеровог Новог светског поретка?

Искуство које су Срби, после оног Марта 1941. својски искусили. Зар су Лењин, вожд радних и крстјан, и Стаљин, баћушка наш, прикривали амбицију Новог (бољшевичког) светског поретка? Нови светски поредак је историјска извесност.“

Брана је ово писао уочи НАТО бомби 1999, и веровао да Срби морају да уђу у интеграционе процесе. И да их, можда, неће бомбардовати. Ако се интегришу.

СИЛАЗЕЋИ СА МЕЂАВНИКА

Ми знамо да нема ништа од интеграција, него нас, поново, чека неки НСП „атомски здесна“, који су одавно смислили; рецимо, „сега мега гига“ компјутерски вирус, који ће срушити Интернет, и бацити нас у мрак без информација, да би оних 0,666% правили свој „златномилијардерски“ поредак. Док не сломе човечанство, или док Бог њима не поломи роге.

Бранине речи се, међутим, могу читати и као јасна порука: свака сила за времена. Од Македонског до Хитлера.

На нама је да се не поклонимо сили која, како рече Харолд Пинтер, сву своју премудрост сажима у реченицу: „Пољуби ме у задњицу или ћу ти разбити главу“.

Силазећи са Међавника у мрчаву постисторије, да не заборавимо ону нашу: „Жари, пали, удбински диздаре, ред ће доћи и на твоју кулу“.

И да се не поклонимо моћним ништаријама.
Јер су ништа. А ми служимо Ономе Који је Све.
И жмиркамо и грејемо се на Његовом Сунцу, космич-
кој икони Сунца Правде, Кома пева српска химна.

ЉУБВЕОБИЛНИ ДИНКО ПОД ЗИДИНАМА АНДРИЋГРАДА, А О МУЛТИКУЛТИВАТОРИМА ДА И НЕ ГОВОРИМО

РАДИКАЛНИ ГОВОР ЉУБАВИ

Журналисти попут господина Динка Грухоњића, уваженог доцента журналистичке професуре и још уваженијег делатника независног нам новинарства, већ годинама се истичу радикалним говором љубави према свему што је српско. Грухоњић је, рецимо, 2008. новинарки „Сандеј Трибуна“ Џастин Мекарти, која је објавила чланак „Живети на линији фронта у Београду, у Србији“ за земљу у којој живи рекао да је „тешко поверовати да може постојати таква концентрација зла на тако малом простору. Свака установа је загађена ратним злочинцима“.(1) Када је 2009. сахрањиван патријарх Павле, Грухоњић је изјавио да су Срби и даље „ћутљиви саучесници у злочиначкој политици“, због чега је могуће „да се девет година после пада Милошевића дешавају овакве ствари и поганштине“ као што је „дегугтантна прича са сахраном патријарха Павла“.(2) Грухоњић је тврдио да су четрнестогодишњи дечаци, свакако Срби, који бацају петарде по Новом Саду спремни да „доврше покољ који су им очеви започели“, као и да су се „овдашњи људи претворили у звери“.(3)

Што их, макар у симболичном смислу, чини достојним одстрела.

МРШАВ, АЛИ ПРЕПУН ЉУБАВИ

Око Грухоњића још бих (БиХ?) додао и следеће: новинарка Мекарти је, пишући своју пљувачину по Србији, описала Динка Грухоњића као изложбеног мученика и патника за идеале Друге Србије. Ево како изгледа тај опис: “Новинар Динко Грухоњић, његова супруга економиста и двоје мале деце живе под претњом смрћу, јер се он супротставио „Образу“. Кад га је видела жена која нам је била водич, први пут после више месеци, била је шокирана колико је омршавео и колико је забринутости било на његовом лицу. Сав његов злочин састојао се у томе што је присуствовао једном антифашистичком састанку на факултету, 2005. године, који су растурили двадесетпеторица у црно одевених мушкараца, уз усклике „зиг хајл“, млатећи и шутирајући присутне“.(1)

Грухоњић је Иркињи саопштио и имена троје новинара који су већ „уклоњени“ – Дада Вујасиновић, Славко Ђурувија, Милан Пантић. Али ето, после толико мука и мучења, мршави & радикално префињени & пун љубави Динко Грухоњић постаде угледни медијски професионалац и добитник престижних новинарских награда. Професионалац Грухоњић је, такође, аутор текста о Бањалуци у коме се нестанак бањалучких лепотица тумачи тријумфом српског фашизма у овом граду. Ево речи Грухоњића о Бањалуци: „Од града у којем су некада живјели сви, претворио се у етнички чисту насеобину, гдје ме, поготово ови млађи, чудно гледају кад кажем да се зовем Динко. У таквом граду, у којем живе само једни, ни женске ни мушке љепоте неће бити. Ноге ће бити све краће, а погледи све тупљи. Сем

пред камерама Радиотелевизије Републике Српске, јавног сервиса свијетле кољачке традиције!“ (4)

Овом тексту нашег мултикултурног Динка недостајао је само усклик „Цихад, цихад, четир` ноге“, па да сви појуримо у светлу ЕУ будућност (нарочито ово У, латиницом). Наравно, господин Грухоњић, љубвеобилни наш доцент и најнезависнији новинар, није одговарао на питање онога Кочићевог „иза каце“: „Да ли се, можда, смањују ноге и отупљују погледи у Сарајеву и другим мултикултурним градовима насталим на основу Исламске декларације мулти-култи Алије Изетбеговића, у којима скоро да и нема Срба, осим, како каже народ, за „запатак“?“

Динко је, не одговарајући на непријатна питања, наставио да пише текстове са „истом метом, истим одстојањем“ (5). И тако до дана данашњег.

И на крају је, у свом стилу заснованом на идеалима љубави & толеранције, устврдио да су они који подижу споменик Стефану Немањи у Београду и они који су подигли Андрићград исти они који су спаљивали Сарајево и све мулти и култи градове у Босни и Херцеговини. И све то са подршком *најмултикултивисаније* немачке фондације, која *мултикултивирала* дивље Србе са Балкана. (6)

ДОК ЧЕКАШ САБАХ (У, ДИНКА?) СА ШЕЈТАНОМ

Али, Грухоњић, који свој крух – Грух – зарађује тако како га зарађује, само је постмодерни трубухозборац квазиграђанизма, пуног разумевања за оне који би, ако им се допусти, дошли под зидине Андрићграда са топовима и минобацачима. (7) То су они исти *мултикултивирајори* ко-

ји су срушили споменик Иви Андрићу у Вишеграду, Бранку Ћопићу у Босанској Крупи или Алекси Шантићу у Мостару. Кад би дошли до Београда, срушили би све што се да срушити – од Немање до Његоша. (Свог оца, Броза, не би дирали, наравно).

Суштински, њима не смета Андрићград, него Иво Андрић, главом и брадом, баш онако како је о томе сведочио Борис Булатовић, аутор „Оклеветане књижевности“: „Када говоримо о политичким видовима тумачења Андрићевог прозног опуса из времена које следује прекиду постојања пређашње југословенске државе, онда они на уверљив начин посведочују о једном драстичном интерпретативном обрту: од писца са репутацијом поборника дијалога различитих и супротстављених култура и цивилизација, Андрић је, у околностима измењеног политичког контекста који је у радикалној мери утицао и на промену оквира за проучавање дела овог писца, све учесталије представљан као мрзитељ босанских муслимана и „један од архитеката злочиначког пројекта ‘Велика Србија’”, чији књижевни рад се указује као „књижевна подршка великосрпској идеји” и „естетика за геноцид”. У контексту актуелних некњижевно условљених оптужби са којима се српска књижевност сучељава, негативни рецепцијски ток Андрићевог дела има најдужи непрекинути континуитет, почев још од раних 1960-их година и писања појединих аутора са маргиналном књижевном компетенцијом. Уочавајући необичан феномен да степен приписиване кривице Андрићу као писцу и заоштреност критичарског тона према његовом делу градацијски расте у сваком наредном нападу, идеолошки најпрегнантије покушаје дискредитације Андрићевог књи-

жевног опуса представљају зборник радова *Андрић и Бошњаци* из 2000. године, настао као покушај ‘академског’ образложења потребе за променом назива улице која у Тузли носи Андрићево име, као и две екстензивне студије: *Босански муслимани у Андрићеву свијету* Мухсина Ризвића, и *Андрићевство* Русмира Махмутбеговића, објављене 1995, односно 2015. године. Иако су пренаглашено острашћене критичке рефлексије о Андрићевом делу претежно ограничене на бошњачку академску заједницу, оне су проходност у интернационални академски оптицај стекле појавом књиге *The Bridge Betrayed* Мајкла Селса, америчког изучаваоца односа религије и насиља. У поменутој студији објављеној 1996. године, иначе награђеној признањем за најбољу књигу у избору Америчке академије за религију 1997. у области историографије, њен аутор елаборирајући своју концепцију ‘христославизма’ за најрадикалнијег репрезента српске ‘националистичке књижевности’ са дале-косежним негативним учинцима узима управо Андрића и његов роман *На Дрини ћуприја*, а затим и Његошев *Горски вијенац*. О значајном утицају који је ова књига имала на Била Клинтона и Мадлен Олбрајт сазнајемо од Селсовог сарадника Дагласа Адамса и америчког колумнисте Ал Камена.“(8)

И тако схватамо везу која постоји између мржње према Иви Андрићу у Андрићграду и мржње према Немањи (Емиру) Кустурици, повезане са страсном нетрпељивошћу према споменику Стефану Немањи у Београду. Наводно, и Иво и Емир су палили Сарајево, а дежурни „Фридрих Еберт“ *мултикултиватор* их је у непочинству ухватио.

Пошто су, обојица, и Иво и Емир, на трагу „геноцидног“ Стефана Немање, шта ли?

ШТА БАШТИНИ АНДРИЋГРАД?

Андрићград, наравно, баштини дело српског нобеловца у свој његовој пуноти, у истинској мултикултуралности. Младобосанској, антиколонијалној, бунтовничкој, која се зове: „Младен Стојановић, Милан Будимир, Аугуст Цесарец, Лука Јукић, Владимир Гађиновић, Оскар Тартаља, Владимир Черина, Данило Илић, Аугустин Ујевић, Ђулага Буковац, Гаврило Принцип, Иво Андрић, Ибрахим Фазлиновић, Драгутин Мраз, Рудолф Гржета, Лавослав Кофач, Ахмет Садиковић, Иван Алфировић, Антоније Филипич, Хамид Кукић, Драган Калембер, Иво Крањчевић, Милош Пјанић, Драгослав Љубибратић, Садулах Никшић, Фердо Козак, Бранко Загорац, Михајло Пушара, Фердинанд Бехр, Еуген Биргер, Јаков Пајић, Марко Перин, Љубомир Никшић, Лазар Ђукић, Иван Ендлихер, Јозо Лукшић, Џемил Дрљевић, Фрањо Зекић, Ервин Миклољи, Владета Билбија, Хасан Миљковић, Бранко Кебељић, Мехмед Звоно, Тодор Илић, Хамдија Никшић, Радослав Семиз, Звонимир Дојчински, Коста Хакман, Сафветбег Миралем, Анто Моховић, Ређид Куртагић, Виктор Рупчић, Ахмет Бабаић, Будимир Алојз, Боровоје Јевтић, и стотине других“.(9)

То су они које је Андрић понео у души да би их уградио у своја дела. А они су, и са њим и кроз њега, тражили путеве ка истинском јединству у различитости, ка културотворној мноштвености, ка свету без мржње и деоба. Утопију су

тражили, али достојну сањања. И мрску моћницима овога света.

Јер: „Гаврило Принцип најављује велики покрет ослобађања колонизованог човјечанства, напред указује на његове успјехе и поразе који се смјењују све до данашњег дана.“(10) Али, без Андрића, Принципово дело не би било довршено: „На глобалној равни, Гаврило Принцип је, изван симболике, у суштини историјски безначајна фигура. Таква би, поред свега, био и у локалној равни да све оно што је он представљао није преведено у културу. А то је учинио у првом реду Иво Андрић. Читава његова литература изведена је из његовог младобосанског наслеђа“.(11)

А Андрићград је изведен из Андрића. И тако је Млада Босна трајно настањена у нашој култури. Због чега је, и данас, оптужују, као Хитлер некад, и због чега су му његови *ізвоздени момци* из окупираног Сарајева поклонили спомен – плочу са места на коме је Гавро из Обљаја навестио пут ка слободи.(12)

А он је гледао у ту плочу, и мислио да је Гавро побеђен. Заувек.

Преварио се, наравно. Није ни слутио Андрићград те, 1941, када је стигао на четрдесетак километара до Москве.

ИЗАЗОВ УПУЋЕН ЗВЕРИ

Не пада ми на памет да будем апологета Емира Кустурице, коме, као и било ком озбиљном ствараоцу, није лако да носи своје и туђе терете и да сублимише оно што се у човеку, прашумски дивљем бићу које би да се осунча вишњом светлошћу, гнезди или режи. Поготову нема потребе

апологирати Кустурицу пред Грухоњићем, који и даље чека сабах са шејтаном глобализма, пуним лове и медијске моћи. Па ипак, не сме се заборавити оно кључно: Андрићград је, на свој, дубоко стваралачки, начин, најнепосреднији изазов упућен Звери из бездана, која, ових дана, на црним крилима корона тровања (биолошког рата маскираног у њандемијску сјонџаност), најављује „велико ресетовање“ човечанства.(13)

У ОЧЕВИМ СТОПАМА

Кустурица се, стојећи у очевим стопама, нашао на оној страни коју Велика звер не воли, и која се, док је овде макар владао привид остварења младобосанског идеала (на чију страну је стао и Андрић, без обзира на све унутрашње отпоре тоталитаризму, изливене у „Проклету авлију“) припремала за обрачун са сновима Принципа и другова. Уосталом, читајмо: „На плочи која је стајала на мјесту Атентата до 1992. године писало је (ћирилицом): *Са овога мјеста 28. јуна 1914. године Гаврило Принцип својим њуцњем изрази народни њрошест њрошњив њиранје и вјековну њежњу наших народа за слободом.* Разложно је претпоставити да је она постављена 28. јуна 1953. године, кад је ондашњи градоначелник Сарајева Дане Олбина на истом мјесту отворио Музеј Младе Босне. Западни новинари који су за вријеме социјалистичке Југославије долазили у Сарајеву обично су бивали непријатно изненађени оваквим одавањем почаста Гаврилу Принципу. Анализа тих написа завређује посебно озбиљније истраживање. Занимљиво је да у броју од 28. јуна 1964. године, о педесетогодишњици атентата, New York Times објављује чак три текста тим поводом. Један од тих

текстова је репортажа са лица мјеста из пера Џозефа Берија. У поднаслову његовог текста истиче се како ће путник намјерник у Сарајеву открити да се „млади лудак из 1914. памти као националистички херој“. Вриједи овдје барем кратко нотирати сигнификантан детаљ из његовог текста. Један од Беријевих сарајевских саговорника, човјек који му је говорио о вези која постоји између сарајевских атентатора и партизанских револуционара из Другог свјетског рата, био је „комунистички секретар за информације, пријатељски настројен тридесетседмогодишњак, бивши капетан партизанске војске“ по имену Мурат Кустурица. Од 1992. године, кад је плоча која је шокирала новинара New York Timesa уклоњена, па све до 2004. године, на мјесту Сарајевског атентата није било никаквог спомена на тај историјски догађај; 2004. сарајевске градске власти поставиле су тамо плочу с (латиничним) натписом: *Са овој мјести 28. јуна 1914. Гаврило Принцип је извршио атентат на аустро-угарског престолонаследника Франца Фердинанда и његову супругу Софију*. Испод је превод на енглески.“(14)

Син је остао одан „младом лудаку из 1914“, за кога је и његов отац имао само речи хвале (и то пред Динковим славнијим претечом, из главних њујоршких новина Велике звери).

ЈЕДАН „МЛАДОБОСАНСКИ“ ФИЛМ

Својим најновијим, „младобосанским“ документарцем „Јунаци нашег времена“, о Српкињи српског имена и презимена коју је рат за разбијање Југославије одузео мужа Бошњака муслиманског имена и презимена (а живели су

у Андрићевом Вишеграду), Кустурица је опет постао *кривац*. И овога пута, као и раније, крив је за стварну слику онога што се дешавало на просторима за чије су јединство младобосански јуродиви просули своју крв. Ту сиротињску државу, са свим њеним пукотинама, али и са осећањем да је могућа независност малих народа, рушили су НАТО конквистадори, у име Велике банкстерске звери, која данас немилосрдно ратује против светске сиротиње(15), претворене у „топовско месо“ планетарног рата, овог пута биолошког.

Уосталом, како је већ речено, нису сви људи топовско месо, „него има једна мала група, добро прикривена, обезбијеђена, свемоћна и пребогата, која заправо посједује овај свијет и ради од њега шта хоће, увијек са дистанце и без ризика, и која скоро и нема друге забаве него да смишља колико и које људе ће претворити у топовско месо да би сачувала своје интересе“.(16) Таква група луциферијанаца који су се, до јуче, кезили у камере као хуманитарци, одузела је мужа баки Радмили, а Кустурица им, својим документарцем, поручује – учинили сте то нама, свима обичним људима, али нисте нас поразили. Бака Радмила је остала да сведочи. И Бог је остао да вас, и у име баке Радмиле и у Своје лично име, приупита понешто кад пређете границу која ваша трула телеса и црне душе дели од суочења са Истином.

И ЈЕДАН МЛАДОБОСАНСКИ ОПТИМИЗАМ

Зато је Кустурица свој младобосански оптимизам наоружао Андрићградом, и спремно чека и топове и дронове

који би, у име Звери, све порушили – ако смеју, ако им буде дато као што је, во времја оно, било дато Пилату. (Јован 19,11) При чему, као и Бранко Ћопић (у писму Зији Диздаревићу, на почетку „Баште слезове боје“), идејни неимар Андрићграда зна: „Свак се брани својим оружјем, а још увијек није искована сабља која може сјећи наше мјесечине, насмијане зоре и тужне сутоне.“(17)

Из те неуништиве *мјесечине*, из *насмјјаних зора* и тужних сутона, подељених као хлеб и со са браћом по *сѿаринском койљу* и *убојом кљусеѿу*, свагда ће се рађати Андрићгради – све док (кад Велика звер заувек падне у бездан, тамо где јој је, шејтану, и место) пред нама не сване Небески Јерусалим, архетип сваког Андрићграда. У том Јерусалиму ћемо се, ако Бог да, како рече Аљоша Карамазов својим дечацима, сви опет видети, сви загрлити једни друге и све једни другима испричати.

20.11.2020. године

УПУТНИЦЕ

1. <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/bledoliki-informator-i-baba-sa-dva-repa.html>
2. <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/patrijarh-i-drugosrbijanske-strasti.html>
3. <http://www.pecat.co.rs/2013/01/srbija-u-bolesnom-oku/>
4. <http://www.pecat.co.rs/2013/01/odbrana-pecata-i-poslednji-dani/>
5. https://balkanskageopolitika.com/2019/07/08/kultura-lupetanja-dinka-gruhonjica-i-srgeja-trifunovica/http://svetinjebranceva.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=2456:2016-01-13-09-51-43&catid=1:latest-news&Itemid=50;http://www.pecat.co

- [rs/2013/02/sabahudin-moze-postati-dinko-ali-kakav-je-to-gruhonjic-covek/](https://2013/02/sabahudin-moze-postati-dinko-ali-kakav-je-to-gruhonjic-covek/); <https://sveosrpskoj.com/komentari/antonic-opasno-gradjanisticko-nasrtanje-na-srpsku-pravoslavnu-crkvu-i-sve-njene-vernike/?script=lat>;
6. <https://iskra.co/reagovanja/krtak-odgovor-iskre-elektronskih-novina-andricgrada-dinku-gruhonjicu-o-nezavisnom-novinarstvu-ili-o-nizubljuvotina-koje-se-i-dalje-slivaju-niz-kanalizaciju-drugosrbijanstine/>
 7. <https://stanjestvari.com/2020/11/09/latinkina-istina-po-meri-merha-meta/>
 8. <https://stanjestvari.com/2018/05/11/bulatovic-srpska-knjizevnost/>
 9. Небојша Грујичић, “Да је срклет као што је кувет био би ибрет“, у *Сѣоіодишњи рат*/ Сарајевски ајеніај и шумачења (уредили Мухарем Баздуљ и Небојша Грујичић), ИП Време, Београд, стр. 56-57
 10. Станко Церовић, Стогодишњи рат, Исто, стр. 16
 11. Небојша Грујичић, Исто, 63
 12. <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1147276>
 13. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Digital_Transformation_Powering_the_Great_Reset_2020.pdf
 14. Мухарем Баздуљ, Хитлерова освѣта Младој Босни, *Сѣоіодишњи рат*/ Сарајевски ајеніај и шумачења, стр.44
 14. 15. <https://www.ifamnews.com/sr/rambo-amadeus-panarin-i-globalni-rat-protiv-sirotinje/>
 15. 16. Станко Церовић, Исто, стр.14
 16. 17. <https://sr.nemanja.de/trenutak-za-dusu/339-branko-copicpismo-ziji-dizdarevicu.html>

ШТА РУСИ МОРАЈУ ДА СХВАТЕ О СРБИМА СА ЕМИРОМ КУСТУРИЦОМ, УОЧИ ШЕСТОГ АПРИЛА

БЕЗ РАЗУМЕВАЊА НЕМА БУДУЋНОСТИ

Интервју који је Емир Кустурица дао часопису „Међународни живот“, гласилу Министарства спољних послова Русије, дошао је у прави час: уочи 6. априла 2021, када се навршава осамдесет година од немачког бомбардовања Београда.(1)

Јер, то бомбардовање није било нимало случајно: оно је дошло као одговор на одлучност једног малог народа да не пристане на силу као на право. Заветни час Срба (без обзира на све аглосаксонске манипулације једним слободарским каиросом) битан је сваком ко стваралачки реагује на изазове епохе: међу таквим „реакционарима“ налази се и Кустурица. Одговарајући на питања новинару Михаилу Куракину, он је причу о НАТО бомбардовању 1999. померио на прави почетак, у 1941. годину. Србија је, истакао је, одмерено али одлучно, прва земља у свету која је два пута стала наспрам Запада у његовом походу „*Drang nach Osten*“. Први борац – антифашиста у Европи био је, нагласио је Кустурица, пуковник краљевске Југословенске армије, Драгољуб Михаиловић, који је у брдима Србије организовао покрет отпора. Следећи идеје Вудруоа Вилсона о праву народа на самоопредељење, уобличене још у Првом светском рату, Дража и герилци слободних српских планина су бацали поглед на Америку која је, у том тренутку, за њих била оличење слободе и демократије. Иако југословенска војска,

они су баштинили традиције великог устаника из 1804, и суштински бранили самосвојну будућност Карађорђевог народа.

Партизани, такође антифашисти, гледали су у Москву, и сањали међународну револуцију. Њима је била важна интернационална солидарност, а Срби су им, као комунистима, били хегемони народ у Краљевини Југославији, коме, на сваки могући начин, треба „поткресати“ крила.

КО ЈЕ БИО ЋЕНЕРАЛ МИХАИЛОВИЋ

Зато званична Русија мора да схвати – Титови партизани јесу били антифашисти, али нису били једини; антифашистички карактер државочуварног покрета ђенерала Михаиловића такође се не може оспорити. Нити се, сматра Кустурица, сме оспорити, ако званична Русија заиста жели да схвати Србију, зарад усклађивања заједничких корака.

Чича Дража је био кост од кости и крв од крви српског сељака, на коме је Српство почивало. Трагична смрт ђенерала Драже, душевног и благог Кмета села званог Србија, била је увод у смрт сељачког Српства. И сад смо ту где јесмо. О томе нико тачније не сведочи од Милована Данојлића: „Заостала сељачка маса свог Кмета је осећала као блиског рођака, па га је звала Чичом. Све до чега је она држала – краљ, вера, језик, писмо, часни крст, славна прошлост – отишло је дођавола. Име њеног драгог стрица стајало је, па и даље стоји, на црној листи поражених снага, те га, ево, београдска телевизија представља седамдесет шест година касније под колективним називом *сељаци*. Владислав Петковић Дис, чији ће се син јединац Мутимир Пет-

ковић, дипломирани правник, за време рата посељачити, добиће, од ослободилаца, метак у потиљак. Песник Дис је, поводом балканских ратова, оставио стихове натопљене дивљењем према сељаштву, које је, почетком 20. века, оличавало државу, нацију, културу и веру у будућност, да би од тог друштвеног слоја остала жалосна рушевина. Ево последње строфе Дисове песме:

Кроз моју душу, љреко сѝраха, рана,

Прође љобеда, вера, нови зраци,

Осмех и лице зоре доброї дана,

И љросѝо име: сељаци, сељаци.

Тако онда. У модерном добу, нема места за просто-ту.“(2)

Зато нас и нема.

Погосподисмо смо се и нестадосмо.

РАСКОРАЦИ

Кустурица је јасан: српска везаност за Русију била је и остала непорецива, и Русија је, и данас, једини гарант да ће Косово и Метохија остати наши. Русија и Србија, међутим, имају извесне „раскоракe у времену“, на које треба обратити пажњу. Рецимо, за Србију је 1918. била оно што је за Русију значила 1945. година – тренутак славне победе и новог почетка; али, 1945. године Срби су поражени потапањем у Титову Југославију. Русија је, пак, 1918. пала у ропство комунизма, а 1945. остварила тријумф тако што се, чак и под Стаљином, вратила себи у Великом отаџбинском рату.

Кустуричино драгоцено упозорење руским читаоцима јесте да Русија и даље не схвата Србију, јер је доживљава као Титову Југославију. Мисли се, у званичној Москви, да је Брозова Југославија ипак била део совјетске „дружбе народов“, иако није. Јер, то је држава која је прешла у утицајну сферу Запада још 1948, кад је Стаљину (суштински, самој Русији) речено НЕ. Од тада до данас на власти у Београду су углавном следбеници тог НЕ. Стаљин је давно отишао, а НЕ се, још увек, говори земљи Светог Сергија Радоњешког и Светог Серафима Саровског, Пушкина и Достојевског. Ако су Срби „мали Руси на Балкану“ (а Запад нас, баш као такве, мрзи), онда се у Москви мора појмити да је трагедија југословенства нешто што нас је дубоко отуђило једне од других.

И зато да се усмеримо на „почетна подешавања“. Благодарност Срба цару Николају, који је ради нас ушао у Први светски рат, остаје трајна: одатле треба да се поново сетимо Русије. А и Русија се мора вратити Богу и себи, и сетити се свог потоњег цара и идеје хришћанске државотворности, чији је смисао да задржава појаву антихриста у нашем свету. Тек повратком себи угледаће и праву слику Србије.

СРАМНА ПОЛИТИКА ТИТОИСТА

Овај простор је (Кустурица то јасно сазире) одавно американизован. Русија је са њега протерана још у доба Броза и његових измећара. О томе је писао Дејан Мирковић: “Колико су антируски били оријентисани титоисти говоре следећи примери. Коча Поповић је театрално обећао генералу Ајзенхауеру да ће се југословенски војници

заједно са западним борити против Руса, а режим Броз-Кардељ-Пијаде се отворено обавезао да ће заједно са Турском (Анкарски пакт 28.2.1953.) борити против Русије (!) у очекиваном глобалном рату. Та срамна и неморална политика титоиста изазвала је велико огорчење у Русији, у свим слојевима друштва, не само у Кремљу. Бивши амбасадор у Москви Вељко Мићуновић пише о одбојном ставу врха Руске православне цркве према Брозу, чак и после Стаљинове смрти, а Добрица Ћосић наводи речи руских официра за време свог путовања у Русију који су му говорили да је Броз „издајник“ (3,262).

Од тренутка сукоба са Русијом, Запад је почео да финансира Титов режим, али и да мења културни образац Титових поданика, пре свега Срба. Сprovedена је радикална американизација – настао је, по успелом изразу Радине Вучетић, својеврсни „кока-кола социјализам“. По Мировићу, титоизам је посвађао Србе са Русима, народом исте вере и истог порекла, што је имало кобне последице: „Обезглављени српски народ је тада запао у кобну историјску заблуду, сматрајући да су му ближи Хрвати и Словенци, народи различити по вери, историји и схватању заједничке државе“ (3,исто).

Приморавани смо на „братство и јединство“, као што нас сада море „југоносталгијом“. Кустурица је, иако је Сарајево град његове младости, одавно оперисан од те болести. Његове координате су сасвим другачије; заветне, како се и испоставља кад се помно прочита интервју за руски часопис „Међународни односи“.

ТЕТУРАЊЕ КОЈЕ СЕ НАСТАВЉА

Крваво смо плаћали своје илузије не само о лажној „јужнословенској браћи“, него и о лажним западним „савезницима“. Један од најугледнијих наших историчара, по којни Драгољуб Живојиновић, о томе каже: “Нема сумње, Срби су творци свих тих заблуда везаних за савезнштва и пријатељства. Срби су творци и других заблуда са којима ће се тек срести.(...) А у страну је гурана једина истина да нам је Русија била једини пријатељ све до њеног слома.(...) Говорим о Русији, земљи на коју се нисмо ослањали. Напротив, били смо бастион, барикада против ширења њеног утицаја на Балкану. А већ од јулске кризе 1914. могло се видети ко нам је прави пријатељ и савезник. Русија је тих дана одмах заузела јасан став. Децидно је рекла и савезницима и нашим непријатељима да неће дозволити да Србија буде поражена и покорена и да ће Србији пружити сваку врсту помоћи(...) Највише због Русије, Французи су пружили Србима савезничку руку.(...) Енглези су све друго били само не пријатељи Србије. Напротив, Србе органски не воле, ни њихово јавно мњење, ни њихов естаблишмент. О нама су те 1914. писали најгоре, говорили најружније. Није било ни дневног листа, ни готово политичара, ни генерала наклоњеног Србима. (...) У нашој најтрагичнијој ситуацији водили су хајку против Србије, отворено су је и у најтрагичнијим тренуцима уцењивали и оптуживали за почетак Првог светског рата“ (4,21-22)

Енглези нам нису били и никад неће бити савезници. Код њих ухљебије могу да нађу само компрадори.

Србија је, истиче Кустурица, земља која, захваљујући „својим“ компрадорским елитима, још није схватила да Ју-

гославије више нема и да је неће и не може бити. Спој западног НВО сектора и сваке постпетооктобарске власти у Београду доприноси и метафизичком и политичком тетурању наше земље и народа. То тетурање се и зове „југоно-сталгија“.

Једно мутно и аветно осећање.

ДВЕ АВЕТИ: ТИТОСЛАВИЈА И KundK МОНАРХИЈА

Историчар Тејлор, у својој књизи о Хабзбурзима, пише: „Маршал Тито је последњи Хабзбурговац: владао је над осам различитих народа, понудио им је „културну аутономију“ и обуздао националне антагонизме. Стара Југославија је покушала да буде српска национална држава; у новој Југославији су Срби добили само националну равноправност и осећали су се потлаченима. Више није било ни једног „државног народа“; нови владари су били припадници свих националности који су прихватили комунистичку идеју. Од Хабзбурга се више од сто година очекивало да пође истим путем: Метерних је био оптужен за комунизам у Галицији 1846, а Бах за нешто „горе од комунизма“ 1850. Ниједан Хабзбург после Јозефа II није прихватио тај ризик; лојалност династији је била превише слаба да би се упуштало у такву врсту сарадње. Са више среће него Хабзбурзи, маршал Тито је нашао „идеју“.“ (5)

Била је то, наравно, реториком „братства- јединства“, прикривена идеја и пракса србофобије, за коју је Жарко Видовић говорио да је цементирала титокомунистичко ју-

гословенство. Које је, опет по Видовићу, било плод титоизма као својеврсног „америчког“ комунизма.

РАТ КОЈИ ТРАЈЕ

У интервју „Међународним односима“, Кустурица нема илузија; потоњи рат ће бити рат Запада против Русије. И Срби ће се, опет, наћи на удару. Уосталом, наглашава Кустурица, и Први и Други светски рат циљали су Русију.

Србија се, под НАТО бомбама, нашла као покусни кунић за тај армагедонски сукоб, па није нимало случајно што је Џоук Бајден (Joe Biden), онај исти који је крајем прошлог века Србе називао „убицама и силоватељима бeba“, Путина ових дана назвао убицом.

Рат се води свим могућим средствима, и, наравно, пре но што се крене са „класичним“ оружјем. Зато је Кустурица Русима поручио, између осталог, и да модернизацију не сме да прати вестернизација. Објаснио је и неке од кључних метода специјалног рата, и то на примеру Србије. Та његова порука нека и буде закључак овог текста: „Сада се, под маском пандемије, обавља оно што је челник Светског економског форума у Давосу, Клаус Шваб, назвао „велики ресет“. Западне силе настоје, скоро униформно, да, преко својих средстава масовног информисања и на друге начине, спроведу масовну кампању и фактички остваре депопулацију становништва. На основу унакаженог марксизма они стварају нову левичарску оријентацију, која у живот спроводи све што се може назвати уништењем држава и малих народа. О томе говори статистика. Срби сваке године имају 35 хиљада више умрлих него рођених, изврши се

140 хиљада абортуса, а код нас се води расправа о закону о истополним браковима. Ако се коцкице споје, испада да, чак и кад би хомосексуалци и лезбејке могли да усвајају децу, остаје питање: а коју децу ће усвајати? Свакако ону која ће, у све већем броју, стизати са Истока, из области захваћених „ратним пожаром“, и којима су отворене најмоћније силе Запада, да би, по свему судећи, Западна Европа била уништена, са чим се она на сваки начин саглашава“.(1)

Кустуричине опомињуће, али трезвене речи, дошле су у прави час – уочи датума када је, 1941, Запад преко Немачке бомбардовао Београд. Тек толико да се не заборави.

УПУТНИЦЕ:

1. <https://interaffairs.ru/news/show/29642>
2. <https://www.standard.rs/2020/10/16/seljaci-seljaci/>
3. Мр Дејан Мировић: Косово и Метохија – Палестина систем криза, Српска радикална странка, Београд 2007.
4. Проф. др Драгољуб Живојиновић: Сведочанства: Енглези радили на уништењу Србије, Искра, Бирмингем, 1. јули 2011
5. <https://www.scribd.com/document/401145495/Alen-D%C5%BE-P-Tejlor-Habzbur%C5%A1ka-monarhija-pdf>

АУТОБИОГРАФИЈА СРБА У ДВА, КРАЈЊЕ ЛИЧНА, ГЛАСА: БЕЋКОВИЋ И КУСТУРИЦА О СЕБИ И ЕПОХИ

ОПКОЉЕН И НЕ ПРЕДАЈЕ СЕ

Разговор Матије Бећковића са Бранимиром Нешићем, челником издавачке куће „Catena Mundi“ је једна од најусредсређенијих ствари које сам чуо у последње време. Без трунке патетике, савршено као на исповести човека који је свестан шта исповеда. Песме је прочитао као да је опкољен и не предаје се, попут оца Вука, који се није предао комунистима, него је остао веран Богу, Краљу и Отаџбину.

Чиме је опкољен Матија? Стварношћу (*сйравношћу*) коју треба препородити језиком, не дозволити да, попут песка, исцури кроз прсте. Да се не заборави оно време, у коме се човек могао обрести у затвору кад запева „Ој, војводо Синђелићу“. Да се не мисли да је Дебели Мртавац Гроз (израз владице будимског Данила) наша мера и провера.

Да није речи која остаје, свуда би била тама. И овај интервју то, видимо, потврђује.

СА ПРАДУБИНЕ

„Цетиње“ боли колико је лепо изговорено, као и „Очинство“. Бећковић уме да глумачки казује своје стихове; врхунски глумачки, боље од сваког глумца. Али у емисији „Код Бране“ говорио је са архетипске дубине из које су те песме настале. То није био Бећковић, то је била сама суштина нашег националног искуства. Наиме, сви смо сања-

ли да смо рођени на Цетињу, и сад лутамо без капеле Његошеве на обзорју. И свима су убијали очеве, које метком, а које поругом, да би нас лишили Оца Који је на небесима. Али, кад Бећковић исприча, то остаје. Јер, по Хелдерлину, оно што остаје утемељиће песници. Не песнице. Не меци. Не сечива насилника и убица у име утопије. Песници су утемељивачи. И мајке, каква је била његова Мајка. Мајка Удовица вазнета у небеса потезом достојним наше фреске и иконе: те и такве мајке су својим синовима даровале очеве, који су остали живи и у гробу.

Слика Титовог доба са олимписких висина благе Матинине ироније, која памти зло, али прашта људске слабости, а у исти мах дата у даху најчистије истинољубивости. Нехај прогоњеног носиоца слободне речи, који зна да су сви што гоне слободу „лове, а уловљени“ (Момчило Настасијевић). Смехом против страха.

ВАЉЕВО ПОНОВО ЖИВИ

Покојници нам долазе кроз Бећковићево слово и стају пред нас у пуној величини - велики су споменички, а као да смо с њима сели да попијемо кафу: сомнабулно – суицидални Миљковић, младост која виси о брези у вечној Ксаверској шумици нашег нихилизма; Душко Радовић, генијални главоња коме је у мозгу куцало срце над срцима; етерична Десанка, паперје умотано у шал, монумент који се извињава што су га, за живота, поставили на трг.

Слика пијачног дана у граду подмањенском и оца Јустина који се вози у фијакеру са две монахиње, будне чуварке живих моштију старчевих – први сусрет Бећковића

са Ћелијским Исповедником, који иде на саслушање у УД-БУ, плећа крилатих Небеском Србијом.

Ваљево и Павладољска поново живе.

Бећковић у разговору са Нешићем је песник на истини; све је у сведености што превазилази епичност, иако је се не одриче. Завештајна повест. Још једнан доказ Малармеове речи да песник даје речима племена јасније значење.

КУСТУРИЦА ГАВАРИТ

А Кустурица на „Спутњику“?

Тај је и даље у младићком заносу, неопходном да се ствара. Тај и даље режира – илузију претвара у стварност, у крв и месо око кога се окупљају ближњи да би опстали у часу у коме свет постаје место све нечовечније и разорније по душу. Одисеј који приноси жртву да би видео Тиресијину сенку и разговарао са покојним Ахилом? Или, ако смо хришћани, човек свестан да је *смрт њејроверена ѿласина*, и зато на задатку који нам је поставио Фјодоров – да оживимо претке. Ја мислим: ово друго.

Динамика, од почетка до краја, непорецива.

Кроз личну причу до саборних истина.

Хоћете југоносталгију? Ево вам је – прича човек који је веровао у Југославију, син партизана; као пионир, није видео Тита јер га је попрскало блато аутомобила који је, у Брозовој пратњи, пролазио поред раздраганих сарајевских пионира. Чак и тада, када је све изгледало на свом месту, сањао је потонуће Титаника, и како постајемо рибе. А отац

му каже – рибе су паметније од нас, јер су све виделе и ћуте. Ми не можемо да ћутимо, мада Титаник тоне.

КАКО РИБЕ ЋУТЕ

Школске туче и прве љубави, живи живот без ајфона у руци. Онда – сада. Младост – лудост. Зрелост – опет лудост. Онда лична, мангупска; сада лудост која је стала на страну Срба и Руса кад то не доноси славу овога света - напротив. Предели са Међавника и Ивера који показују да живот постоји и ван екрана. Камера која служи приповедачу да опише Хајрудина Шибу Крвавца, који је преживео Голи оток, и који је ћутао као мудра риба, док је Кустурица старији, разочаран, тврдио да је Броз аустроугарски хохштаплер после кога све иде у *шандарију*.

А за ту племениту идеју живот су давали српски солунски витезови, и њоме се заносили српски интелектуалци, од Скерлића до Цвијића. То била Млада Босна, данас са фреском у Андрићграду.

Другосрбијанска југоносталгија, са НАТО финансијском позадином, пада у воду пред Кустуричином причом из „Мог живота“. Кустурица каже: да, Југославија, све је то било лепо, на први поглед...Али, Срби су, том земљом, угробљени – од НДХ до титоизма, који је Жарко Видовић назвао америчком верзијом комунизма.

ШТА РУСИ ТРЕБА ДА ЗНАЈУ

Кустурица своју причу прича за „Спутњик“. И очекујем да ће Руси све превести, и схватити (јер они још мисле о СССР и СФРЈ као „дружби народов“) шта се дешавало са

Србима после Другог светског рата. Југославија је, по англосаксонској жељи, прављена као тампон зона према Совјетском Савезу, а Тито је сукоб са Стаљином претворио у трајну американизацију ових простора и, по Радини Вучетић, у кока – кола социјализам. Кустурица из личне приче извлачи значајне историјске истине – он је, као и ми, доживео оно што су просветљеници наше историософије, попут Жарка Видовића и Милорада Екмечића, описали.

БЕЋКОВИЋ И КУСТУРИЦА:

ЗАЈЕДНИЧКА ИСКУСТВА

Иако је Матија старији од Емира, њихова епоха је заједничка. А то је била епоха великог страдања Срба.

Несрећа за Србе настала је после рата, када је на власт дошао безбожнички режим, који је народ довео у стање потпуне збуњености и лишио га свих духовно -моралних оријентира. Титоизам је почео суровим прогонима инакомислећих, пре свега православних Срба. Патријарх Гаврило Дожић је, у свом писму Дебелом Мртвацу Грозу (тако га је звао владика будимски Данило) крајем марта 1949. године писао: „Преко 60 свештеника налази се данас на робији, а међу њима и један Архијереј. (...) У најновије време дешавају се невероватни случајеви протеривања свештеника са својих парохија у место рођења и то свештеника који су на својој парохији као стални, провели деценијама. (...) У циљу заплашивања свештеника и деморалисања њихове пастве извршен је низ грубих физичких нападаја на Архијереје и свештенике. Владика бачки гажен је и премлаћен у Оцацима на дан 16. 8. 1946. године где је дошао ради канон-

ске посете, а том приликом је свештеник Миленко Цвејанов избоден ножем од организоване руље. Митрополит загребачки је физички нападнут и немилосрдно злостављан у Пакрацу на дан 14. 7. 1947. године где је био дошао да преузме дужност администратора епархије, а до данашњег дана отежава му се да преузме своју митрополитску дужност у Загребу. Митрополит скопски је насилно истеран из Врања на дан 10. 9. 1947. године, а из њега је протеран и Црквени суд епархије скопске из Врања где му је било седиште. Владика горњокарловачки је у Кистању на дан 17. 10. 1947. године, кад је пошао да обиђе далматинску епархију, коју администрира, пошто је злостављан, присиљен да се врати натраг. Владика будимљанско-полимски је инзултиран у цркви манастира Свете Тројице код Пљеваља на други дан Духова 1948. године и док је од стране руље предвођене од Недељка Голубовића, чиновника државне продавнице у Пљевљима, унутрашњост храма рушена и демолирана, он је неколико сати држан у олтару у смртној опасности. Том приликом је вршена нужда пред црквом и изметом мазана икона пред црквеним вратима. Храм је личио на пустош као да су вандалаи туда прошли, што је народ потсећало на тешке дане нашег робовања под Турцима. У тим крајевима према муслиманским богомољама и свештенству овако се не поступа, нити је у време петка или муслиманских празника овакав напад игде извршен. На све наше претставке поводом ових тешких случајева нисмо добили никаквих одговора од надлежних државних власти, нити знамо да ли је ко по овим случајевима позиван на одговорност и кажњен. (...) Небројени су случајеви спречавања традиционалних верских литија о Богојављењу и храмовским

славама, бадњачарских поворки и других лепих народних и верских обичаја. Исто тако, веома чести су случајеви ометања службе Божје у храмовима, било игранком за време богослужења пред црквом, било упадањем у цркву за време богослужења и прављења нереди. (...) Обесвећење храмова, претварањем истих у магацине за жито или сунцокрет (Ораховац, Урошевац и Сјеница), дозвољавање да питомци децјих домова, под надзором васпитача, по црквама уништавају све што им до руке дође (случај у Блацу и случај у Борчу), незаинтересовано посматрање како појединци или групе упадају у храмове где врше најгрубље ексцесе, изазивачко понашање државних функционера, који у цркве улазе с капом на глави и цигаретом у устима, честе су појаве у свима крајевима земље. Колико се далеко иде у овом погледу карактеристичан је случај у Шуљму (Срем). Црква је обијена, у цркви извршено демолирање и уништавање и свршена нужда у самом храму, па и у Светом Путиру, из кога се народ причешћује. Ово се десило у времену кад је кључ од цркве држао Месни Народни Одбор, који га је одузео од црквене управе, да би на црквеној кули поставио осматрачницу за надзор над жетвом и вршидбом жита. Обавештен о свему овоме, секретар М. Н. О. одговорио је претседнику црквене општине: „А ваљда ти жао што се врши нужда у цркви?“ Власти су извршиле увиђај и обећале да ће кривци бити кажњени, али није познато да је до сада ишта учињено. (...) У исто време руше се богомоље, црквене зграде и овај се материјал отима и односи за сврхе које немају везе са црквеном службом. У Епархији горњокарловачкој, где су усташе уништиле 145 цркава и 44 капеле, срушене су сада одлуком месних власти, место да буду

оправљене, оштећене цркве у Плочи, Комићу, Мутилићу и Средњој Гори. Цркве у Јасенку и Почитељу, које су случајно биле остале неоштећене, такође су срушене. Истих случајева има и у Србији (Г. Топлици, Ђурђево), Босни (Скутрић, ср. Модрић и др.) у Срему (Брестач). У Рожају је на тражење народног посланика динамитом дигнута у ваздух постојећа црква да би се материјал употребио у друге сврхе. Поред рушења, чести су примери и одузимања црквених имања, бесправних сеча црквених шума од стране органа државних власти, заузимања епископских домова, парохијских домова, па и читавих манастира, као што је случај манастира Горњака у епархији браничевској и Горњег Матејевца у епархији нишкој, а да при том црквене власти нису ни обавештене.“

Овакви поступци су деморалисали народ, који је изгубио духовну оријентацију и, мало по мало, почео да тоне у мрак безбожја и сваке покварености. Комунисти су организовали „сахрањивање Бога“ (рецимо, у селу Пољни код Трстеника), што је изазвало велике шокове и поремећаје, од којих се, по свему судећи, никад нисмо сасвим опоравили.

Док је владао комунизам, наивно смо веровали у Запад као „слободни свет“. А онда је тај Запад стао на страну наши непријатеља у рату за југословенско наслеђе. Нису хтели да подрже „мале Русе“, чак и ако су „мали Руси“ веровали у Америку и Европу.

Шок који смо доживели због америчке србофобије описао је Матија Бећковић у песми „Америка“: „Моји вршњаци у Колашину/ Негде педесет и које године/ Кренули су на коњима/ Да беже у Америку//Потере су их стигле на

искрај града/ Иза првих нужника и свињаца/ А да су се до-
копали окуке и шипражја/ Лако су могли умаћи/ И пасти
право на груди Америке/ Само је будношћу органа гоњења/
Избегнута и ова катастрофа//Устали су с тицама/ И крену-
ли у предзорје/ Да би за времена стигли у Америку/ А није
било честито ни одјутрило/ Кад су проведени кроз варо-
шицу/ Све с краденим коњима/ Шареним гаћама и кари-
раним кошуљама/ И натписима обешеним о врату/ „Хтео
сам да бежим у Америку!“//Тек што је оподнило читана је
наредба/ Да су избачени из свих школа у земљи/ А истога
дана по кратком поступку/ У првомрачје кад су доконали/
Да ће се увелико башкарити/ Као мало воде на длану Аме-
рике/ У оковима кратког веза/ Спроведени до на Паклена
острва/ Бежање преко границе/ Био је једини начин одла-
ска у иностранство/ И да пас на алци није био свезан дуж
државе/ Цео народ би одавно утекао//Они што су утекли
испод ножа/ Одступили су преко границе/ И већ били у
Америци/ Заједно с нашим Краљем/ Једва чекајући да им
се придружимо//Али ако нама нису дали у Америку/ Нису
могли забранити Америци/ Да дође к нама/ Ако не до Све-
тога Илије/ Оно до Божића/ Сигурно до Васкрса/ Споља
се и пали светло у тамницама// И кад је коначно срушен
Берлински зид/ И све тамнице од истог камена/ Моји вр-
шњаци звани Амери изашли су на сунце/ И као мрав што
под старост окрилати/ Скинутих капа пред транзистором /
Слушали Глас Америке/ Очекујући да објаве име оног на-
рода / Највећег малог народа на свету/ Како су они мисли-
ли/ Хероја дате речи / Палог за слободу и Америку/ Кога је
слобода родила/ А издаја убила/ То је најбоље знала Аме-
рика/ И све записала у књигу истине/ Која се чува у светом

ковчегу/ У срцу Америке/ Коју ће сад отворити и почети да чита...// Али Глас Америке јављао се са другог света/ Једнако понављајући своју нову лозинку/ ПРОШЛОСТ НАС НЕ ИНТЕРЕСУЈЕ/ И претећи да ће спржити Србију/ Најдаље до Божића/ То је значило сигурно до Васкрса/ И како би који пут поновили/ ПРОШЛОСТ НАС НЕ ИНТЕРЕСУЈЕ/ Онако како би изговорили коју реч/ И како би која падала по лишћу/ Тако је и сама постајала прошлост/ А с њом је у прошлост одлазила Америка/ Срушена с Берлинским зидом/ Нестала с комунизмом.“

Слично је било и искуство Моме Капора, једног од наших највећих американофила. Ево како је описивао, у „Путопису кроз биографију“, своје заносе Америком: „Преда мношвом је, дакле, лежала обећана земља Калифорнија. Фриско. Град по људској мери са трамвајима о које човек може да се кеша као кад је био дете(...) Џирадели сквер, пун лудака. Оне – man band. Срицао сам далматинска презимена изнад рибарских радњи на Фиш маркету. Изнајмио је дрилицу и једрио по заливу између Алкатраза и Сосалита, истом рутом којом је некад пловио мој омиљени писац Џек Лондон.(...) Био сам жељан свега, нарочито кинеске хране које код нас није било. Одлазио сам у најбоље ресторане и јео америчке стекове научивши при том да се на помфрит сипа кечап, који сам први пут у животу пробао(...) Највише сам волео да седим у Презервејшн Холу, оронулој дрвеној страњари чији је изглед јако одударео од помпезног имена, где су „Кад свеци марширају“ свирали најстарији црначки музичари са Свит Емом за раздрнданим пијанином“.

Они који су се од соцреализма спасавали читањем Скота Фицџералда, Фокнера и Хемингвеја, слушањем џе-

за и покушајем да разумеју енформел Џексона Полока, бајкама о добрим каубојима и лошим Индијанцима, нису ни слутили да ће се једном и сами наћи у улози Индијанаца „сатераних да скапају, не у Стеновите планине, већ у наше сопствене горе“, писао је Капор у „Хроници изгубљеног града“. Америчким авионима типа Ф-16 командовао је, вели Капор, сам Џон Вејн, и они су, непогрешиво, рушили амерички сан код Срба, који су, мало по мало, под притиском западних хуманитараца и западних војски, доживели оно што нису могли ни да слуте кад су веровали да је Запад огледало слободе и човештва. „Остадосмо тако без града, без својих земаља, и што је најгоре, без узора нашег сентименталног васпитања“, забележио је један од наших најразочаранијих американофила.

И у таквим, заједичким, искуствима Бећковић и Кустурица су два гласа о једном - о судбини нашег народа на балканској ветрометини.

ХАНДКЕ И ДИС: ДВОГЛАС ЈЕДНЕ ОСЕЋАЈНОСТИ: СКИЦА ЗА ЧИТАНКУ

ОН И МИ

Наравно да је Петера Хандкеа, једног од највећих уса-мљеника савремене књижевности (он је бекетовски уса-мљеник, ако ме разумете) немогуће свести на необјектив-ног браниоца Срба пред светским јавним мњењем. Он уоп-ште није устао у одбрану Срба као таквих, и није превиђао страшну истину грађанског рата на балканском простору. О тој истини је писао чак и у омрзнутој „Правди за Србију“, пре више од две деценије, када је био на крвавој дринској међи: „А Олга, која је овде домаћа, жена из Бајине Баште, и која истовремено зна скоро све филмове на овом свету, прича да становништво није осећало готово ништа од ра-та, који је удаљен само километар. Причало се да лешеви из Вишеграда у гомилама пристижу низводно Дрином, али она не познаје никог ко је то видео властитим очима. У сва-ком случају, у реци која је пре рата била препуна купача, са српске и са босанске стране, који су је и препливали са-да се више не купа, а обустављени су, сасвим нормално, и излети бродом. Њој и ћерки нарочито недостају заједнич-ка путовања кроз Босну, до Сплита или Дубровника на Ја-дранском мору, а њој самој дружење са муслиманским при-јатељима из Вишеграда, њој најдражег места у Босни (ту се одиграва радња Андрићеве *На Дрини ћуџије*), или пак из Сребренице, која је чак и нешто ближа, узводно уз Дрину. Убеђена је да је истина да су тамо, у Сребреници, у лето ове 1995. године побијене хиљаде људи.“⁽¹⁾

Дакле, Хандке није био човек побудаљен, ионако немоћном, српском пропагандом. Само није хтео да буде побудаљен ни НАТО пропагандом. Није пристао на то да се Сребреница (злочин грађанског рата) пореди са Аушвицом (геноцидом који проистиче из дубина западне цивилизације). Утамничен у самом себи, један од последњих изданака европског егзистенцијализма, чији су заточници умели и да човека сликају као Сизифа, али и да се ангажују у Покрету отпора (сетимо се Камија), Хандке је међу Србима нашао људе још верне нероботизованој човечности.

А жалио је, увек, за Југославијом, земљом која је била интегрисана више но што ће икад бити интегрисана Европска Унија, и која се распала у крви и сузама, најављујући шта ће се, на крају, десити и са бриселском кривотворином Шилерове и Бетовенове „Оде радости“.

ШТА СМО НАШЛИ КОД ХАНДКЕА

Српски интелектуалци, попут Николе Живковића, из чијих „Берлинских записа“ доносимо два извода, волели су Хандкеа, дух и дах непатвореног књижевника:

Понедељак, 9 јун 1986: „*Ich nahm einen Anlauf weit zurück ins Alleinsein, um zur Gesellschaft fähig zu sein*“, Peter Handke. Ова реченица била је једини светли моменат данашњега дана. Нејредвидљив, инјровериран, бојат, занимљив немачки нико не иише као, ево, Хандке. Њега није лако преовиди. Ову мисао би можда ваљало овако казати на српски: „Узео сам велики залеј тамо, у самоћи, - како бих био сјосодан да се слободно крећем у друштву.“

Четвртак, 10 јануар 1991:Прег сјавање прочићао ве-
ома леју мисао Пејтра Хандкеа: „Das Gute, Edle und Schöne,
das an kein besonderes Land gebunden ist....Künstler ist darin
dem Adler gleich, der mit freiem blick über Länder schwebt.“
(„Добро, ђлеменићо и лејо – није везано ни за једну ђоседну
земљу... Умејник овде личи орлу, који слободним ђојледом
лебди над земљама.“)

И кад је „бранио Србе“, није Хандке чинио ништа иде-
олошки дводимензионално. Био је то глас књижевника ко-
ји се као истинољубац бавио мултиперспективном ствар-
ношћу историје.(2)

ХАНДКЕ У ЗАВИЧАЈУ ПЕСНИКА ДИСА

Године 2013, Петер Хандке је, поводом педесетого-
дишњице прве песничке манифестације Дисово пролеће,
посетио Чачак, о чему је тадашња директорка Градске би-
блиотеке, Даница Оташевић, оставила белешку: „Хандкеу
је 29. маја 2013. године уручена прва почасна Дисова плаке-
та установљена поводом пола века трајања манифестаци-
је. Петер Хандке је из Шавила код Париза где живи стигао
право у Дисов завичај чиме је учинио ве лику част песнику
и Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис“. У дру-
штву пријатеља академика Милована Данојлића и прево-
диоца Жарка Радаковића, Петер Хандке је присуствовао
парастосу Дису у цркви Светог Архангела Гаврила у За-
блаћу, интересовао се за историју овог краја, разговарао са
обичним људима, ишао на чачанску пијацу, цркву, шетао
се по граду. Из Немачке стигла је и телевизијска екипа која
је камером бележила сваки детаљ и сусрет великог писца,

а Хандке их је одвео у Народни музеј да виде слике страдања Срба кроз историју и набијања на колац после Хаџи Проданове буне. При том је у блокчић, ћирилицом, записивао занимљиве српске речи и њихово значење. Приликом доделе Плакете, академик Милован Данојлић, један од лауреата Дисовог одличја, казао је да је „писање за Петера Хандкеа школа гледања“. „Хандке гледа да би разумео и пише да би гледао. У југословенском грађанском рату стао је на страну према истини. И не само љубав према правди и истини за српски народ, већ за сваког човека. Веће љубави нисмо могли тражити. Он нас је ослободио једног дела мржње и самопорицања“, истакао је Данојлић на вечери по свећеној Петеру Хандкеу на јубиларном Дисовом пролећу. Као уздарје, уместо беседе, Петер Хандке је Градској библиотеци поклатио превод на немачки пет строфа Дисове песме „Можда спава“, једне од најлепших песама написаних на српском језику. Испод оригиналног текста, који има сам по себи велику вредност, потписао се ћирилицом – Петер Хандке. Драгоцен дар и пошта песнику „Утопљених душа“. Причу о преводу Диса, Хандке и Жарко Радаковић започели су још на путу од београдског аеродрома према Чачку, наставили је у паузама после посете манастиру Никоље, на Морави, коју је Хандке, додуше, Јужну Мораву, овековечио у роману „Моравска ноћ“, а завршена је касније, дотеривана и брушена тананим слухом два пријатеља. Онда се нашла у жижи немачке јавности и публице, награђена је аплаузима на отвореној сцени. Ко је сад Дис?!.. Узбуну су направили Хандке и Жарко Радаковић на скупу преводаца у Диселдорфу када су рецитовали Дисову песму „Можда спава“ на немачком. Био је то и повратнички Хандкеов боравак у Ди-

селдорфу после две деценије, где је једно време живео и где му је „узета“ награда „Хајнрих Хајне“ због пријатељства и одбране српског народа. Скуп преводилаца био је посвећен великом грчком песнику Димитрију Аналису, личном пријатељу Петера Хандкеа, а читање песме „Можда спава“ било је својеврсно признање српској књижевности и култури, али и Дисовом завичају. Отворена је нова страница посмртних признања Дису и удахнут нови живот његовој поезији.“(3)

Дис је оживео на немачком језику. Језику којим су говорили подморничари што су потопили Дисов брод.

Тако поезија мири човечанство.

РАЗГОВОР О ДИСУ

У тренутку кад је Хандке у Диселдорфу читао свој превод Диса, он је већ био превео 35 књига са четири језика, са старогрчког, словеначког, енглеског и француског. Новинар Норберт Вер је, тим поводом, направио разговор са њим и Жарком Радаковићем. Радаковић је испричао Дисову биографију, а Хандке је објашњавао зашто се упустио у превођење његове најлепше песме. Рекао је: „Идеју смо чули код Димитра Т. Аналиса ... Од идеја се треба чувати. Била је то спонтана жеља, или жеља захвалности. Бити позван било куда, пре свега на Балкан, то је ... Гостопримство је управо у сиромашним, стално спорним, вековима спорним областима, отприлике као 11. заповест, а онда дођете ту, и не донесете ништа. Моја идеја је била да оставимо било шта као поклон госта, као гостов поклон граду Чачку. Чачак лежи на Западној Морави. Отуда потиче једна

од најпознатијих српских песама, коју зна готово свако на јужном Балкану, чак и деца још и данас умеју да је изрецитују, што се једино још може упоредити са песмама Десанке Максимовић из суседне Бранковине. А ова песма се зове „Можда спава“, „Vielleicht schläft sie“. Жарко је то тачно рекао, Дис није симболиста, он нема шаблон. Снажно осећање доноси песма сама по себи, сама се структурише, самогласници и сугласници, консонанти и вокали настају сами по себи. И тако је – чини ми се – и настала песма, једна од песама – зашто избећи реч: светске књижевности, ваљда такво нешто још увек постоји. Управо због тога што она можда не познаје језичке границе, не познаје границе ритма и душе. Или како каже Ђерђ Лукач: душу и облике. Дакле, душа има облике, сама по себи даје облике, а да се не мора бити симболиста. И нас двојица – а то није први пут, али је први пут у питању озбиљна песма, смо то превели, такође из разлога да нешто оставимо Градској библиотеци у Чачку. Ничег политичког није било у вези са тим. И тако смо ми за три дана, сваког дана седели или седали – и урадили ... Песма је, треба рећи још то, написана у римама, али ми смо одлучили да не пренесемо риме него ритам, дакле да се на немачком не римује.“(3)

Са очима изван сваког зла: идеал свих патника овог света, распетих споља или изнутра.

Са очима изван сваког зла: Хандке, у Великој Хочи.

Велики својом спремношћу да гледа истини у очи. У Великој Хочи.

И у Дисовом завичају, пуном крајпуташа из ратова за ослобођење.

ШТА ЈЕ ХАНДКЕ НАШАО КОД ДИСА

Милован Данојлић, у својој беседи о Дису, одржаној у Чачку, на Дисовом пролећу, 9. маја 1995. године, каже: „И данас се, по нашим селима, понегде, суботом поподне, може чути кукњава усамљене сељанке. Тај лелек је сав у круговима, у завапљењима, у воздвизањима ка небу, и у понављању првог вапаја. Није ли најбољи, песимистички Дис преузео тај мелодијски образац, распевао га у својим једноличним строфама, које се завршавају понављањем првог стиха, дакле, признањем да на постављено питање нема одговора, да је небо над нама затворено, па нам не чује зова ни вапаја? Он своју заповест сриче на гробљу свих епоха и свих народа, где су покопане наше најлепше илузије, наше наде у нешто што никад није било и никад неће бити. То је наш најпродорнији јављен за изгубљеним Рајем, за лепотом и добротом од којих се, са првим закорачањем на Земљи, све неповратније, све болније удаљујемо. Уверење, односно осећање да смо са рођењем изгубили неповратно благо, једно је од општих места словенске осећајности, која код нас има посебну, дисовску боју.”

Проф. др Новица Петковић, у свом огледу „Дисов језик, слике и музика стиха” (у зборнику Института за књижевност и уметност, објављеном 2002. године), каже: „Цезура се одређује као стална граница између акценатских целина од почетка до краја песме. Међутим, у нашој усменој поезији постоје метрички обрасци који не предвиђају само једну, него две или три сталне границе између акценатских целина: тада стих уместо полустихова има чланке, вишечлан је или чланковит. Дис се, по свему судећи, на те образце ослањао кад је уобличио свој (...) дванаестерац и

шеснаестерац. (...) Тако је, на пример, трочлани симетрични дванаестерац (4+4+4) био везан за тужбалицу, а основни тон је давало обраћање умрлима. Ево једног, вероватно најпознатијег тужбаличког стиха из 'Горског вијенца': 'Куда си ми / улетио/, мој соколе'. Дис се на овај образац ослања не само у 'Старој песми' него и у 'Нашим данима', где описује опште пропадање, 'умирање' свих вредности и врлина: 'Развило се / црно време/ опадања'.

Ако је трочлани дванаестерац у 'Старој песми' монотон, он је још монотонији у четворочланом шеснаестерцу у 'Песми'. А обе песме су, рекли бисмо, програмски интонирани, чак 'Песма' има нешто од аутопоетичности, па се на крају сопствена песма описује не само као стара и тешка ('мучна') него и као једнолика, попут кукања:

То је песма / коју рађа/ мис'о моја/ и сећање,
То је песма/ мојих дана/ и часова/ и прошлости,
То је песма/ стара, тешка,/ једнолика/ ко кукање,
То је песма/ са згаришта/ идеала/ и младости.

Као да песник кука на развалинама свога распаднутог света. Сав је Дис ту, у маломе; то је основни тон његове поезије. А ту се јасно види и његова мелодија, по којој га, можда, и најлакше препознајемо."

Препознао га је и Хандке. Чак и неримованог, на немачком.

О ЈЕДНОМ СРПСКОМ НЕСРЕЋНИКУ

За већ поменутог Милована Данојлића, Качерца који има бистро умно око наших сеоских памтилаца и Богом дане речи које светле у тмини, Дис је био „изабраник несреће“. У свом тексту, објављеном, под тим насловом, 2012. у часопису „Дисово пролеће“, поводом пола века манифестације, песник каже: „Са приближавањем стогодишњице Дисове смрти заокружује се увид у један паклено доследан сценарио личне судбине. Многи су наши писци, нарочито песници, умирали у тридесетим годинама, али их је мало отишло са света тако предвидљиво и незадрживо. Дисов песнички наступ је, од првог часа, објава предестинације, помирење и присан дијалог са њом. Рођење је пад у живот, улазак у смртоносну колотечину историје, а опоравак од пада повратак у невине даљине, у спокој непостојања. Изабраник несреће нема право на негодовање. Он има да сарађује са злом судбином, да јој олакша остваривање. И ево, живот му, у свим етапама путовања, даје јасна предсказања, усмерава га према неизбежном слому. Већ у дечјем добу доживљава опомињуће потресе: већина браће и сестара умире у раној младости, остављајући га да чека свој час у долини суза. Очева радња пропада: над сваким људским предузећем лебди авет Кризе. Ни гимназију није стигао ваљано да оконча. Следе обесхрабрујућа службовања по забаченим местима сиромашне сељачке земље. Сами од себе, слажу се духовни предуслови и материјални докази на којима се заснива неутешно осећање ствари и бића. Зло семе пада на тло повољног, предодређеног душевног устројства. Има душа уобличених у ко зна каквим кобним пренаталним лабораторијама. Не знамо чију судбину окончавамо,

која нам је гене прошлост завештала. Скерлић је превидео оно на шта ни ми, у свакодневном животу, не обраћамо пуну пажњу: има расположења и схватања која измичу нашој тренутној моћи разумевања и прихватања. Туђи песимизам нам се, готово увек, чини неоправдан, јалов и сувишан. Одбацујемо га и онда када га у суштини делимо: довољан нам је наш сопствени, од кога бисмо да се отргнемо. А мудрост нас упућује на сасвим супротан однос. Сваку људску тужбалицу, и онда када нам се чини неоснована, настала на каквом помодном таласу, треба узимати озбиљно. Човек може преувеличавати своју несрећу, али и када се поиграва са њом, он то не чини без дубоког разлога. Песничке зебње и слутње измичу правилима логичког расуђивања. Скерлићева оцена Дисове књиге је плод политичке трезвоности, и зато је неумесна. Будућност коју неће доживети ни песник ни критичар, имаће више слуха за изворну истинитост и доживљеност Дисових стихова. Мрачна пророчанства, расејана по многим песмама, оствариће се до застрашујућих појединости. Свест о замкама судбине присутна је у насловима песама: *Код, Тамница, Највећи јад, Гробница лейоше, Ушойљене душе, Бол и сѿид, Појред, Нирвана, Род, Појинули дом*. Проклетство се слуги, очекује, и потврђује. Почетком јуна 1916, у писму Зарији Р. Поповићу, избеглица са Атлантика исповеда један страшан визионарски сан: „А збиља је овде лепо! И да мени може игде да буде добро, овде би ми било најбоље. Јер и мени и вама и толиким другим свеједно је: овде, или у двору, ал нигде без јада. Ето на пр. Ја сам данас сасвим утучен. Ваљда због ове осеке (вода опада до 5 метара) и плиме (за 5 м. вода расте), ноћас сањам Београд, госпа Тинку, неку тепсију са питом од меса. Ко ја но-

сим ту тепсију, а наједном вода, мутна вода, изађе преда ме и поче да расте. Тепсију ми изврну, а мене таласи повукоше собом. Ја се почех борити са таласима, из све снаге запињати, да идем кући да спасем мог Мутимира. Дођем тамо, али унутра не смем да уђем, јер би и вода са мношћом. И из тих мука се пробудим. Сигурно ми је Мутка болестан или још горе.“ У тим таласима, сањаним на обали Ламанша, песник ће, кроз непуну годину дана, на другом крају Европе, окончати живот. Препознавати, у оваквом песнику и у оваквом животу, штетне утицаје француске Декаденсе, непромишљена је и узалудна работа. Његово књижевно образовање било је танко; његов песимизам извире из утробе бића, његова реч, бар у оних пет - шест великих песама, чудесно је, органски саливена. Ако је код Диса ишта несумњиво, онда је то припадност и изворност његовог доживљаја. Повезивати то са одјецима далеког француског Парнаса дође као критичарска доколица. А не може се рећи да Песник ништа, бар повремено, не предузима против онога што су му Парке досудиле. Збирка родољубиве поезије „Ми чекамо цара“ може се разумети као покушај отпора злој судбини. У практичном животу, такав корак је женидба пожртвованом и оданом женом. Оба настојања су се показала кратко-века, донела су пролазно охрабрење. Занос због успешног завршетка Балканских ратова помутиће слом војске и државе у Првом светском рату, а оазу породичне среће изгубиће после преласка преко Албаније. Лична несрећа се укрстила са колективном трагедијом, које су се међусобно подстицале и допуњавале. У летопис злих случајности које то, у оваквом животу, нису, улази и песникова расејаност при сређивању кућних прилика. Напуштајући Крф 1916,

он ће замолити једног познаника да породици у Београд прослеђује његове припадности. Ималац овлашћења је прекршио реч, па је, месецима, новац задржавао за себе. Сазнавши за то, Песник хита на Крф, да исправи грешку. У последњој дописници упућеној жени, стоји: „Ја бих себе казнио смрћу што сам у овим приликама поверовао другима.“ А Смрт је, већ, спремно чекала да изврши оно што се од ње тражило: 16. маја 1917. брод „Италија“, пловећи према Крфу, налете на немачку подморску мину, и Песник се, у таласима Јонског мора, загрлио са изасланицом опаке судбине. Ни потомство му није било боље среће. „Два цвета из четири рата“, како је видео своју децу, нестаће у два ратна вихора. Ђерка Гордана страда у шестој години живота, од опекотина задобијених у пожару. Син Мутимир 1940. године дипломирао је на Правном факултету. Као Дражин официр за везу враћа се, по свршетку рата, у Београд. Почетком 1945. одлази на сахрану једног свог пријатеља, и одонда му се губи траг. То су били месеци сурове револуционарне правде, кад су људи ликвидирани без са слушавања. У једној песми зажалиће што „овај живот прости/ Нисам спустио у борбу таласа.“ Било му је одређено да се с таласима сусретне у часу одласка, у помрчини Јонског мора. Има људи на којима живот испроба све своје наопаке вештине и зле обрте, како би се, ваљда, потврдила Еврипидова реч да је „патња гвоздени закон природе.“^{“(4)} Такав Дис је, посредовањем Жарка Радаковића, дошао до Хандкеа. Допловио, могло би се рећи.

Књижевник хришћанске савести у свету без Христа, Хандке је у Дису видео представника патничког народа, који никако да одахне од патње. „Не кажем ја да нема не-

среће и другде по свету. Али другима је дато да одахну, да забораве. Нама није дато ни то”, вели Црњански у другој књизи „Сеоба”.

Не бих Хандкеу да честитам Нобелову награду, толико компромитовану, коју, усталом, нису добили много за служни. Он би био он и без те награде. Желео бих само да му, као Дисов земљак, чврсто стегнем руку зато што је, у нашем голготском часу, схватио да смо народ коме није да-то чак ни да одахне. И на немачки превео очи које гледају изван сваког зла.

УПУТНИЦЕ (Интернету приступљено 13.10. 2019. године):

1. <https://iskra.co/kultura/muharem-bazdulj-handke-pisac-koji-je-ostao-da-bude-ono-sto-jeste-2012/>
2. <https://iskra.co/kultura/z-radakovic-veliki-pisac-uvek-je-i-otpor-nepro-verenom-misljenju/>
3. http://www.cacak-dis.rs/elektronska_izdanja/Disovo-prolece-45.pdf
4. http://www.cacak-dis.rs/elektronska_izdanja/disovo-prolece-44.pdf

ДРУГА СРБИЈА ОПЕТ ПРОТИВ ХАНДКЕА ИЛИ ШТО, ПОГАНИ, ОД ЉУДИ ЧИНИТЕ: ОДГОВОР НА ПИТАЊЕ ВОЈВОДЕ ДРАШКА

ЛЕГИОН ПРОТИВ САМОТНИКА

Хандке је дошао у Андрићград, и, из руку Емира Кустирице, још једног уметника који се одрекао медијске славе и изложио прогонима глибавих глобалиста да би сведочио истину (која је, како рече Кафка Јаноуху, можда живот сам), примио Андрићеву – велику, јер је велики - награду. Због тога се нашао на удару србофобног „региона“, али и домаћих другосрбијанских лумена (не помињем им имена, осим колективног, новозаветног – легион, јер их је, бар они тако себи ласкају, много).

Шта су учинили другосрбијанци који су, по ко зна који пут, обрукали себе и своје нападајући Петера Хандкеа као „геноцидлију из Сребренице“? Хандкеа, последњег великог европског писца – егзистенцијалисту, усамљеника који никад није стао у сенку колективног идентитета, него је, сам и свој, тужан и брижан, сведочио о човеку после „смрти Бога“? Хандкеа, који није бранио Србе као Србе, него, баш оним неидеолошким, самотно - сопственим гласом, потврдио суште чињенице о свету у коме су медијске лажи срж утварног поретка? Хандкеа, који није пристао да Срби са Косова и Метохије живе у гетоима налик на логоре, него је дигао глас у име човештва, те најређе биљке 21. века?

Зашто су лумени Друге Србије ударили на славног писца?

Сви знамо зашто: учинили су само оно што су морали да учине. Оно за шта су, као работи канцер – капитализма и слуге глобонацизма, програмирани. У име „људских права и демократије“.

ПОЛУИНТЕЛИГЕНЦИЈА НА ДЕЛУ

Они су, авај, само полуинтелигенција, о којој је руски философ Иван Иљин писао: „Полуинтелектуалац је човек сасвим типичан за наше време. Он нема довршено образовање, али се наслушао и прочитао довољно да би импоновао другима „природном образованошћу“. У суштини, он не зна и нема ништа, али застрашује себе и друге туђим, етикета – формулама: а када покуша исказати нешто самостално, одједном открива своје убоштво“.

И још додаје Иљин: „Сложеност и тананост света као Предмета њему је апсолутно недоступна: за њега је све просто, доступно, све се решава лако и крајње самоуверено. За дух он не зна; религија му служи за подсмех; поштење је за њега „релативан појам“. Зато он верује у технику, у снагу лажи и интриге, у дозвољеност порока... И при том је полуинтелектуалац свестан своје полуинтелектуалности: она га погађа, он је не прашта другима, он им завиди, свети се и у свему тражи да буде први: он је незасито честољубив и властољубив“.

О томе је, пре Иљина, говорио и Достојевски: „Полунаука је најстрашнији бич човечанства, гора је од епидемије, рата и глади. Деспот, који има своје жреце и робове, деспот пред којим се све клања с љубављу и сујеверјем, до сада не-

замисливим, пред којим дрхти чак и сама Наука и бестидно повлађује“.

Тако су другосрбијански „научници“ закључили да је Хандке „геноцидлија“.

(Још се, као такав, дружи са Кустурицом, што је тек скандал за њихову визију планете Земље и васколиког космоса).

ЧИСТАЧИ ТУЂЕ ОБУЋЕ

Иван Шатов, јунак „Злих духова“, кога су убили Верховенски и дружина, препознао је у руским либералима оно што су, данас и овде, другосрбијанци. Либерал, вели Шатов, „само то и гледа како би коме год обућу чистио“. Лакејске душе, па лакејске и мисли.

Чак и да сасвим овладају јавним простором, не би им било доста. Руски либерали, каже Шатов, никад не би били задовољни: „Они би први били страшно несрећни кад би се Русија некако одједанпут преуредила, баш да то буде и по њиховом начину, и кад би некако одједанпут постала неизмерно богата и срећна. Не би тада имали кога да мрзе, не би имали кога да презиру, не би имали ничем да се ругају! Ту је само она животињска, бескрајна мржња према Русији, већ органска“.

Органска мржња – то је тајна њиховог „дискурса“.

БИРНАМСКА ШУМА ЈЕ КРЕНУЛА

Зато другосрбијанци мрзе и Хандкеа, иако знају да он није никакав „геноцидлија“. Они, једноставно, не подносе

народ из кога потичу, и мржња им је једина душевна храна, па је преносе и на људе са Запада који знају шта се на Балкану десило. Одавно су другосрбијански мудраци престали да читају и мисле, а од оглашавања по „друштвеним мрежама“ већ су, како рече онај немачки психолог, дигитално дементни. Зато и пишу такве „бедастоће“.

И шта им је друго остало осим да Хандкеа сведу на „негатора геноцида“? Да би се, опет и опет, потврдила српска кривица, по речи Мила Ломпара: „Оглашени кривима за избијање Првог светског рата, потврђени као криви због измишљене великосрпске хегемоније у Краљевини Југославији, сада смо криви због распада титоистичке Југославије.“

Али, да се зна: лажи више не пролазе. Бирнамска шума се покренула, и никад неће стати.

А Петеру Хандкеу, усамљеном заточнику истине (без које се, рече Кафка Јаноуху, не може живети): МНОГАЈА ЉЕТА!

2021.

ДОСТОЈЕВСКИ И СРПСКА ХРИШЋАНСКА МИСАО ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА: МОЈ ОГЛЕД ИЗ НЕПРИСТАЈАЊА НА НАУЧНОСТ

*Посвећено Емиру Кусиурици,
сиремном да њлаји цену човештва*

ЗАШТО ОВО НИЈЕ НАУЧНИ РАД?

Све сам био припремио за рад о међуратној рецепцији Достојевског у нашој „десној“, „конзервативној“ (у ствари, хришћанској) мисли – научни апарат је био спреман да почне да клопара, и да, на основу тога, добијем неки бод и нашто угледа у домаћој научној заједници (пошто сам присуствовао скупу у организацији „руског одељења“ Факултета политичких наука о Фјодору Михајловичу, онда кад је, што уживо, што „он лајн“, одржаван у Руском дому у Београду, знао сам да ће зборник бити одличан). А онда сам решио да приложим рад, али да, демонстративно, и одустанем од научног апарата и бодова. Ако треба, и од сваког угледа у научној заједници Србије, поштујући све истинске научнике који ће се овом темом бавити на методолошки исправан начин. Спреман сам да мој рад, овакав, ненаучан и неопремљен, ни не изађе у зборнику, и његове уреднике унапред оправдавам ако га не објаве. Али, апарат и бодове нећу, и то у име Фјодора Михајловича!

Одлуку сам донео у тренутку када сам, почетком марта 2022, прочитао да су, на једном од миланских универзитета, писцу и преводиоцу Паолу Норију забранили да држи

предавања о Достојевском, због „руске агресије на Украјину“. Предавања је требало да се одрже под насловом „Велика Русија, сентиментално путовање у Земљу царева, Совјета, нових богаташа и најлепше литературе на свету“. Нори је изјавио: „Не само бити живи Рус у Италији, него бити и мртав Рус, данас је кривица. Ово што се догађа у Италији данас је карикатурално: италијански Универзитет који забрањује један курс је нешто невероватно. Напротив, ових дана требало је више говорити о Достојевском.“

У новинама „Ил Фато Куотидиано“ писало је, тим поводом: „Све ово догађа се у име Запада који се прокламује као колевка толерантности и демократије, па како је могуће да толерантност и демократија производе право на цензуру са намером да се мора мислити само на један једини начин?“

НА СТРАНИ ЧОВЕКА ИЗ ПОДЗЕМЉА

След мисли којима сам се одрекао прописаног опремања текста јасан је: систем бодовања смислио је „постигнути“ Запад, да би, пре свега друштвене науке, лишио слободе, понижавајући сваку мисао лудачком кошуљом квантификације. Научни апарат клопара и зврји, а живот, живи живот, бива потиснут са обзорја људске мисли. Бодује се, међународно, само оно што одговара политички коректној агенди. Уосталом, овим текстом, који ће се бавити задатом темом, али ОНАКО КАКО ЈА ХОЋУ (нагласак је, наравно, на „ја хоћу“, као код *човека из њодземља*), стајем на страну Достојевсковог „андерграунд философа“, који каже: „Видите, господо, разум је добра ствар, то је неоспорно, али је

разум ипак само разум и задовољава само разумске човекове способности – а хтеће је израз целог живота, то јест целог човековог живота, заједно са разумом и свим осталим чешкањем. Иако наш живот у својим манифестацијама често испада ништаван, ипак је живот, а не само извлачење квадратног корена (...) Два пута два је четири, то је ипак несносна ствар. Два пута два је четири, то је, по мом мишљењу, просто безочна дрскост. Два пута два је четири понаша се као мангуп, испречио вам се на путу, подбочених руку и пљује на све (...) Ви верујете у неразрушиви кристални дворач, наиме, у тако савршено здање да му се неће моћи ни кришом језик исплазити нити у цепу показати шипак. А ја се, можда, зато и бојим тог дворца што је кристалан и неразрушив, што му се ни кришом неће моћи језик исплазити.“

И зато, ево, овим текстом, који говори о међуратним Србима и Достојевском, плазим језик кристалном дворцу тоталитарног глобализма, који је, ових дана насрнуо на Достојевског, и спречава га да говори у Италији, и ућуткује га на колективном Западу.

Иронијом судбине, случајем који је комедијант, Божјим допуштењем – како хоћете! – скуп о Достојевском, кога је, са поштовањем, 2021. године помињала цела планета, у књизи је требало да се појави у часу прецртавања и Русије и њеног највећег писца. Таква је судбина прозорљивца који је говорио да је стварност фантастичнија од сваке фантазије.

Ово је мој прилог фантастичној стварности, која не жели да је бодују, и неће да чује за научни апарат. А наши су знали, знали!

Отац Јустин Ћелијски је Достојевског назвао пророком и апостолом православног реализма (Бог је постао Човек, и тако заувек учврстио нашу стварност, да се не распадне), а Момчило Настасијевић је (давши српској поезији стих да је „дубље дно души но страдању“) знао да је, како је говорио велики руски видилац, патња гносеолошки пут по преимућству. Владимир Вујић, аутор „Спутане и ослобођене мисли“ и преводилац Шпенглерове „Пропасти Запада“, веровао је да ће Словени, на трагу Достојевског, створити свечовечанску културу. Исидора Секулић је указивала на то да је Раскољников свако од нас, и да је баш свако крив пред ближњима зато што није онакав каквим га је Бог замислио.

ШТА СУ ВИДЕЛИ НАШИ

За наше међуратне љубитеље Достојевског, пре свега оне „десне“, „конзервативне“, он је био и остао пророк, коме се стварност настала комунизмом жестоко осветила јер ју је приказао каква ће бити. Тако се у једном тексту у „Политици“, године 1927, појавило сведочење о „трагедији породице Достојевског“: „Револуција коју је Достојевски предсказивао и гнушао је се унапред, као да му се хтела осветити за одвратност према њој. Године 1921, када је Русија требала да свечано прослави стогодишњицу његовог рођења, у једној бедној собици умирала је од глади његова жена, па одмах за њом његов син Фјодор, месец дана касније његов унук Феђа, и најзад је у емиграцији, у Риму, завршила у беди кћи великог писца и с муком сахрањена од прилога који су између себе сакупили неколико руских избеглица“. Достојевском се совјетска превратничка стварност светила

зато што ју је *и* приказао као *и* приказу, у свој њеној утварности крви, зла и злочина.

Обасјавајући, у часопису „Мисао“ 1931, великог писца као профетску фигуру савремености, руски емигрант По-годин је забележио: „За човечанство Достојевски је важио првенствено као филозоф и моралист, који је осећао сву дубину противречности људске културе и предвидео морални ћорсокак у који је запало савремено човечанство“.

Пророк, па онда писац – то је био основни став о Фјодору Михајловичу. И међу Србима који су га тумачили, наравно. Уочи Првог светског рата, јеромонах Николај Велимировић је написао текст „Ниче и Достојевски“, у коме је указао да су велики Немац и велики Рус пророци Запада и Истока, који улазе у сукоб на живот и смрт, и да Срби, кад се буде бирало, морају стати на страну Свечовека, а не Надчовека. Велимировић је, на први поглед узгредно, уочио да стварност „достојевскује“, бар кад је Заратустрин гласноговорник у питању. Ниче је, наиме, Фјодора Михајловича сматрао јединим психологом од кога је нешто научио, а у лудило је отишао по сценарију Раскољниковљевог сна пред убиство бабе. Грлио је коња кога је газда тукао.

ЕКСКУРС:

ИЗ СНА У СТВАРНОСТ ИЛИ НИЧЕОВ КОНАЧНИ СЛОМ

У априлу 1888. стигао је Ниче, по савету својих пријатеља, у Италију, у Торино. Био је пресрећан јер се у граду осећао „дашак доброг 18. века“. Све му се свиђало – од улица и паркова до реке Пада, крај које је шетао. Писао је интензивно своје антихришћанске списе, „филозофирајући чекићем“ (његов израз). Свирао је и клавир (био је музички обдарен, раније је и компоновао).

А 12. маја је у своју бележницу записао нешто необично, што није имало везе с његовим заносима тих дана: „Мотив слике. Кочијаш. Зимски пејзаж. Кочијаш с изразом одурног цинизма иживљава се на властитом коњу. Јадно створење, одране коже, окреће главу према њему – са захвалношћу, са великом захвалношћу“.

Лудило се коначно пројавило 3. јануара 1889, када је његов станодавац Давид Фино видео следећу сцену (по Густаву Херлингу – Груђинском) - двојица полицајаца воде Ничеа, окруженог гомилом радозналаца: „Нашли су га на Виа По како грли коњу врат, од кога су га једва одвојили.“

Остатак живота (умро је 25. августа 1900.) провео је у лудилу. Тако се завршио рат Диониса против Распетог.

Сањао га је Раскољников. Велимировић је Србима тај сан протумачио.

Ниче се сломио јер је одбио свечовештво у име натчовештва. Човек не може без човечанства, знао је Достојевски. На његовом трагу, знала је то и мудра Исидора Секулић.

ИСИДОРА:

ЗАШТО ЈЕ РАСКОЉНИКОВ ПРИЗНАО ЗЛОЧИН

У свом огледу „Раскољников признаје грех“, Исиidora Секулић је устврдила да је човечанство страховита ве-за, и да је Раскољников, који је покушао да буде Наполеон усамљености, на крају морао да тражи самилост међу ближњима. Земаљски закони и казне нису довољни да реше проблем људског зла – грех је неподносив док га човек не призна не само пред Богом, него и пред људима, а онда се, тај исти грех, раствара у океану човечанског праштања: „Кад је Раскољников клекао и признао злочин јавно, ушао је у конач свеча дотадашњег: у саломљење гордости, у немоћ пркосне воље, у малаксавање дијалектике разума, у истрошеност заблуделе маште.“

Смисао признања Раскољниковљевог је у повратку људима, којима је, кајући се за убиство, дао и право да му буду судије. Тако се обновило младићево човештво. Сви су људи, каже Исидора Секулић, само један човек – њихова је веза и по гресима и по врлинама и по свему трајна и нераскидива: „Раскољникова је гонила полиција, гонио га је закон, гонио га је онај истражни судија у чијем мозгићу је била читава барутана отрова. Али кад је убица клекао пред врата човечанства, та су се врата пред њим одмах широм отворила. То је апсолутна реакција људства пред криком признања. Та апсолутност је доказ да реакција долази од нечег дубоко усађеног, и да је истина да су греси појединаца аманет света. „Ја сам убио Аљону Ивановну и њену сестру Јелисавету.“ Бежању је крај, самоћи је крај, искључењу из људства је крај. Раскољников клечи и дубоко се сагиба пред људима које није никада видео. Баш као што је некада кле-

чао и дубоко се клањао пред гробом свога малог од шест месеци умрлог брата, кога такође никада није видео. Веза међу људима је тајанствена, силна.”

Тако је говорила Исидора. И указивала да се срећа било кога на овом свету не може градити на злу и злочину. Признање греха је, од Адама до данас, сама срж људскости, којом се потомци првосазданог братиме и опстају као бића изнад трулежности и зверства. Достојевски је, на крају „Злочина и казне“, наговестио да потпуно покајање његог јунака тек предстоји – али, то је неисказиво, то је апофатички однос између Бога и покајника. И то се, сматра Исидора, не да литераризовати.

ОТАЦ ЈУСТИН И ДОСТОЈЕВСКИ

Веома значајан печат на предратно мишљење о стваралаштву Фјодора Михајловича ставила је књига Јустина Поповића „Философија и религија Ф. М. Достојевског“, коју је овај понудио као докторску дисертацију на Оксфорду, али је дело, због „преоштрих” речи упућених на рачун Западне Европе, одбијено. „Философија и религија“ (наслов потоње, шире верзије је „Достојевски о Европи и Словенству“) је покушај да се да један темељан православно-хришћански поглед на идеје које руски писац обрађује у својим делима. Поповић, познат по ватреном, исповедном стилу, Достојевског сматра пророчком личношћу која је боље од свију осетила шта се збива са човечанством у доба распада Божанских и људских вредности. Достојевски проблеми су „вечни проблеми људског духа”; „њему је до танчина познато не само еванђеље него и апокалиписис

европског човека”; он има „титански лик сетног пророка Европе”. Фјодор Михајлович је и „легион” и „свечовек”; он је дао најпотпунију „ђаводицеју” и најпотпунију теодицеју за коју зна савремена мисао. Тамни ликови његовог стваралаштва су паклени по дубинама зла коме се окрећу; светли, пак, имају ангелску чистоту и белину. Али, и у злим, најгорим људима има божанска, неугасива искра; и у најбољим, најсветлијим нешто од сенке греха и смрти. Распон је - од човекомиша до Богочовека. И Поповић сматра да је лек за гордо западноевропско човекобоштво, за сваки утопизам Великог Инквизитора, за сваку побуну еуклидовског разума свечовечанска љубав и смирење, најлепше откривени у Господу Исусу Христу, који је Достојевском као Личност - ваплоћена Љубав и Смисао - много важнији од апстрактних истина логике. Ако је у својим ђаводицејама мучитељ и легион, у теодицеји - Достојевски је свечовек и учитељ, истински проповедник Еванђеља.

Сама тајна Достојевскове реалистичности, сматра Јустин Поповић, састоји се у опредељењу Фјодора Михајловича да сведочи нашу боголикоост: „Вођен светлошћу Христовом, он не ходи по тами, него обасјава и открива у човеку оно што је бесмртно и вечно, оно што је истински реално. А то је боголика душа, у свима њеним узлетима и падовима. (...) Достојевски је реалист, и то православни реалист. А то значи: писац који човека осећа и види у свима његовим богочовечанским дубинама и висинама.”

Сам Достојевски је дух свог стваралаштва одредио као руски – јер је хришћански: „У потпуном реализму наћи у човеку човека. То је искључиво руска особина, и у том смислу сам ја, наравно, народски, јер мој правац произилази из

дубине народног хришћанског духа. Називају ме психологом. То није тачно. Ја сам реалист у вишем смислу, ја показујем све дубине људске душе.”

Дубина људске душе: „Дубље дно души но страдању“, рекао би песник Момчило Настасијевић.

НАСТАСИЈЕВИЋ О ДОСТОЈЕВСКОМ

Настасијевић је, као и Достојевски, човека доживљавао као двојно, противуречно биће не само психолошки, него и битијно, као створење које је распето између „содомског” и „идеала Мадоне”. Његово срце је тле око кога се боре Бог и ђаво. Лепота може донети уништење, љубав је нераскидиво повезана с мржњом. Доброта је повезана са страдањем, са неком врстом јуродивости. Смирење кроз патњу отвара пут ка спасењу које је и врхунско познање стварности.

Настасијевићеве „Неколике белешке о Достојевском” су се појавиле у „Народној одбрани“, часопису националистичке (у смислу југословенског национализма, али и пансловенског месијанизма) и хришћанске оријентације. У том часопису сарађивали су, поред тзв. „десних” интелектуалаца (Велибор Јонић, Владимир Велмар-Јанковић, Владимир Вујић, Синиша Кордић, итд.) и теолози попут већ поменутог Николаја Велимировића. Достојевскова мисао одиграла је знатну улогу у стварању идеолошке физиономије часописа. Фјодор Михајлович доживљаван је као борац за хришћанске идеале љубави и састрадалништва, одлучни проповедник словенског месијанизма и смртни непријатељ комунистичке идеологије која је постојала све

популарнија, нарочито међу младима. „Народна одбрана“ уважава Достојевског као браниоца традиционалних вредности и конзервативног друштвеног делатника. Мада Настасијевић није писао о друштвеним аспектима Достојевске мисли, ипак му је „Одбрана“ била блиска јер је стављала нагласак на духовну - и то хришћански духовну - страну мисли руског генија.

Пре свега, наш песник изражава оно што је већина, говорећи о Достојевском, морала да призна: овај титан се не да објаснити речима, мада је био мајстор речи. Несводив је у формуле, неподложен анализи. Као геније органског стваралаштва, оног које је Настасијевићу увек било идеал, он је писац „само по техничкој нужди“. Превазишавши литературу и ушавши у говор о суштини, у скривницу постојања до које се допире по цену највећих напора, он нас наводи да схватимо сву немоћ дефиниција и слабост дискурзивног. Зато се треба изгубити у Достојевском, то јест - саживети се са њим. Зато је нужно ослобођење од „споредног ума“, свакидашњег, дводимензионалног начина мишљења. Зато је истински сусрет са стваралаштвом Достојевског повезан са „страхом у Бога, откровењем“...

Код Достојевског нема уметничке стварности која је плод овог или оног миметичког поступка. Све гори у огњу апокалипсе, дубоко се разобличавајући, ужарено до сржи. Ову Достојевскову одбојност према спољашњем описивању ликова, сликању ентеријера и екстеријера, пажљивом, толстојевском изучавању „балских хаљина“ и „излазака маркизе у пет сати“, уочили су многи тумачи стваралаштва Фјодора Михајловича. Набоков, који га иначе не воли, примећује да је једини пејзаж у романима руског писца - мо-

рални пејзаж. Све остало је небитно. Настасијевић уочава „априорну сазданост” обличја и атмосфере код Достојевскога: чим се у његов роман уђе, све је већ ту, сав „декор”. Раскољников је пред убиством бабе, Дмитриј, занет Грушењком, кипти мржњом према оцу, „записничар из подземља” исповеда своју философију човека-миша. Ту се суштина обелодањује, открива се - и немогућа је скица, контура, немогућ случајан потез. Непрекидно се, тврди српски песник, збива премашивање сопственом суштином и казују се нужне, судбинске истине. Нигде нема места за случај и произвољност.

Зато се ни не поставља питање стила. Нема те форме која би могла да заузда саопштену садржину. Достојевски се користи најједноставнијим средствима, снажним кроз нежно подавање ономе што навире у речи. Та средства не пружају отпор. Служе као сасуди за огањ, а не изгарају. Достојевски је несумњиво писац коме су се без кључа откључавале готово све тајне. Уосталом, кад се говори о суштинском, о језгреном, сваки кључ је незаконити калауз, и то калауз коме се двери мистерије никада неће отворити. Не може се, како је Настасијевић говорио, целина симулирати вештином, нити форма може да замени садржај. Са Достојевским се читалац рве као Јаков са анђелом, рве се у ноћи „проклетих питања” све док га, скрханог и уморног, анђеол - Достојевски не благослови просветљујућим увидом у Незрециво.

Оно што Достојевског чини великим религиозним писцем је истицање човека у први план, давање џиновских размера човеку. Реализам у нижем смислу, објективистичко-сцијентистички реализам XIX века, човека је хтео да

сведе на један од предмета из свог каталога. Тамо је човек, у најбољем случају, микрокосмос, мали свет, мали свемир. Али, за Достојевског, човек је сличан Богу. Он хоће човека који је микротеос, мали бог у блату (израз Јустина Поповића).

Настасијевић је јасан: човек Достојевског је и златна мера и ноћна мора целокупне стварности. Природне појаве и твар су саставни, судбински део њега, а тек „од њега настаје права драма”. И пошто је саздан по Божјем лику, то, тврди српски песник, мора бити „драма у Богу, једини пут у суштину, неизбежан људском створу”. Достојевски је говорио да га је Бог целог живота мучио и да су незналице сви они који сматрају да је његово хришћанство наивно, уметнички неубедљиво, ни не слутећи кроз какав је огањ искушења прошло пишчево „Осана”.

Достојевски, сматра Настасијевић, нуди два пута ка Богу: пут злочина који се мора искупити разарањем старог, греховног себе, то јест покајањем, и пут свечовечанске сапатње и састрадања оних који су анђеоски чисти. Оба пута су путеви жртве и самоодрицања. Раздрузгати, смрвити себе значи ослободити се затеченог, страшног „ја” које жели да господари стварношћу.

То је Раскољниковљево „наполеонство”, ничеовски натчовек. Кроз казну - продор у ванличну стварност и ослобођење од егоизма - могућ је повратак Богу. Достојевски јунаци су често убице - Иван мишљу, а Мића жељом убијају оца, док Раскољников потеже секиру на старицу. Зато они морају да одстрадају своје гордо лудило, да себе надићу покајањем или да потпуно пропадну.

Они који су, као Аљоша Карамазов, чисти и светли, такође треба да пате, и то да пате више од оних који за Бога не знају. Богу блиски морају ићи најдубљим путем страдања, страдајући колико сви други скупа, страдајући за њих и у њима, бивајући Христос. Српски песник отворено каже: „Бити Христ”. Не имитирати Христа, како предлаже римски Запад, не моралистички глумити неку сладуњаву креатуру наше маште, него се поистоветити са Спаситељем, бити распет на Крсту Љубави према ближњима, одрећи се себе и својих жеља зарад њине среће и спасења. Јустин Поповић вели: „Човек умире да би живео. Таква је антиномија вере. У подвигу вере умире и разум, али умире да би, препорођен и прерађен вером, нашао у Христу свој вечни смисао и своју бесмртну стваралачку силу”. Зато разум не може ни да схвати страдања све док човек не постане христоносац, док Христом не осмисли планету која је без Њега језива космичка лудница.

Христос је одговор на питање зашто страдају добри и чисти. Страдају зато што су такви. Страдају за друге. Они су жртве. Ту је тајна „Достојевскове човечанске олује страдања”, пред којом се Настасијевић пита да ли смо погрешно саздани, па нам је, ради светости, нужен пут кроз грех, као и да ли је праведном Јову, због праведности, одређена најдубља патња. Ове тајне не дају се одгонетнути. Оне се поштују ћутањем. То је ћутање Христа, Распете Љубави, после кога Он затвара страшна, бледа уста Великог Инквизитора.

ЗАШТО ПОСВЕТА КУСТУРИЦИ?

Рат Запада са Русијом, а преко погурених леђа Украјине, почео је непосредно пошто се свом каиросу приближио циклус Кустуричиних аутобиографско – рефлексивних емисија на „Спутњикү“. Овај човек, који, у материјалном смислу, има шта да изгуби, рекао је пуну истину о томе због чега је Запад кренуо у свој нови крижарски поход, овог пута ради пљачке Трећег Рима (1204. су опљачкали Други Рим, и убрзали турска освајања Византије).

После Кустуричиних анализа, удар глобократских „господара дискурса“ може бити усмерен и на Међавник и на Андрићград, и на све награде које је Кустурица икад примио (одузимаће их, ако им се прохте). Али је чињеница да је Професор губио много, и често (од родног града до свога дома), и да је увек, у прави час, био на страни Великих Губитника (од Марадоне до Мухике, и даље). И уз Србе је стао, јер су свепобедни губитници, као и њихов свевидећи видовдански вожд, цар Лазар, који је, кроз мрчаву данаштo што ће доћи после 1389, сазирао голготско – васкрсни пут свога рода.

И уз Христа стоји, тај и такав, јер је, из земаљске перспективе гледано, Христос највећи губитник у историји, али Губитник Који је васкрсао, смрћу сатро смрт и победио све пролазне „тријумфаторе“, а истинским победиоцима учинио гоњене правде ради, оне који плачу и носе свој крст.

Леп пример, и да му Бог да снаге да остане на Путу Који је Истина и Живот.

Био је то, наравно, и пут Достојевског.

КУСТУРИЦА НА ТРАГУ ФЈОДОРА МИХАЈЛОВИЧА

Док Украјина гори, а Достојевског протерују са Запада, постајемо свесни његове свечовечанске величине – опет и опет. И, опет и опет, схватамо да је људождерство у које је човечанство запало последица отпадије од Христа, Достојевсковог Бога. И знамо да се не можемо пренути из кошмара док то, на овај или онај начин, човечанству не буде јасно.

Да ли ће се то десити, не знамо.

Да ли се историја примиче крају већ у нашем поколењу, ни то не знамо. Знамо да историја има смисла само док, у двигу ка надисторијском, рађа људе Божје.

Знамо, док гледамо светску Ругобу како руши и разара, да ће Лепота (Христос, Најлепши од синова људских) спасити свет.

И та истина се не може бодовати. И немогуће ју је „канселовати“.

То зна и Емир Кустурица, који је наш, српски случај ставио у глобални контекст „великог ресета“, којим руководи НАТО Инквизитор са својим „црним племством“ слугу ђавољих. Поводом наметања Србима цендеризма и других западних наopakости, он нас је, 2021. године, подсетио: „Сада се, под маском пандемије, обавља оно што је челник Светског економског форума у Давосу, Клаус Шваб, назвао „велики ресет“. Западне силе настоје, скоро униформно, да, преко својих средстава масовног информисања и на друге начине, спроведу масовну кампању и фактички остваре депопулацију становништва. На основу унакаженог марксизма они стварају нову левичарску оријентацију, која у живот спроводи све што се може назвати

уништењем држава и малих народа. О томе говори статистика. Срби сваке године имају 35 хиљада више умрлих него рођених, изврши се 140 хиљада абортуса, а код нас се води расправа о закону о истополним браковима. Ако се коцкице споје, испада да, чак и кад би хомосексуалци и лезбејке могли да усвајају децу, остаје питање: а коју децу ће усвајати? Свакако ону која ће, у све већем броју, стизати са Истока, из области захваћених „ратним пожаром“, и којима су отворене најмоћније силе Запада, да би, по свему судећи, Западна Европа била уништена, са чиме се она, на сваки могући начин, и слаже“.

Кустурица је додао: „Да се наставак распада Југославије збива у Србији, види се и по томе што ми немамо закон о заштити ћирилице. Ако се постави питање – шта је важније за Србију, заштита ћирилице или истополни бракови, одговор је, наравно, – ћирилица. Али се нико не усуђује да тај закон донесе, што јасно указује на то да су магистрални правци развоја, укључујући војску, полицију и остало, одређени споља, нису самобитно српски. Све се то одвија под различитим изговорима“.(1)

Пример Кустурице нам помаже да схватимо како се прави интелектуалци – људи са значајним делом који се и друштвено ангажују – понашају кад је систем вредности угрожен. И добри су за подражавање. Сада је тренутак да сви заједно разбијамо прозор лажи. И лаж кроз разбијени прозор неће и не може ући међу нас.

Томе нас је учио Достојевски.

УПУТНИЦЕ:

1. <https://www.ifamnews.com/sr/emir-kusturitsa-zakon-o-istopolnim-zajednitsama-srbija-i-svet/>

НА ПРАВОЈ СТРАНИ ИСТОРИЈЕ: ВИДОВДАНСКЕ СВЕТКОВИНЕ У АНДРИЋГРАДУ 2021.

ЦРНА СЛУТЊА

Ако буде неког новог бомбардовања Срба, Андрићград ће, међу првима, бити на удару. Ова мисао ме, уочи Видовдана 2021, док улазим у сакрални простор српске културе, узнемирава. То је, између осталог, плод чињенице да се, већ одавно, осећам као први објективни српски новинари, гавранови из „Боја на Мишару“: „Ради бисмо добре казат` гласе, не можемо, но каконо јесте“. Јер Андрићград је превише светла чињеница наше стварности да га непријатељи не би са мржњом гледали. А има их, има: не само међу туђинима, него и међу нашим, који, опијени самомржњом, у свему виде „српску кривицу“. Плаши ме, наравно, и наша равнодушност, јер су, како рече Никола Маринковић, Срби народ који страда због свог идентитета, о коме не зна ништа.

РАЗВЕЈАВАЊЕ ЦРНИХ СЛУТЊИ

Ипак, уочи Видовдана, у Андрићевом институту одржана је трибина која ми враћа наду да наше полумртве институције могу заменити вредни појединци. Наиме, др Владан Д. Чокић са Института за медицинска истраживања - чија је професионална тема питање тумора из хематолошке перспективе - посвећеник националног рада, излаже резултате до којих је, са својом екипом, која се постављеним задацима бавила о свом руху и круху, дошао

трагајући за пореклом Шумадинаца. Ево шта се, између осталог, могло сазнати: „На основу предања претпоставља се порекло и сродство фамилија у Шумадији. Упоредним коришћењем архивске грађе и генетичке генеалогije отворена је нова могућност за демографска и етнолошка истраживања досељенике преовлађујуће динарске струје у Шумадији (област Јасеница) из 18. века. Високорепрезентативан узорак обухвата како четвртину насеља тако и четвртину становништва у испитиваним општинама (Младеновац, Смедервска Паланка и Топола).“

Чокић додаје: „Употребом архивске грађе састављени су детаљни родослови 16 фамилија (око триста година стари, са 3516 чланова), у оквиру пет заједница фамилија – братстава. Многа предања о заједничком претку су потврђена у последњем доступном османском попису из 1741. године, при чему резултати поуздано откривају да су фамилије које носе различито презиме, из исте географске области, патернално повезане и да постојане разлике алела између фамилија потичу од генских мутација код заједничког претка братства“.

Између осталог, Владан Чокић нам указује на значај старог кумства за одређивање рођачке блискости фамилија, као и крсне славе, коју је владика будимски Данило звао племићким грбом сваке српске породице.

ГРАД И ВИЗИЈА

А после, код споменика Андрићу, уручење награде Миловану Данојлићу. Свирају дивни мали хармоникаши, говори Додик, који јуначки одстојава истину о Сребре-

ници митологизованој да би послужила у најприземније сврхе туђинских геополитичких интереса и формирања новоконвертитских идентитета. Па се осврне на Андрићград: „Делим део импресија мог пријатеља Емира о изградњи овог заиста импозантног и лијепог града. Сећам се саме идеје, када ми је причао да Вишеград заслужује да има нешто овако јер је подарио писца који је овде одрастао и са ових простора добио Нобелову награду, човек који несумњиво најбоље објашњавао ово што јесте данас и што се данас може најбоље разумети, односе у Босни и Херцеговини. Подржао сам га зато што сам му веровао и зато што сам уверен да он ради сјајне ствари и да ће то само по себи бити сјајно. Сада видим, као и многи од нас смртника који са тим замислима увек имају неки проблем, колико је он тада био у праву.“

Данојлићу је награду уручио Емир Кустурица, идејни творац и неимар Андрићграда који је подсетио да су управо на данашњи дан, уз звуке симфонијског оркестра и покрете булдожера, пре једне деценије, почели радови на изградњи, а да је исти отворен 2014. године, такође на Видовдан.

ЛАУРЕАТ ГОВОРИ

Желидраг Никчевић, члан жирија за доделу награде (пored њега, у жирију су били и Јован Делић и Мухарем Баздуљ), чита образложење: „Помало је таквих подвижника у језику, вишеструко обдарених и разноврсно остварених песника, прозних писаца, есејиста, преводилаца и публициста као што је Милован Данојлић. Он је свој високи и разбокорени књижевни дар објединио с најбољим, и све

ређим, врлинама свог народа, с плодном радиношћу, истрајношћу и строгошћу према себи“.

Кустурица, истински благодаран Данојлићу за све оно што је даровао српском језику и култури, позива великог писца да нам се обрати. И Данојлић се сећа сусрета са величанственом скромношћу писца „На Дрини ћуприје“, бдеоца над сваком речју: „За нас који смо се књижевним радом почињали бавити средином 20. века Иво Андрић је био мера одговорности, тј. одговорног односа према овом тешком послу који много, много тражи а никоме ништа унапред не обећава.(...) Да, познавао сам га и био сам срећан кад бисмо у шетњама градом разменили покоју мисао, запажање, утисак о људима и текућим појавама. Чини ми се да ми је био чак и наклоњен већ и зато што је у мени осећао пажљивог и пријемчивог слушаоца. Понешто од онога што ми је рекао ја сам и забележио у хроникама, записима и сећањима. Његова мудра упозорења су веома утицала на мој интелектуални развој, утолико пре што су савети били сасвим ненаметљиви, успутни, природни и опет, назаборавни и оно најважније што нам је оставио јесте – синовска љубав према језику, језику јужних Словена у његовој вуковској варијанти.(...) Ово признање чији је духовни покровитељ писац „Моста на Жепи“, а извршилац наш највећи редиатељ примам као његово посмртно охрабрење. Охрабрење у осамљеничком, пустоловном послу којим се и даље помало бавим. Моја топла захвалност онима који су ме издвојили међу толико других заслужних књижевних стваралаца и учврстили везу са великим писцем чије дело траје као и овај мост на Дрини у чијој је близини сазидан овај чудесни пишчев град.“

А у срцу пишчевог града храм Светог косовског великомученика Лазара, који је тог јутра литургијски славио Видовдан. А испред храма споменик Његошу, „трагичном јунаку косовске мисли“. Све на месту, „како царски ваља и требује“.

ИЗЛОЖБА У АНДРИЋЕВОМ ИНСТИТУТУ

После уручења награде, у Галерији „Петар Лубарда“ у Андрићевом институту је отворена изложба „Србија и Срби – трајање и памћење“ коју је приредио Државни архив Србије. Изложбу чини избор докумената која сведоче о најзначајнијим догађајима из историје Србије и српског народа од 14. до 20. века. На изложби, чији су аутори Јелица Рељић, Александар Марковић и Мирослав Перишић, представљен је и историјат Срба у Трсту, а изложена су и поједина документа из историје Срба у Дубровнику.

Архив Србије штедро поклања своја издања присутнима. У договору са Андрићевим институтом, свима дарују укусно опремљен превод Дечанске повеље. Чудесни људи ови архивисти – иду по средиштима српског црквеног живота у дијаспори, и откривају, откривају; рецимо, у Дубровнику, први запис „Смрти мајке Југовића“, а у Лондону, у старом коферу, испод неких дугачких гаћа и зубне протезе, непозната писма Слободана Јовановића. Мирослав Перишић, управник Архива Србије, са својим колегама на витешком послу очувања наше самосвести, истовремено је и забринут – како се сада збивају ствари у свету, од наоружавања до медијског навикавања на мисао о свеопштем су-

кобу, не слуги на добро. Тако је било и пре Првог светског рата, каже. А знамо како се завршило.

Али, не дам оним гаврановима с почетка текста да ме узнемире.

КОНТИНЕНТ ДАНОЈЛИЋ

Научни скуп у Андрићграду посвећен лауреату траје од 2. до 4. јула. Милован Данојлић је, као што знамо, песник – континент. Зато се научни скуп о њему бавио најширим спектром тема: ту је његова теорија уметничког стварања, као и место које је изборио - класика књижевности за децу; па се причало о имагинацији природе у овој поезији, анализа мотива ватре, слике Србије, завичаја и туђине у роману „Драги мој Петровићу“. Космополитско - завичајне теме су се нашле у песниковом тумачењу „ирства“ код Јејтса, кога је Данојлић чаробњачки препевао. И још: есејистика, стил „Ослободилаца и издајника“, „Прича о приповедачу“, фонетска богатства његових стихова, природа и култура у „Урођеничким псалмима“, фантазмагоричке песничке слике у збирци „Како спавају трамваји“, путописна проза „Брисаног простора“. Ево га и Данојлић као ономастичар, а објашњен нам је и песников наука о српском језику. Учесници: Сања Париповић Крчмар, Александар Јерков, Даница Андрејевић, Валентина Хамовић, Душко Бабић, Часлав Николић, Милан Алексић, Снежана Милосављевић Милић, Предраг Петровић, Мина Ђурић, Бранко Вранеш, Јелена Јовановић Симић, Милка Николић, Нина Милановић, Јелена Спасић, Неда Срећковић, Тања Русимо-

вић, Јулијана Деспотовић, Михаило Шћепановић, Милош Ковачевић.

Следећ, 2022, ако Бог да – зборник са скупа, у издању Андрићевог института.

ДИЈАЛОГ НАШ НАСУШНИ

Жарко Видовић је сведочио да је Србима насушан дијалог. И Андрићград је велико сусретиште, простор дијалога без кога не можемо. У „Златној моруни“, на видовданској вечери, толико гласова: Кустурица прича о књизи „Сви шахови људи“, коју је недавно читао, и у којој су објашњене специјалне операције америчких тајних служби против демократске власти Ирана после Другог светског рата. Па о „Рио Тинту“, који, где год дође, доноси пустош канцер – капиталистичког нихилизма.

Милован Данојлић нам дарује анегдоту из шездесетих година прошлог века. У Српској књижевној задрузи, поводом едиције сто изабраних дела српске књижевности, већа се – да ли објавити један том огледа „ратног злочинца“ Слободана Јовановића. Душан Матић одмахује руком: „Он ипак није био писац“. Иво Андрић, смерно: „Не знам да ли је био писац, али је писао боље од мене“. Одлучише – може Слободан, ако власт допусти. Жика Стојковић буде изасланик код Крцуна. Крцун није за ту врсту издавачког изазова. Жика, упорно: „Ви ипак носите његово име. Владимир Јовановић, познати либерал, сину је, први у Срба, дао име Слободан, а кћери Правда. Слободан се одржао (ето, Ви сте доказ), а Правда није“. Крцун одмахне руком – и ето Јовановића у славној едицији.

СЛИКЕ ИЗ ФРАНЦУСКЕ

А тек Данојлићева супруга, Сања Бошковић. Једно живо, мило лице изнутра обасјано, поносна мајка, нежна супруга великог писца. И научник какви се ретко срећу.

Шта се од ње може сазнати! Студенти, млади Французи којима предаје, нису чули за Елијадеа и Леви-Строса. Једино што су, у току њеног предавања, асоцирали са појмом „светог“ јесте испијање јутарње кафе. Стање у Француској? И Милован и Сања говоре о метафизичкој пустоши, коју, све више, прате озбиљне последице у свакодневици: масовна самоубиства на француском селу, побуна *жуиших ѿрслука* изазвана „еко“ поскупљењем горива. Јер, нижа средња класа нема новца да купује станове у великим градовима, па живе у приградским селима и варошима на осамдесет – сто километара од метропола. Изашли су на улице јер свакодневно морају да, колама, путују на посао, и удар на њихов, ионако танак, буџет био је жесток. Па лаж о електричним аутомобилима: рекламирају их причом да прелазе преко 400 километара без допуне, али...Једна Францускиња креће на пут електро – аутом у посету родитељима. Почиње киш, она укључује брисаче и климу да очисти шофершајбну. Оде струја! Кола стају на 250 километара од почетне тачке, и муж мора да дође да би је шлеповео.

Милан Ружић сипа досетке: рецимо, ону Бећковићеву, о монтенегринској нарко – делатности, која је Црну Гору покушала да претвори у „Кокин Брод“. Неко прича о зубару који је једном академику нудио да свим академицима, заувек, оправља зубе – само да постане, макар и дописни,

члан САНУ! Смех је лековит – доказ да смо живи, упркос олујама нихилизма званог „постистина“.

НЕСРУШИВ ЈЕ АНДРИЋЕВ ГРАД

Бахтин је говорио: „Живот је по природи својој дијалошки. Живети значи учествовати у дијалогу: питати, слушати, сносити одговорност, одобравати и слично. Читавог живота човек се ангажује: устима, очима, рукама, душом и духом, читавим телом, свим поступцима. Читавог себе садржи у речи која се затим уклапа у дијалошку тканину постојања, у општи симпозион“.

Андрићград је управо то – општи симпозион, платоновска гозба, ерос самопревазилажења у суочењу с Другим.

И не могу га срушити, јер је подигнут са ове стране наших лобања. Јер га носимо у себи.

И увек ће, као и овај народ, настајати чак и кад нестане; и увек ће нас дозивати, као онај Андрићев лик што је дозивао Стојана, и поручивати нам да се не дамо живи у руке утварама сваког тоталитаризма, па и овог, „великоресетовског“.

Андрићграде, и Теби и Твојим делатницима, многаја и благаја љета!

ЕМИР КУСТУРИЦА И ГЛАС НАШЕ САВЕСТИ

*Ви нас можете победити, али нас не можете убедити
(Миџел де Унамуно)*

ОПЕТ ПОКУШАЈ ДА ГА УЋУТКАЈУ

Опет хоће да ућуткају Емира Кустурицу (између осталог, професора, педагога, човека који је радио и ради са младим људима, и који се, својом етичком вертикалношћу пред изазовима времена, одужује баш тим младима). Стао је, кажу *неки*, на страну непријатеља народа, државе, планете и космоса зато што је имао разумевања за ставове студената који не пристају на кловнократију у Србији. Да ли је баш тако како кажу високомудри *неки*, поучно претећи прстом спонзорства и покровитељства над установом чији је идејни творац баш Емир Кустурица?

И да ли, због слободе говора, копачи српских гробова, маскирани у Рио Тинто апологете, треба да Кустурицу сахране 2027, а његову хумку холограмски прикажу на ЕКС-ПО изложби у Београду на води?

ОН НЕ МОЖЕ ДА ЋУТИ

Наравно да Емир Кустурица није могао (и не може) да ћути пред чињеницама наше стварности (стравности?)

Ако диже глас против Давосовог гласноговорника Клауса Шваба и не боји се, зар је могао да буде нем пред „луциферијанским циберлуцима“ пинкократије, у чије је доба постало могуће убијати децу у основној школи у Бе-

ограду и селима око Младеновца (у најжешће доба ратова деведесетих, када су људи ишли накрцани оружјем по Србији, нико није ушао у школу и пуцао у децу)?

Ако Кустурица, јавно и јасно, подржава измену светског поретка у правцу мултиполарности, лишавајући себе сваке одступнице пред господарима једнополарног света, у свету у коме је, лакше од свега, нацртати себи мету на чело ако си „Путинов човек“ (а ниси, само си Божји, оног Бога Који силу не воли), зар да тај исти Кустурица не каже ништа о копању литијума на Светој Земљи Јадра, на којој смо тукли антихристово Германство 1914. и 1915?

Ако, имајући шта да изгуби у материјалном, Кустурица не ћути кад стаје на страну Христа у доба антихристовских лажи и обмана под видом вештачке интелигенције и плитке памети, зар да ћути кад студенти, са свим својим заносима (јер су млади, и верују у Правду, чијем Богу пева српска химна), кажу да не желе да живе под надстрешницом која им, сваког часа, може пасти на главу?

АРХЕТИПСКА ПРИЧА

Јер, прича о надстрешници је архетипска, и изазива архетипску страву.

Када богиња пожуде Иштар нуди краљу Гилгамешу да јој буде љубавник, он је подсећа на све љубавнике које је издала и упропастила, и, одбијајући је, каже јој: „Вруће је твоје настојање, али ти је у срцу хладноћа као потајна стражња врата која пропуштају ледени ветар, као блистава кућа која јаке убија, као слон који збацује седло, као смола која прожиди бекљоношу, као мехур за пливање који пуца

под пливачем, као вапненац који не учвршћује градске зидине, као ципела која тишти свога власника!“

Њену лаж Гилгамеш пореди са свиме оним што би требало да пружа сигурност, а доноси смрт и патњу: уместо да врата штите кућу од хладноће, кроз њих дува ледени ветар; уместо да кућа чува становнике, она пада на њих, и сви гину; уместо да слон носи јахача, он га збаци; уместо да бакља светли, она спаљује човека који је има у руци; уместо да мехур за пливање омогућује безбедан прелаз преко воде, он пуца, и пливач се дави; уместо да кречњак држи темеље градских зидина, он их чини подложним рушењу; уместо да служи пешаку, ципела га тишти до бола.

Уместо да обновљена надстрешница буде сигурност и прибежиште, она убија шеснаесторо њих у Новом Саду, и међу њима децу.

То је АРХЕТИПСКА СТРАХОТА, и нема везе са „обојеном револуцијом“, без обзира што се међу студенте убацују разни обојени ликови, са разнобојним, макар и дугиних боја, идејама, чији је циљ, сасвим могуће, да зацрне Србију.

Али наша деца нису „обојена“. Она само не пристају да их неко *фарба*.

НАША ДЕЦА И МЛАДА БОСНА

Деца Србије устала су против архетипске страве, а не против дневнополитичких мешетарења, на која су навикла.

И шта? Кустурица је требало да баш, баш ћути, а деценијама свима прича и пева о Младој Босни, и мозаик са

ликом Гавре Принципа и другова ставља на улаз у Андрићград?

Чији су потомци деца на чијој је страни Емир Кустурица, недавно је написао Слободан Рељић: „Сетите се 1300 каплара – деца започела војну школу, сви одлазе на фронт на Колубару и Суворбор да у бојном поретку који води Живојин Мишић „извојују једну од најсјајнијих победа у Првом светском рату“ – Колубарску битку. Иза њиховог узвишеног чина су остали записи: „То је једини пример у историји света да једна држава, малена Србија, шаље у рат, искључиво у борбене јединице, свој цвет. Своју будућност. Целокупну интелектуалну омладину, као последњу наду за спас своје земље.“ (енглески лист *Обзервер*).“

Млади су бранили Јадар и Рађевину и Србију. Како онда, тако и данас.

НУШИЋЕВ СИН

Рељић, тумачећи наше младе на улицама, подсећа на писмо једног младића који је погинуо у биткама 1915: „Драги Аго, не жали за мене. Ја сам пао на бранику отаџбине за остварење оних великих наших идеала које смо сви ми сложено проповедали... Не кажем да ми није жао што сам погинуо. Осећао сам, штавише, да бих могао будућој Србији корисно да послужим. Али... Таква је судбина! Твој син Бан“ (Последње писмо Страхине Нушића-Бана оцу Браниславу Нушићу)

Могу ли данашњи млади да то забораве? Зар је Бан погинуо да нам на главе падне надстрешница? И то није питање политичко, него битијно.

МЛАДОБОСАНСКО ПОКОЛЕЊЕ

По Слободану Рељићу, млади су млади зато што желе да учествују у историји: „Кад је Аустро-Угарска анкетирала Босну и Херцеговину (октобар 1908.) свакодневни живот показивао се мирним. Они који по логици друштвеног положаја „имају шта да изгубе“, па су у сваком злу спремни на компромис, јасно су показивали „лојалност Цару“ – „међу најжешћим присталицама анексије била (је) све утицајнија елита српских трговаца у градовима, нарочито у Сарајеву, али и у Бањалуци и Мостару“, а и црквени врх се држао да је „свака власт од Бога“ па је „Евгеније Летица, митрополит Српске православне цркве у Сарајеву, чак служио благодарење у част анексије“. И баш том приликом дошло је до „инцидента“. Један сведок је писао да кад је „митрополит Летица са уздигнутим рукама призивао благослов божји за владара и владарски дом аустријски, клекнуло је све на колена сем једног реда младих људи поређаних по годинама и редима који је стајао као укопан и нем. Били су то малишани сарајевске гимназије“. Малолетници, господо.(...) Гаврило Принцип, вероватно најчешће спомињано српско име у XX веку, извршио је атентат – као малолетник. Тај дечак 1912. избачен из школе због ђачких демонстрација, пешке одлази у Београд и у четничким одредима тражи да као добровољац ратује за слободу свог народа – и лично га је мајор Војислав Танкосић одбио, јер је „премален и слаб“.

И, на крају, опомиње нас Рељић: „Милорад Екмечић је показао да је Млада Босна произашла из стања друштва које је одјелни предстојник у Земаљској влади у Сарајеву барон Колас означавао као *Angst vor Kinder* – како је говорио „да у званичној политици (Царевине) постоји страх од деце (*Angst vor Kinder*)“. Опсервација чиновника Великог царства била је тачна. Манифест отпора младог писменог света већ је могао да стане у четири стиха: *Ми знамо судбу и све што нас чека, / Но страх нам неће залегити људи, / Волови јарам шире а не људи – / Бој је слободу дао за човјека.* (Алекса Шантић, 1907). Порука је недвосмислена, а и речена најмоћнијим изражајним средством свог времена. Стихом. То би ваљда данас ишло од човека до човека – тик-током. Или тако нечим.“

Шта је требало да ради Кустурица, професор, педагог, учитељ непокоравана силницима овога света? Да каже деци – није Бог слободу дао за човека, него је човек робот. Ђак је ђакобот, студент студентобот...

НЕ ЖИВЕТИ У ЛАЖИ

Студенти на улицама, са нешто магле у глави, али са пламеном Младе Босне у срцу, деца су која више не могу да живе у лажи („Не живети у лажи“, то је императив Солжењицина), и заслужили су да их разумемо и да им кажемо: „Главом кроз зид, него шта!“ Јер и ми, матори, носимо чворуге од својих јуриша на зидове, и, ако смо остали часни, није нас срамота што смо јуришали на дивове, маскиране у ветрењаче.

У страху да не постанемо корисни идиоти, ми, старији, свакако не смемо постати ни бескорисни идиоти. А Кустурица никако не жели да буде идиот у оном изворном, античком значењу те речи – човек који не брине за заједницу. Он је брижник свог народа, своје културе, и, само и једино тако, целог човечанства. Има реч, и диже је на висину нашег саборног достојанства, јер се без достојанства живети не може.

ПОУКА ПРОТЕ АТАНАСИЈА

Уосталом, нисам никакав адвокат Емира Кустурице. Само сам срећан што има храбрих људи, који се не мире са кућом која убија своје становнике и кречом који не везује зидове и мехуром који пуца под пливачем и надстрешницом која односи шеснаест живота.

Јер, како Карађорђу рече прота Атанасије Буковички када га је, 1804, будући вожд питао шта да се чини – дизати се или се не дизати на устанак: „Ако се дигнемо, можда нешто буде; ако се не дигнемо, неће бити ништа“.

И било је нешто због чега је Његош посветио „Вијенац“ „праху оца Србије“.

2025.

**ДРУЖИНА ОСТАЛА НА ВИДОВДАН 2021. ГОДИНЕ:
БЕСЕДА У АНДРИЋГРАДУ**

Ко у збегу ко на потерници
У зиндану ил у вешерници
У мртвоме углу у запећку
Загледани у боб и у плећку
У епитаф или у колумну
О вршају на смућеном гумну

На истом су силни и нејаки
По Косово упртио сваки
И носе га од века до века
Ал не могу никуд из ћустека
Па се теше чемернијем вином
Са некаквом старом дервишином
И још нешто Грка и Бугара
Све коротан рушног разговара

Један чарну гору обикава
И у леду цркву осликава
Да у цркви дочека гониче
Где бор клетву јела тропар сриче
Другог сестре трећег муве пљују
У самоћи стиду и нечују

А четврии вранца и алата
У кочије преже неповрата
Стане ала а кидише врана
Тужна моја браћо поскитана

Овако пева Ђорђо Сладоје у својој песми „Дружина остала“.

А онда се ми, „дружина остала“, све тужан и коротан у покушају да разговоримо једни друге, сви ми, силни и нејаки у истом зиндану, нађемо у симболичком граду српске културе, који се зове Андрићград, на Видовдан 2021.

Ту буде и ветеран наше борбе, Милован Данојлић, добитник Велике Андрићеве награде, који је, далеке 1986, испевао „Задушнице“:

А река опет тече некуд мимо,
И миш у темељу родне куће гребе.
Ми пристадосмо да не постојимо:
Пред горима се постидесмо себе.
Кратко је време, дуго сагрешење:
Ни смрт нам неће донети решење.

Па заједно гледамо оно што нам Видовдан, на свом обзору, покаже.

И угледамо, прво, како нас силници овога света тлаче, сасвим у складу са планом Дејвида Гомперта из чланка „How to Defeat Serbia“, објављеног у часопису Савета за

иностране послове Дејвида Рокфелера 1994, који је записао да „српски вирус у Европи мора бити уништен“; друго, како биолошки изумиремо као црни победници у трци што је трчи европско човечанство – трци у изумирању, јер нас је на попису 2011. било четиристо хиљада мање него 2001, а сад, уз чемерно вино из Сладојеве песме, чекамо нови попис, и зебемо, зебемо; треће, како животаримо у статусу колоније у коме смо се обрели, где нас изводе на судове зато што не признајемо нихилистичку идеологију цендера која каже да није битно ког си пола, мушког или женског, него како се психолошки осећаш, као онај из Канаде, који се, после брака и вишедетне породице, у петој деценији живота, прогласио за седмогодишњу девојчицу, и пре подне ради на грталици за снег, а поподне, у кући својих усвојитеља, носи сукњицу и игра се луткицама, док једна „цендер грл“ са Севера Европе тражи да је зову мачком, хода на све четири и мјауче (цендеризацију као меру и проверу наше стварности, од биолошке до језичке, недавно је добила и Србија, под надзором кловновског тоталитаризма Вашингтон – Брисел).

Нуде нам се, дакле, у име светлије будућности, тендер за цендер, више коронократије од банкарске братије, отровна кинта из Рио Тинта, дигитална школа за домаћег вола, као и школа за мороне у доба короне, белгијске газде које на расизам базде (онај један је недавно српске раднике поредио са Штрумфовима, човеколиким патуљцима), пуна плућа црних удахнућа, и слични дарови канцер – капитализма, чији вештичији котао стално кува нове илузије, начињене од крви и суза обичних људи ове планете, наше

браће и сестара по патњи, а све у име имагинарног „прогреса“.

Ипак, после свих горчина пораза, обретећемо се на Теслином тргу на вечери са добитником, који је, на први поглед, као и сви ми овде, губитник. Из земаљске перспективе, наравно.

Па шта да ради „дружина остала“?

Хоћемо ли да немоћно слежемо раменима и жмиркамо на заласку сунца наше историје, или ћемо да се, опет и опет, ухватимо у видовданско коло и наставимо тамо где су наши стари стали – Лазар и Обилић, Стефан Високи и Ђурађ Бранковић, војвода Бакић и цар Јован Црни, патријарх Чарнојевић и капетан Коча, Хаџи Ђера и Хаџи Рувим, Алекса Ненадовић и Илија Бирчанин, Карађорђе и прота Матеја, Свети Пајсије и Авакум, Свети Петар Цетињски и владика Раде, кнез Михаило и Петар Први Ослободилац?

Са нама су у колу и великани српске ослободилачке мисли, који су за њу тамновали – гроф Ђорђе Бранковић, Светозар Милетић, Лаза Костић, Петар Кочић; и великани српског бунта, попут Гаврила и дружине, којима је Андрићград пружио уточиште да не би скитали по западном свету проглашени за терористе; и великани српске науке, попут Пупина и Тесле, који су сматрали чашћу своју припадност светосавском и светолазаревском Српству.

(Да се не заборави: и њима, прошлим, и нама, садашњим, понуђен је, као потпора и оснажење, Андрићев институт, кућа у којој се знање о нама претвара у саборну мудрост и оставштину за дане који долазе).

Да не заборавимо: у овај дан памћења, пре десет година, напустио нас је велики српски културотворац, који је, на француском језику, објавио преводе на стотине словенских и српских књига, Владимир Димитријевић, власник издавачке куће „Зрело доба“. Погинуо је возећи своја издања из Швајцарске у француске књижаре.

На Видовдан се, у Андрићграду, све види – и баш се види надалеко.

И зато се, опет и опет, сећамо речи Жарка Видовића да Срби, „дружина остала“ - у збегу, на потерницама, у мртвом углу, у запећку, у чарној гори, у упљувку ближњих и упљувку мува, нису обична нација, него заветни народ, који игра коло око Цркве, и не предаје се, чак и кад хода танком жицом разапетом између словесности и нихилизма. Овде, у Андрићграду, насталом у тренутку смислотворног прозрења једног што је решио да диже тамо где се рушило, и спремног да се одрекне свих „бенефита“ аутошовинизма, враћамо се смислу косовског непристајања на привиде: а тај је смисао празник.

Као што је одавно уочено, празник настаје као осмишљавање основног човековог ритма – ритма рада и одмора. Док је за животињу одмор, увек и свагда, пуки физиолошки предах, за човека он може бити и празнична радост.

Време је, на први поглед, слика космичког склада – да ни се смењују, седмице долазе и одлазе, месеци прелазе један у други; с друге стране, у овај космички склад продрла је смрт.

Како је зауставити?

Тако што Бог постаје човек да би људима даровао васкрсење. Зато је хришћански празник откривање радости и слободе, излазак из кавеза свакодневице, подизање главе ка небу.

Празник је, дакле, продор вечности у време. Време тече, вртложи, односи људе, и незаустављиво је. Оно је Хронос који прождире. Али, празник пресеца неумитни ток; он вертикално, одозго, улази у хоризонталу времена, и спушта се до праоснова битија. Празником се човек не спаја само са Богом, него долази у додир и са својим прецима који су тај празник такође славили; јер, како је рекао Владимир Соловјов, сваки народ је заједница покојних, живих и нерођених.

Њихово присуство на празник је управо доказ да је смрт побеђена, и да, између осталог, не може више спречавати у општењу претке и потомке. У томе је Јеванђеље – Блага вест хришћанског празника.

Овде, у Андрићграду, крај цркве Лазареве, на домаку Његошевом, под мозаиком младобосанским, на тргу Теслином, крај споменика писцу – мостоградитељу, уз патријарха Макарија и Мехмед – пашу Соколовића, празнујемо празник наших очију, ископаних Симониди и онима које је, својом „Јамом“, овековечио Горан. И на заветно питање Бранка Миљковића, оно из песме „Болани Дојчин“ – „Је ли истинито оно што је стварно/ Или само влада?“ одговарамо: није истинито оно што нам данас подмећу као стварно – није истинита Империја авети, није истинита банократија, није истинита коронократија, није истинита цендерократија. Сетимо се, опет и опет, стихова Милована Данојлића: „Не гледај ни звезде ни новине./ Узми дашчицу липо-

вине/ И у њој дубок урежи усек:/ Где је шта стајало, стајаће
увек“. Јер, стварно је све то чиме прети Империја, али није
истинито; то влада, али не побеђује, пошто ће, како рече
онај руски калуђер бољшевицима, после свих победника
победити Христос, Коме, са Оцем и Духом Светим, Богу
Лазара и Милоша, слава и част и хвала у све векове и сву
вечност. Амин.